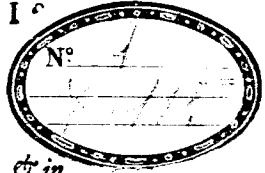


Del Colegio M. y P. de Santa Cruz
SCHOLIA R. 9630
PAVLI MANVTII, 3

**QVIBVS CICERONIS
PHILOSOPHIA PAR-
TİM CORRIGITVR,
PARTİM EXPLA-
NATVR.**



*Eiusdem Scholia in Epistolas familiares, & in
Epistolas ad Atticum, ad Brutum, & ad
Quintum fratrem: quibus & loci distinctio-
res explicantur: & castigatiorum, qua in y-
dem Epistolis pene innumerabiles factae
sunt, ratio redditur.*

DE LA LIBRERIA
DEL REAL COLEGIO MAYOR
Reunido de Santa Cruz, y
Santa Catalina.
J. J. C. 17 N. 7.

LVGDVNI,
Apud Ioannem Frellonium.



26. 7. 79

301

172081

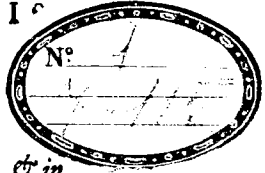


El Colegio M. y N. de S. Cruz y Santa Catalina
R. 9630
3

SCHOLIA

PAVLI MANVTII,

QVIBVS CICERONIS
PHILOSOPHIA PAR-
TİM CORRIGITVR,
PARTİM EXPLA-
NATVR.



*Eiusdem Scholia in Epistolas familiares, & in
Epistolas ad Atticum, ad Brutum, & ad
Quintum fratrem: quibus & loci Astictio-
res explicantur: & castigationum, qua in y-
dem Epistolis penè innumerabiles factæ
sunt, ratio redditur.*

DE LA LIBRERIA
DEL REAL COLEGIO MAYOR
Reunido de Santa Cruz, y
Santa Catalina.
E. J. C. 17 N. 7.

LVGDVNI,
Apud Ioannem Frellonium.



SCHOLIA PAVLI MA-

NVTII IN PRIMAM

Ciceronis philosophiæ partem.

Pagina 7.

ABSENS factus Aedilis, cōtinuo Prætor (licebat enim celerius legis præmio) Aedilitatem Prætura biennio post cōsequebatur. Lucullus autē, cum Aedilis fuisset, continuo Prætor factus est, beneficio legis, ut opinor, à Sylla Dictatore lata, ut ijs, qui Syllanas partes in ciuili bello secuti essent, honores ante tēpus capere liceret. apparet enim eam legē nō manere, cū dicat, licebat.

10.

CONTRA omnes dicere, qui scire sibi uidentur, (solemus) Proprium hoc erat Academicorum: qui percipi nihil posse dicebant, præter unum illud, nihil posse percipi. in hac autem hæreſi Cicero cum esset, non erat, cur alios à se dissentire molestè ferret: id enim ab ijs solet fieri, qui scire sibi uidentur: contra quos Academicis solent dicere. Sunt qui legant, contra omnes dicere quæ uidentur: quos secuti non sumus: non enim contra omnes dicere, quæ uidebantur, soli Academicis solebant, nam id commune omnium erat: sed contra omnes, qui scire sibi uidebantur, quod proprium erat Academicorum.

11.

IUDICAUERUNT: aut) Locus meo iudicio deprauius. liber scriptus, iudicarunt aut. ego uellem, iudicare: ita.

13.

SAPIENTISSIMOS, & clarissimos fratres, P. Crassum, & P. Scauolam) Dictio fratres, olet mendu: nam Crassum, & Scauolam fratres non fuisse constat.

a 2

NEG



15.

NEC VERO esse ullam rationem) Nec uerum esse, habent, præter nostrū, impressi omnes libri. ego ex uetusto codice Bernardini Maffei, iuuenis admodū eruditi, & ex sententiā emendauī, Nec uerō. nam, uerum, si legas, duæ illæ uoces, ullam rationem, neq; cum sequenti uerbo, disputare, neq; cum præcedenti, esse, coherent.

19.

CVR HAS igitur sibi tam graues leges imposuerint) Non uideo, cur uocem, igitur, quidam inculcauerint. quam neque habent libri manuscripti, quos quidem ego uiderim, & abundare sensus ostendit.

20.

ANTIPATR O hoc idem postulanti, cum diceret, ei, qui affirmaret nihil posse percipi, consentaneum esse unum tamen illud dicere percipi posse, ut alia non possent, Carneades acutius resistebat) Quid sibi uelim hæc uerba, nemo non uidet: quorum antea sententiā uideri poterat obscurior, cum pro, ei qui affirmaret, legeretur, eique affirmaret: quo ex loco unius literæ mutatione mendum sustulimus: idque ex coniectura: ex libro autem manuscripto, duas uoces, consentaneum esse sine causa repetitas, & sensum implicanteis, deleuimus. sed nostram coniecturam planè confirmat ille locus, qui est pagina 27. Antipatrum, inquit, reprehensum, quòd diceret, consentaneum esse ei, qui affirmaret nihil posse comprehendere, id ipsum saltem dicere posse comprehendere.

21.

ALIQUA sic recondit: è quibus memoria oritur) Nonnihil desideratur, ac fortasse tale quidpiam, ut postea: ut ita legatur: alia uisa sic arripit, ut his statim

nata

natura, alia sic recondit, ut postea: è quibus memoria oritur. & dictio postea refertur ad uerbum, utatur. nisi si quis ita malit legere, alia sibi recondit, è quibus memoria oritur: sibi, id est ad usum suum.

27.

NISA & progressa ratio) Cum legeretur, uisa, & progressa: coniectura ducti, nisa, correximus, ut similis, & apta translatio sit: quomodo etiam locutus est pagina 185. præsto (inquit) est ratio, quæ connixa per se, & progressa longius fit perfecta uirtus.

27.

PRIORI posterior, posteriori superior non iungitur) Coniungitur quidam legunt, non rectè, ut opinor, & contra Ciceronis sententiā. dixit enim, Non iungitur, pro non respondet, non coheret, non conuenit. in quo, inquit, maximè conuincuntur, quòd duo pro congruentibus sumunt uehementer repugnantia. omnino & in libro manuscripto Bernardini Maffei legitur, coniungitur, sed, ut sensus ostendit, corruptè.

32.

ET eo quidem innumerabiles) Sunt qui legant, eos. ego hoc totum suspicor abundare. iacet enim, & otiosum est, neque ad sententiā quicquam affert, quò perfectior esse uideatur.

37.

CARNEADES nonnunquā secundū. Et illud dabat, assentiri aliquando: ita sequebatur etiam opinari) Cū antea in omnibus libris legeretur, id assequebatur: emēdauī cōiectura ductus, ita sequebatur, eo confidentius, quòd it pro id ueteres scribebant. Assentior autē ijs, qui, sublata copula & legunt, Carneades nonnun-

a 3 quam

SCHOLIA IN PARTEM F.

quam secundum illud dabat, assentiri aliquando: ita sequebatur etiam opinari. quāquā duo illa uerba, assentiri, opinari, loco mouerem, ut alterum in alterius sedem migraret, & ita legeretur: Carneades nonnunquā secundum illud dabat, opinari aliquando: ita sequebatur, etiam assentiri. De duobus enim, quod proposuit, secundum illud erat: Nunquam autem opinabitur: de quo Carneades ita sentiebat, ut interdum diceret, sapientem opinari: ita sequebatur, & assentiri: ut appareret, Carneadem aliquem tamen assensum dare sapienti, quem Arcesilas penitus tollebat, cum uterque esset Academicus. 41.

SIGNATVM, & effectum) Videtur legendum effectum, ut perstet in metaphora, & cum duobus uerbis imprimere & signare consentiat: quo modo item locutus est pagina 6. Visum, inquit, impressum, effectumque ex eo unde esset. 53.

LIAMIEN TVM sine ulla latitudine carentem) Apparet, subesse mendum. Maffei liber, lineamentum, cetera ut in impressis. mihi sic placeret, Lineam autem sine ulla latitudine currentem. punctum enim & linea, mathematicorum initia sunt. 58.

ADICIAM iusiurandum) Adigere iusiurandum, potius dicitur, quā adijcere: ut apud Cæsarem libro VII. omnibus ad iusiurandum adactis. sine præpositione autem ea ratione dicebatur, quo modo adigere arbitrum, pro adigere ad arbitrum. qua figura Cicero usus est lib. III. de offi. & in oratione pro Qu. Roscio. 59.

CONSENSISSE primos) Fortè, concessisse primat. nam Laërtius autor est, cum Delphicus Apollo Mile

PHILOSOPHIAE CIC.

Milesis respondisset, eum tripodem, quem piscatores iactu retis inuenissent, eius esse debere, qui ceteros sapientia excelleret, Thaleti esse datum. ex quo apparet, sex reliquos et primas concessisse. 63.

VO S uerò huius magnitudinem &c.) Confusus locus, & corruptus: qui, ordine uerborum mutato, & leui correctione adhibita, restitui fortasse posset: quo ordine, & correctione locus recitatur: ut studiosi saltem hanc mihi gratiam habeant, quòd, quicquid senserim, liberè dixerim. legerem igitur sic, Vos uerò huius magnitudinem quasi decempeda permensi refertis. Hic ego me, quasi malis architectis, mensura uestra nego credere. ergo dubium est, uter nostrum sit, leuiter ut dicam, uerecundior? Hanc coniecturam etsi ualde probem tamè meum illud teneo, ut sine manuscriptis libris nihil affirmem. 66.

HIC igitur neutri assentiens, si nunquam uter est prudentior?) Sensum non uideo, neque uidet quisquam, ut opinor, tam obscuro in loco. obscuritatis autem causa deprauatio est, quam iudicio meo tollet qui ita leget. Hic igitur neutri assentietis: sin utriq;, uter est prudentior? quorum uerborum non absurda sententia est: dicit enim hoc. In hac controuersia neutri assentietis, id est neq; Stoicum, neq; Academicū dicetis esse sapientem. sin utrunq;, uter est prudentior? Assentietis, autem refero ad illud supra positum, Ad uos nunc refero. Utriq;, uidetur esse necessarium propter insequens uerbum, Uter. Sed hæc, qui & acumine, & iudicio plus ualent, diiudicabunt. 69.

LABOR, ut assentiar Epicuro) Vulgati libri, laboro, omnes habebant. quod uerbum ut deprauatum esse

SCHOLIA IN PARTEM I.

crederē, fecit id, quod sequitur: reuocat uirtus, uel potius reprehendit manu. nam sine dubio, reuocat, & reprehendit manu, quidpiā requirunt, quod sibi in translatione respondeat: quale uidetur esse uerbum labor: quod ego, & metaphoram, & sensum secutus, reposui pro laboro.

73.

PER ἔροχλω illam omnium rerum comprobans) Fortē emendandum, Quare ἔροχλω illam.

75.

ET SI quid fortē Roma noui) Mallem sic: Ecquid forte Roma noui.

76.

ADHIBENDA enim geometria est) Libentius legerem, Adhibēda etiam geometria est: (nam sepe scripti libri, etiam, habent, ubi impressi enim) & ea quae sequuntur, parēthesi inclusa, per interrogationem pronuntiarem. Adhibenda etiam geometria est: adiungenda (inquit) est geometria ad disputationem, & tractationem philosophiae: id est instructi etiam geometria debent esse, quibus de philosophia scribere consilium est. Quae sequuntur, excusant nouitatem nominis, quod geometriam dixerit, & Graeca uoce sit usus in oratione Latina.

77.

L. AELII nostri) Librarij cum in describendo non perciperent quid sibi antiquae notae uellent, eas uel immutabant, uel cum sequenti uoce coniungebant: ut hoc loco, Lelij nostri, scripserant, cum, L. Aelij nostri, uera & incorrupta sit lectio: quod & ueterum exemplariorum autoritate, & historiae fide comprobatur. est enim hic L. Aelius, qui orationes scripsit, quas alij dicerent, à quo M. Varro rerum antiquarum scientiā cum accepisset, eam ipse auxit, & illustrari.

PHILOSOPHIAE CIC.

frerioribus literis explicauit. Cic. de claris oratoribus.

98.

QUAM fieri sine causa quicquā dicere) Haec uidetur abudare, ut otiosa, & sine causa inculcata. id enim turpe physico est, dicere atomum declinare sine causa. hoc per se rectē habet, & cōcinnū est, praeterea siquid addatur, frigebit.

100.

NISI te quoq; ut id modo loqueretur) Maffei liber, quoq; modo, haud prorsus emēdate, sed ut uitij tamē nihil penē supersit. nā una litera immutata locus restituitur. nēpe si sic legas: Nisi te, quoquo modo loqueretur, & c. dicit autē, quoquo modo loqueretur, ut penē etiā ostēdat, ne in uerbis quidē Ciceroni Epicurū satisfecisse, nō modo in sentētijs.

100.

ETENIM quasi detractis de homine sensibus) Superuacanea sunt haec uerba, neq; locū hic habere possūt. nā ex argumētis sunt, quibus probare conabatur Epicurus, uoluptatē esse summū bonū. dicit enim pag. 55. Etenim, quoniā detractis de homine sensibus reliqui nihil est, necesse est, quid aut secūdū naturā, aut contra sit, à natura ipsa iudicari. Maffei liber, Et detractis de homine sensibus: aliud antiquū exēplar, Etenim quoniā detractis de homine sensibus. ut & ipsa uarietas mēdisuspicionem afferat.

105.

CUM omni dolore caret) Rectius Maffei liber, cum omni dolore careret. rectius etiā fortasse sic, Omni dolore carere.

128.

QUIBUS uinū diffusum ē pleno sit cœnophoro, cui nihil dēpserit ius, & sarculos abstulerit) Antiquus Maffei liber habet, cui nihil dēpserit uis, & sacculos abstulerit. emēdo, cui nihil dēpserit nix, & sacculus abstulerit.

a § rit.

rit. apud ueteres qui lautius uiuebant, uino delectabantur quod sacco niuario transmissum esset, non solū ut frigidius biberent, sed etiā ut liquidius. itaq; dixit Martialis libro x i i. Vt liquidum potet alaunda merū, Turbida sollicito trāsmittere cecuba sacco, Et in distichis, Setinos moneo nostra niue frange trientes: id est, setinum frange niue, ut frigidius bibas. seruabatur enim nix in hunc usum: de quo Plinius lib. x i x. cap. i i i i. Hi nix ues, inquit, illi glaciem potant. deinde infert, excogitatur ut alienis mensibus nix algeat, qua scilicet uina refrigerentur. hic igitur Cicero eos a fotos bene putat uiuere, non qui luxu diffuant, qui in uoluptate omnia ponant, sed eos, qui uictu utantur modico & exquisito, qui uino contenti sint eo, quod ex ipso effusum sit œnophoro, quod, ut ita dicā, naturale sit, nō artificiosum: quale est illud, quod per niuem sacco exprimitur: & dixit, cui nihil demperit nix, et sacculus abstulerit, propterea quod uino nimiam uim nix, crassitudinem autem sacculus auferebat. est autem totum hoc de Lucilio sumptum.

129.

DICET Lucilius, cocto, cōdito, sed cedo caput cœnæ. sermone bono. quid, ex eo si quæris libenter?) Libro x i i i. epistolarum ad Atticum, in fine ita scriptū est. edit, & bibit ad eōs, & iucūde: opipare sanē, & ap-paratē: nec id solum, sed bene, cocto, condito, sermone bono, & si quæris, libenter: ut, quemadmodum quidem ego existimo, Lucilij uersum recitet: quem etiam hūc in locum transtulit, sed ut ipse quædam interijciat. ego autem cum in illa ad Atticum epistola scriptum legerem, cocto, condito, non, horto condito: item hic putavi esse legendum, cocto, condito, cū ante legeretur, horto condito:

dito: neque sum arbitratus fore, qui nostram coniecturam reprehenderet, cum ea ratione tam firma nitetur. puto autem Lucilij uersus huiusmodi fuisse: Quid bene? cocto, Condito, sermone bono, & si quæris, libenter. ut illud, Quid bene? cocto, Pedes sint precedentis uersus. Quod autem legitur, Quid, ex eo si quæris, libenter? puto ita esse interpungendum: Quid ex eo? si quæris, libenter. Nam qui cœnant cocto, condito, sermone bono, sequitur, ut libenter quoq; cœnent. cum autem interrogaret, Quid ex eo? (subaudi sequitur:) respondet Lucilij uerbis, si quæris, libenter. illa uerò, Dicit Lucilius, sed cedo caput cœnæ, Quid ex eo, à Cicerone interiecta, effecerunt, ut Lucilij uersum nemo hactenus agnouerit. quem si quis metiri uelit, pronuntiabit in penultimo pede, Queri li. abiecta s consonante: ut etiam in ultimo Catulli epigrammate, Affixus nobis tu dabis supplicium.

140.

SCIPIONI) Corriego, Cæpioni, ex historia. Cn. Seruilius Cæpio Consul fuit cum Q. Pompeio nepote. quibus cōsulibus decretum est, ut in Tubulum quæreretur. Ad Atticum lib. x i i. 137.

140.

CENSUIT plus filie dādum) Alij, plus Fadiæ: quæ lectio si retineatur, supra legendum erit, Fadio Gallo, non Fabio, cū Gallus cognomen Fadiorum sit.

144.

TESTATA ciues) Maffei liber, Testata crimē. probō.

145.

APP. Claudij) Rectē. malē antea, P. Claudij: nā Linius lib. i i i. Appium nominat, & Maffei liber confirmat.

NON

146.

NON metuet autē, siue celare poterit, siue, &c.) Sequor sententiā, & emēdo: Nō metuet autē, siue celare poterit, siue opibus magnis, quicquid fecerit, obtinere: certēq; malet existimari bonus uir, ut nō sit, quā esse, ut nō putetur. Hāc correctionē ego in antiquo libro nō uidi, sed Ioānes Scala, homo grauis & certus, se uidisse testatur. est autē hic, obtinere, pro tueri & defendere, ut in oratione pro Quintio, Nō ad mēdaciū obtinēdū, sed ad uerū probādū autoritas adiunat. omnino & Maffei uerū tūstū exēplar habet, siue opibus magnis, nō, siue opibus maius.

147.

N V L L V M) Vllam, sententia postulat, ut legatur.

148.

REM uides) Pro uides, si uidelicet legatur, concinnius erit: neq; tamen magna mutatio fiet: nam in antiquis libris pro uidelicet scriptum quandoq; animaduerti, uidelicet quandoque etiam uid.

149.

ET quidem prodest) Antiqui libri alij habent, Quid prodest: alij, Et quid prodest: emendo, Ecquid prodest: ut perio dus interrogatio is nota terminetur.

149.

UTILITATIS causa expetenda) Tolle hoc: intelleges esse concinnius.

151.

SI tua sint Puteolis gramina?) Sensus postulare uideatur, ut pro gramina, legatur prædia. siquidē hoc dicit: si utilitatis causa queritur amicitia, utilitas tibi maior erit, si tua prædia Puteolis habeas, quā si amicus Triarius tibi sit. erat autē Puteolanus ager omnium fructuosissimus. itaq; eā regiōnē ob fertilitatē maximē celebr

lebrauit antiquitas. Fundos igitur, inquit, amicis anteponemus. Eandemq; sententiam iterans paulō post inuulit: Vides, si amicitiam sua charitate metiare, nihil esse præstantius, sin emolumento, summas familiaritates prædiorum pretiosorum mercede superari.

162.

A THO V E perfosso) Quid si, Athone perfosso? quomodo eum locutum esse etiam in tertio de Republica, autor est Priscianus libro VI.

162.

VITAE quidem infinita) Corruptus locus: quem ita puto esse emendandum, Et ea quidē infinita: nā & libro primo Tusc. quæst. 160. de animo loquēs, Habet, inquit, memoriam, & eam infinitam, rerum innumerabilium.

171.

NOVARVM nō uidebātur) Alij, Nouarum nouabatur, sensu mihi nō admodum probato: non enim respondet ad illud quod dixit, Difficilius & obscurius, potius legendum crederem. Nouarum noua uidebantur: ut, Noua, accipiatur, quasi duriora, & nimis obscura: quod accidere solet, cum nominibus utimur inauditis.

173.

QUOD positū sit in eo) Antiqui libri, Quod cōpositum sit in eo, absurdē prorsus, nisi facias quod sæpe faciendū est, ut antiquos libros cōiectura adiuues. Sic igitur putarē elegantius, & rectius. Quod cū positum sit in eo, quod ἁπολογίας Stoici, nos appellemus cōuenientiam, si placet, cum igitur in eo sit id bonum, quod referenda sunt omnia: honestē facta, &c. Atq; etiam in mēbro præcedenti melius, opinor, statueret in ea, quā, statueret in eo: ut ad concordiam, referatur.

174.

174.

VT enim si cui, &c.) Apparet, quid significet: sed ita non solum corrupta, uerum etiam, ut ego sentio, confusa, & praepostere collocata sunt uerba, ut emendari locus & distingui a nobis sine arrogantiæ nota non possit. Vtrum autem, collimare, an, collineare, legendum sit, non diiudico: mihi quidem magis placet, collineare, quod aptior & probabilior habet etymologiam: nam collineare dicitur is, qui cum locum ferit, ad quem locum oculi directo quasi linea ducta feruntur: ut collineare sit, si uul cum oculis locum ueluti per lineam ferire.

180.

QUID autem dici poterat, si turpitudinem non ipsam per se fugiendam esse statuerimus) Emendo ex antiquo libro Bernardini Maffei, Quid autem dici poterit. Alij pro statuerimus legunt statueremus, respicientes scilicet ad uerbum poterat, ut tempora conueniret: cum in sensu uis, & energia maior sit, si, poterit, & statuerimus, legatur, quam si, poterat & statueremus.

183.

RERVM in corpore sitarum) Locutio probabilior, quam si legas, ut antea, Rerum in corpore harum: quam correctionem Maffei liber antiquus probat.

186.

NEC hæc posita, non aliqua essent præposita) Si corrigas, Nec, hoc posito, non aliqua esse præposita, Erit elegantius: neque ab antiquis exemplaribus admodum discedes: siquidem & Maffei liber, Hoc posito, habet.

210.

AT enim dicitis) Sunt qui legant, At enim non dicit is ego sequor Maffei uetus librum, in quo scriptum est: At

enim

enim ueram dicitis: hoc est perfectam & absolutam.

211.

VT æque pars naturæ negligatur) Mendum subesse manifestum est. quod si hæc cum superioribus conferatur, sensus ostendet ita legendum esse, Vt ne qua pars naturæ negligatur. ita etiam in Maffei libro scriptum est.

216.

SCIS enim Citiæos cliētes tuos) Phœnicia profectos) Laertius in Zenone autor est, Citiæos a Phœnicibus originem duxisse. quæ ego secutus, emendauit, a Phœnicia, siue a Phœnicia, cum antea legeretur a poetica, fœdo errore, & manifesto. appellat autem Pœnulum Zenonem, quasi callidum, & astutum, ut sunt Pœni ferè omnes: qui a Phœnicibus nomē acceperunt: qua ratione, Pœnulum Zenonem dixit Cicero, quod a Phœnicibus esset oriundus.

221.

CONFERAM autem auum tuum Drusum) Si Plutarcho audias, corrigendum erit, conferam auunculum tuum Drusum: nam auunculum fuisse Catonis Drusum, Plutarcho in Gracchis, & in Catone Uticensi autor est.

221.

QVI D enim: sapientia, &c.) Neque in uerbis uitium est, neque in sententia: recte habent omnia: quiddam tamen ornatius elucebit, si totum continues, & ita legas: Quod enim sapientia, ubi pedem poneret, non habebat sublatis officijs omnibus, officia autem omnia tollebantur, delectu omni & discrimine remoto: quæ enim esse poterat rebus omnibus sic exæquatis, ut inter eas nihil interesset? ex his angustijs, &c. Antiquus Maffei liber nobiscum facit, nisi quod coniunctionem illam, Enim, a nobis additam, non habet.

STVL

224.

STULTORVM) Hanc uocem, quæ antea desiderabatur, interieci, accepta è libro Maffei manu scripto, sententia comprobante.

234.

ALII censent primū ascitū, doloris uacuitatē) Doloris uacuitatē, in suo libro quidā induxerūt, & asterisco notā, quæ corruptum locū significaret, è regione apposuerūt. nos ea uerba cōseruamus, quod & sententiā sane bonam efficiūt, neq; in antiquo exemplari Bernardini Maffei desiderantur: ut omittam, quod libros superioris nostræ editionis tamen credendum est ad propositum manu scriptum exemplar fuisse impressos.

253.

VIRTUTEM ipsam inchoauit: nihil amplius:) Genui loquēdi, quo Cicero etiā alibi usus est, ut in Verrē pagina 261. se ipsum abs te repetit, nihil amplius. Antea legatur: Virtutē ipsam inchoauit: nihil itaq; amplius nostrū est: in uersione uerborum obscurata sententia.

256.

VICINITATIBVS cum ciuibus) Consentiant in hoc antiqui libri: mihi tamē non est dubiū, quin ita emendandum, & distinguendum sit, Vicinitatibus, tum ciuibus. hoc enim quasi progressu serpit charitas generis humani. primi sunt parentes, & nati: sequuntur cognati, tum affines, deinde amici, post uicini, tum ciues, & qui publicè socij atq; amici sunt postremò humanæ generis uniuersæ, & hominum inter homines coniunctio.

258.

TIBERINA dissensio festo illo die) Ouidij uersibus adducor, ut pro dissensio legēdum putem decursio: hoc facilius

facilius, quod Maffei liber approbat. erat autem festus ille dies, quem Romani in honorem Fortunæ celebrabant. unde Ouidius libro VI. Fast.

Ite, deam læti fortes celebrate Quirites:

In Tiberis ripa munera regis habet.

Pars pede, pars etiam celeri decurrite Cymba,

Nec pudeat potos inde redire domum.

258.

HAEC est non omnia spernentis præter uirtutem, & uirtutem ipsam suis laudibus amplificantis oratio. deniq;) Si quis nostrum librum hoc in loco cum alijs libris conferret: uidebit, unius literæ mutatio, & punctum loco motum quanto sententiam effecerit aptiorem.

271.

FIERI autem potest) Mallem, Ferri autem potest.

286.

PATRITAM illam, & auitam) Recte patritam, non autem patriam, ut antea legabatur. id Nonij testimonio comprobatur, qui in uerbo patrita hunc locum recitat, & affert præterea exemplum ex Varrone.

289.

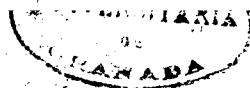
HOC est se ipsum posse cognoscere) Frigidum, & plañe superuacuum: itaque puto esse tollendum, ut glossam.

293.

ERRANTIVM stellarum cursus, progressiones, institutiones) Ex duabus dictionibus, cursus, progressiones, feci coniecturam, legendum esse, institutiones, non, ut antea, institutiones: ut similibus, & conuenientibus utatur uerbis. sunt autem correctiones quædam: quarum etsi ratio non explicatur, tamen, quibus iudicium est paulò subtilius, facile, cur factæ sint, ipsi per se intelligunt.

b

rudibus



rudibus autem, & tardis, & ijs, qui sibi omnia minutatim concidi, omniaque tanquam mansa à nutrice inseri in os uolunt, ego quidem, ut satisfaciam, non laboro.

273.

MOTVS qui animus uidit) Insolens locutio, Animus docuit suam animum similem esse summi opificis. figura esset usitata, Animus docuit se similem esse summi opificis. tollamus igitur mendum, & legamus ex Masei libro, Motus qui animo uidit.

276.

FONTES scaterere, herbis prata conuestirier) Hic, scaterere, pronuntianđū est media correpta, ut anapæstus fiat, scater her. alioqui uersus claudicabit. sic & Lucretius libro V. Largifluum fontem scaterere, atq; crumpere lunē. & infra in eodem libro, Et partim plano scaterere, atq; crūpere campo. Plautus etiā, opinor in Casina, olere, protulit, media cōtracta: Nō omnes possunt olere unguēta exotica.

278.

NE QVICQVA aliud est) Nequicquam pro nihil, non probo: non enim fert Latini sermonis consuetudo. Nihil quidquam aliud est, habet M. ff. i. liber: placet: sic enim locutus est Terentius in Adelphis, Nihil quidquam uidi letius. & Plautus in Merc. Nihil Charine te quidem quidquam pudet.

299.

EGO autem nunquam ita te in hoc sermone dimittam ulla uti ratione, ut mors tibi uideri malum possit.) Neque sensus, neque locutio placet. quid enim sibi uult, nunquam te in hoc sermone dimittam ulla uti ratione? quis uero unquam sic locutus est, nunquā te dimittam ulla uti, ratione? uerbum dimittam & Latinum est, & ueteribus usit. atq; neq;

eodem

eodem modo semper, sed uarie, cum infinito autē nunquā. itaq; etsi nihil immutauit, ne facerem id, quod faciendū non est, ut mihi plus tribuerem, quā libris manuscriptis: tamen non dubito, quin ita legendum, & distinguendum sit. Ego autem nunquam ita te in hoc sermone dimittam, ulla uti ratione mors tibi uideri malum possit. Cum autem erroris originem quererem, hanc reperi, quōd partem illā, uti, quæ hoc loco adiunctiua coniunctio est, lecto opinatus infinitiuum esse modum à uerbo utor, cum superiore membro coniunxit: & ut hoc imperitè, ita illud impudenter, quōd, ut, addidit de suo, ut aduerbium, ita, haberet quōd referretur: cum, uti pro ut esse positum, non intelligeret.

299.

LABAMVS, mutamusque sententiam clarioribus etiam in rebus: in his est enim aliqua obscuritas) Forte rectius hoc modo. Labamus, mutamusque sententiam. clarioribus etiam in rebus inest aliqua obscuritas.

301.

MIGRARE. A. Spero, &c.) Elegātius, si, notis literarū, quibus personæ significatur, inductis, cōtinuata oratione ita legatur. Migrare: spero fore, ut contingat id nobis: sed fac, ut isti uolunt, animos non remanere post mortē: uideo nos, si ita sit, priuari spe beatoris uitæ: mali uerò, &c.

302.

QVASI uerò ista, uel quicquam) Qui Viterbi Episcopus fuit, Petrus Crassus, uir bene doctus, & ingenio præstans, putabat esse legendum, Quasi uerò ista uel quicquam, eāque coniecturam in suo libro scripserat. quam ego uel dissidentibus libris manuscriptis ualde probo. error inde natus est, quōd, uel pro uel, ueteres scribebant: de quo Politianus in Miscell. unde in librum de uniuersi-

b 2 tate

tate idem mendum irrepfit pagina 198. ubi legendum est, ut cum eadem coniunxit, non, uel cum eadem coniunxit.

306.

OMNIA ista perinde ut cuiq; data sunt, pro rata parte aut longa, aut breuia dicuntur. Legabatur antea, pro rata parte à uita longa. nos sensum secuti, aut longa, correximus, adiuti non nihil à lib. Maffei manuscripto, in quo legitur, aut ita: ex quo sum adductus, ut, dictioe, ita, in aliu locu trāslata, sic legendū opinarer. oīa ista, perinde ut cuiq; data sunt, ita pro rata parte aut longa, aut breuia dicuntur.

308.

ET hoc quidem hoc modo: nihil autem melius aestimo. Ex antiquo libro Maffei legendum puto: Et hæc quidem hoc modo: nihil autem melius extremo: ut hoc totum non ex Socratis oratione sit, sed à Cicerone per interpositionem prolatū: nam neq; in Platonis apologia hæc sunt, & dictio illa, inquit, quæ subsequitur, ideo uidetur esse illata, ut quasi interruptū superioris orationis filum contexeret.

309.

IN quos Symonides) In præpositio, hic accipitur in bonam partem, pro in quorum laudem, ut de Oratore lib. II. Multa in Castorem scripta, & Pollucem. & de natura deorum libro I. Catulus dilexit Roscium: in quem etiam illud est eius, Constiteram ex orientem Auroram forte saluans, & quæ sequitur. De senectute etiam, In quæ, inquit, illud elogium, unicum plurimæ consentiunt gentes populi primarium fuisse uirum. His exemplis adducti sumus, ut, In quos, emendaremus, cum, In quo, antea legeretur.

312.

HÆC in errore uersetur) Concinnius, Hic in errore uersetur.

314.

SOLENNĒ, & statum sacrificium) Statum lego, non statutum, ut habent aliquot impressi libri. sic & in oratione de Arusp. resp. Statas solennēsq; cerimonias. & Liuius lib. XL. Proficiscuntur ab Thessallonica Aeniā ad statum sacrificium. manauit autem latius hoc mendum, ut in ueterum libris sepe, pro statum, legatur statutum.

315.

OMNES amicos laude, & lætitia exequi) Et hic, & superiores proximi uersus, omnes senarij sunt iambici. quod si legatur, ut quidam uolunt, Hunc omnes amicos laude, & lætitia exequi, syllaba abundabit.

320.

REFELLERE sine pertinacia, & refelli sine iracundia) Mallem sic, Refelli sine pertinacia, & refellere sine iracundia.

324.

SAPIENTIAE contra dolorem, &c.) Corrigere cum antiquo libro: Sapienti contra dolorem: si fortis in perferendo, officio satis est.

331.

AUT Philoctetam) Vel in coniectione, AUT, mendum inest, uel aliquid desideratur: itaque placet legere ut est in Maffei libro, Prometheus, aut Philoctetam.

Ibidem.

QUAM te enim malo dicere: sed ille certe non fortis) Hæc si parenthesi circumcludantur, apertior erit sententia.

Ibidem.

LECTULO, &c.) Locus corruptus: nam libro II. de Fin. sequentes uersus non ad Philoctetam, sed ad saxum Lennium referuntur.

355.

NOLITE hospites adire ad me ilico istic) Trochaia
eus est, in quem non cadit iambus: itaq; non puto eos rectè
sentire, qui uerbis aliter collocatis ita legunt, Nolite hospi
tes ad me adire ilico istic: nam in quarta sede iambus esset.

356.

TANTA uis sceleris in corpore heret) Trochaicus
imperfectus: pedem enim desiderat: quem restituere sine
libris manuscriptis nefas est: Tanta uis sceleris meo in
corpore heret, legendum: quandoque sum opinatus: quam
opinionem nondum mihi uenit in mentem cur abijcerem:
itaque eam protuli, hoc tamen animo, ut, si quis contra
dixerit, pugnare nolim. Versus in pedes ita diuidendus
esset, Tanta uis scele-ris me-o in-corpo-r heret.

371.

CADENTES) Carctes, antea legebatur: itaq; est in libris
manuscriptis: mihi tamè uisum est ut emendare, cadctes: ex
Homeri uersu, in quo est, καί τ' ἄρα: quod significat, ca-
dunt. uersus autem hi, quos Cicero uertit, sunt Iliados T.

376.

NIHIL mali) Puto rectius, Nihil noui. nam si
legas, Mali, ad Cleanthis rationem reuolueris, dixit etiam
pagina 217. Animo sic excubat sapiens, ut ei nihil im-
promissum accidere possit, nihil inopinatum, nihil nouum.

390.

VT sunt alij ad alios morbos) imperfecta similitudo:
nam ad particulam, ut, quae respondeat, uox non est. forte
ita corrigendum. VT sunt alij ad alios morbos procliuios-
res: itaque dicimus grauedinosos quosdam, quosdam tormi-
nosos, non quia iam sint, sed quia sepe: sic alij ad metum.

395.

ALIT

ALITER ferat) Opinor legendum esse, ferant:
si quidem ad uocem, stultis, refertur.

398.

ADVERSA ratione) Massi liber, Auerfa à
ratione. probo. nam etiam supra, 211. Zenonis, inquit,
est diffinitio, ut perturbatio sit auersa à recta ratione
contra naturam animi commotio. & 213. Omnium per-
turbationum fontem esse dicunt intemperantiam: quae est
à tota mente, & à recta ratione defectio, sic auersa à
prescriptione rationis, ut nullo modo, &c.

411.

IRA uerò quanquam diu perturbat animum, dubita-
tionem insaniæ non habet) Mendum est in uocem, quanquam
ueteres libri, quos ego uiderim, habent, quae quam, depra-
uatè omnino, si respicimus, dictio ira quò referatur, quòd
si coniecturae locus est, ita legerem: Ira uerò, quam diu
perturbat animum, dubitationem insaniæ non habet.

412.

AT NATURALIS EST) Obiectio: cui respon-
det quod sequitur: An quicquam esse potest secundum na-
turam, quod sit repugnante ratione? & est sententia, nisi
fallor, multo concinnior, quam si legas, ut antea, aut na-
turalis est? cum praecedenti membro connectens ut autem
hunc locum una dempta litera correximus, sic paulò post
alium una immutata restituimus. nam ubi legebatur,
priusquam esset ulla ulciscendi libido, nos sensu meliore
emendauimus, prius, quam esset ulta, ulciscendi libido.

423.

PVTATVR dicere, in rotam (id est genus quoddam
tormenti apud Græcos) beatam uitam non ascendere.) Hic
locus in nonnullis exemplaribus antiquis ita legitur. ego

b tamen

SCHOLIA IN PARTEM I.

tamen totum illud, quod parenthesi inclusum est, reiciat, sine dubio glossam alicuius esse putans, qui, rota quid esset, exponere uoluerit quidam tamen eam non agnoscentes, in ordinem Ciceronis uerborum receperunt.

440.

CVI rei refertæ) Concinnius, Cui refertæ.

442.

DEBILITATVRVM) Maffei liber, De bellaturum: utrunque rectè: magis tamen probo, Debilitaturum, propter uerbum, succumbet, quod sequitur.

446.

FACERE non potuerunt?) Iacet uerbum, facere, et planè otiosum hic est. lege sine eo: multo erit elegatius.

449.

QVID QUID obiectum est) Aut, pro Quidquid, legendum est, Quid: aut, Quidquid, hic accipiendum pro Quidque: ut apud Lucretium libro II. Inq; suos quidquid rursus reuocare meatus. & lib. IIII. Semper enim summum quidquid de rebus abundat. & lib. V. Sic unum quidquid paulatim protrahit ætas. In medium. Possent ex oratoribus loca recitare: sed ego, in Latinis locutionibus ubi quid eiusmodi occurrit, quod sine exemplorū cōprobatione durius uideatur, libentius poëtarū uerborum autoritate, quæ oratorum: sunt enim poëtae certiores Latine linguæ testes, propterea quòd metri ratio facit, ut mutationi non tam facile locus sit: quod in oratoribus contra uidemus.

452.

AT enim non sine ignominia afficere poterit sapientē) Locus rectè stellula notatus: mendum enim subesse cōstat. fortè ita restitui posset. At enim non erit sine ignominia. ignominia afficere poterit sapientem: de sapiente enim est hæc

PHILOSOPHIAE CIC.

hæc omnis oratio, sententia certe hæc uidetur esse: quibus autem uerbis explicanda sit, statuere nostrum non est. studioli libros antiquos adant, & eorum ope utentes locum emendent.

455.

OMNES QVE id nos) Id, non uideo quid spectet. antiqui scribebant, It. inde mihi orta coniectura est, ut, Item, legendum putarem.

SCHOLIA PAULI

MANVTII IN SECVNDAM

CICERONIS .PHILOSOPHIAE

PARTEM.

Pagina 7.

CAVSAM, id est principium, philosophiæ esse sciētiam. Nisi enim sciētia nobis amor à natura esset in situs, non erat causa cur philosopharemur. scientiam autem philosophiæ causam, & originem esse, inde cognoscitur, quòd de natura deorum non modo uariae sunt doctissimorum hominum opiniones, uerum etiam discrepantes. cuius rei causa est sciētia cupiditas. Cur autem nonnulli hanc lectio- nem adeo non probauerint, ut corruptum exemplar sequi maluerint, nō intelligo, nisi si ea, quæ in suo libro manuscripto non uident, ex ingenio, & coniectura esse omnia in animum induxerunt.

7.

QVID est enim temeritate fortius?) Aut hic fortius in malam partem est accipiendum, quasi uiolentius: qua significatione hanc uocem alibi non memini me legisse: aut pro fortius corrigendum fœdus, quod affirmare sine uetustis

b s exemp

exemplaribus non audeo.

7.

QVOD uero maxime (Et c.) Receptam lectionem non improbo: neque enim est cur debeam sed ut medici non eos solam, qui aegrotant, sed eos etiam, qui satis commode habent, quandoque curant, ut ad naturae beneficium addito artis adiumento, quam optima ualitudinem, et speciem consequantur: sic nos non ea modo, quae errorum tenebris inuoluta, minus perspicua sunt, sed siquid etiam eiusmodi est, quod lectorem omnino non lateat, quanto magis possumus correctione illustramus: ut hoc in loco, dixi me receptam lectionem non improbare: neque, cur improbem, causa est: tamen ad uenustatem, et ornatum quiddam addetur, si ita legas. Quod uero maxime rem causamque continet, utrum nihil agant, nihil moliantur, ab omni curatione et administratione rerum uacent: an contra ab his et a principio omnia facta et constituta sint, et ad infinitum tempus regantur, atque moueantur: in primis magna questio est.

14.

PHYSIOLOGIAM) Post hanc uocem sequebatur, id est naturae rationem: quod induximus, uidentes glossam esse ab aliquo adiectam, qui physiologiam interpretaretur.

18.

A MAGISTRO Platone uno dissentiens) Primum non ab uno, sed a multis dissentiebat: nam philosophi de dijs uarie sentiebant: deinde ab alijs potius, quam a Platone: cuius eandem ferè de dijs fuisse sententiam paulo ante ostendit: quam eius discipuli, Aristoteles, et Ponticus Heraclides, sunt secuti: itaque uidendum, num ita legi possit: A magistro Platone non dissentiens.

19.

ET tamè modo mundum, tum mentem diuinam esse putat) Corrigo, Et tum mundum, tum mentem Deum esse putat: itaque planè est in Maffei libro, nisi quod habet, Et cum mundum.

20.

THEOGONIAM, id est originem deorum) Hic quoque glossa fuit: nam illud, id est originem deorum, quis non uidet adscriptum fuisse, ut Theogoniae significatio ostenderetur: qua ratione adducti deleuimus, eo libentius, quod quibusdam in antiquis libris expositio illa non est.

Ibidem.

VSITATAS perceptasque cognitiones) Rectius oportet, in istas perceptasque cognitiones: nam et in Maffei libro ita scriptum legitur: et pagina etiam 10. In istas, dixit, deorum cognitiones habemus. Et alibi non semel, atque etiam Lucretius hac locutione usus est: Unde (inquit libro v.) insita notities est utilitatis.

24.

NON modo uiderat animo, sed etiam sic tractat, ut manu, doceat) Huius loci correctionem sensus ipse uidetur ostendere: tollet enim omne mendium, si quis ita legat, Non modo uiderat animo, sed etiam sic tractat ut manu, docet.

24.

EXISTAT, et ad deos affluat) Legendum puto, A deo affluat, sententia ita postulante: de quo dubitanum eo minus est, quod pag. 24. Cum, inquit, ex ipso imagines semper affluant. et Lucretius nostram coniecturam libro 4. planè confirmat.

31.

QVOD et non predicanti tam facile quidem credam, sicut) Tam, et sicut particulae non sunt sibi inuicem respondententes: itaque et locutione magis usitata, et sensu aliquanto aptiore legetur: Quod et non predicanti, tamen facile

facile quidem crederem, sicut mali ædificij, &c, quã lectio-
nem habet Maffei liber manuscriptus.

34.

HVIC pulchrior deo?) Concinnior erit sententia, si
legatur: Hui, pulchrior Deo?

35.

IPSVM sibi displicere) Sic libri manuscripti, à qui-
bus non dissentio: uidentur tamen est, num rectius ita le-
gi possit, ipsum tibi displicere.

35.

SIGILLA numerantes) Sensus, ut opinor, meliore,
clariore quidem certa legetur, Sigilla uenerantes.

37.

QVÆ funditus gens uestra non nouit) Puto legẽdum
esse, Quem: ut subaudiatur, morem: & deinde, argumentis
sententiam, non argumenti sententiam.

38.

COR, pulmones, iecur, ceteraq; , detracta utilitate,
quid habet uenustatis?) Corrigo, Cor, pulmones, iecur, ce-
tera: quæ, detracta utilitate, quid habent uenustatis: ut à
præcedentibus tenui distinctionis nota seiungantur, & ad
uerbum, habebit, referantur.

42.

SVPERIOR ær) Antiqui libri & superius ær, &
supremum ær, habent. ego rectius legi putarem, superio-
rem ær: ut subaudiatur, locum teneat: uel, superior æri:
ut insequens membrum spectet.

46.

HOMINES non colat) Hominihus nõ consulat, ma-
gis probarẽ. erat enim hæc Epicuri sententia, deos homi-
nibus nõ cõsulere. quod Cotta refellit cum hoc loco, tum in
fine

sine libri, cū inquit: dij nulla re egentes, & inter se diligunt,
& hominibus consultit. Item libro I I, pag. 59. Si, inquit,
omnibus hominibus deos cõsulere cõsemus. Et huius dispu-
tationis lib. I I I, pag. 72. Primũ deorũ ne prouidentia mĩ-
dus regatur: deinde consulantne dij rebus humanis. & ali-
bi in eandem sententiam sepiissime: quæ quia tam manifesta
in re minus uidentur esse necessaria, prætermittam.

47.

PRODICVS Chius) Alij uidẽtur legisse in antiquo
codice, Prodicus Cius. nos hic heremus, cum ex pagina 9.
autorem huius sententiæ fuisse Perseũ appareat. nisi si ue-
lis legere, Perseus Citicus, nõ Prodicus Cius, literis haud
ita dissimilibus, ut correctio temeraria uideri possit. Per-
seum autem, Zenonis auditorem, fuisse Citicum, Suidas,
& Laërtius in Zenone testatur.

55.

DISTINCTIONEM, ueritatem, pulchritudinem,
ordinem) Ex ijs, quæ sequuntur, manifestum est, uarietatem
potius hic esse legendum, quã, ut antea, utilitatem: ut illa
ratio omittatur, quod de utilitate, qua homines adducti
deos agnoscunt, non in quarta causa, sed in secunda men-
tionem facit.

66.

BIS bina quid essent) Bina numerum significat, non
qualitatem: itaque sic opinor rectius, Bis bina quod essent,
una litera immutata, siquidem quit pro quid ueteres scribe-
bant: quæ deinde multorum errorum causa fuit, describen-
tibus libros hominibus imperitis.

73.

IS RAPVIT Proserpinam) Hærebat antea lector
hoc in loco, de prauatione uerborum implicatus. nunc ex
Maffei

Maffei libro correctione adhibita, nemo tam tardus est, qui, vel cursum legens, sensum non percipiat.

91.

SONITV, & spiritu) Qui pro spiritu, legere malunt, strepitu: non animadvertunt ex sua lectione uersum claudicare. hunc autem uersum, & alios consequentes recitat Priscianus in libro de comicis metris.

92.

SICVT inciti, atq; alacres rostris perfremunt) Metire uersum pedibus: uitium deprehendes: quod mutatione parua tollitur, si pro, sicut inciti, legas, Sicuti citi.

93.

VOMITIONE canis purgare aluos ibes Aegyptia curât) Varie legitur in libris manuscriptis, nã pro purgare, & purgante, & purgantes, & purgant, reperitur, & pro canis, canes: ut fortasse ita corrigendum sit: Vomitione canes purgantur: aluo se ibes Aegyptiae curant. Cuius rei historiam ex Plinio, & Plutarcho licet cognoscere.

98.

MOLLITVR (cibus) Satis aptus elicitur sensus: mihi tamen magis placeret, Molitur: à uerbo molo molis, unde molares dentes. atque etiam in hoc uerbo Maffei liber consonantem non geminat.

103.

APERTE tangendi) in libro Maffei lectio probabilior, Pariter tangendi: cuius sententiam, quia patet, ostendere superuacuum uidetur.

III.

SI mehercule, inquit, Vellei) Aut in his uerbis mēdum est, aut quidpiam desideratur, quod si ita corrigas, sanè hercule, inquit, Vellei: non erit, quo lector offendatur. subaudiatur

dictur enim, paratus uenio: & optimè cum sequentibus sententia conuenit.

119.

SENSVM, & rationem, & orationē, hæc eadem & caniculam nō habere) Antiqui ubi alij habent, sensum, & rationem, hæc eadem & caniculam non habere: alij, sensum, & rationem, & orationem, hæc eadem orationem, & caniculam non habere. emendo, sensum, & rationem, orationem, hæc eadem & caniculam non habere.

125.

IDAËIS indigenis) Idæis digitis, alij: utrunque deprauiatum, sequor Constantij Fanensis, eruditissimè hominis & admodum diligentis, sententiam, qui legit, Idæis Dactylis, ex Strabonis libro x. qui scribit, unum ex Idæis Dactylis Herculem fuisse nominatum & ex Diodori sexto, cuius hæc sunt uerba: Primi in Creta circa Idam habitauerunt Idæi Dactyli appellati. & infra, Scribunt unum ex eis appellatum Herculem. Sic etiam legitur in Maffei libro. Digitis autem, ut idem Constantius rectè coniecit, glossa fuit, uerbo Dactylus superimposita: unde & indigitis, & indigenis errore aucto factum est.

131.

CVIVS Abazæa sunt instituta) Maffei liber Cuius Sabazæa: lego, Cui Sabazæa: pro, in honorum cuius. Sabazius autem Dionysij cognomē fuit: unde Sabazia sacra: cuius nominis etymologiã Suidas exponit in uerbo Σαβάζιος, & Aristophanis interpres in Auibus, & Vespis. ut fortasse apud Macrobius libro I. Saturn. pagina 141. Legendum sit, Sabazium, non, Sebadium.

133.

IN Palatio, & edē Larū) Lares inter res pernitiosas annuunt



annumerari mirabar, cum in Massi uctusto exēplari scriptum animaduerti, in Palatio, & Orbonæ ad eadem Larum. quæ mihi lectio admodum sanè placuit: quòd, Febris, Orbanæ. Mala Fortuna, recte & uideri, & dici res pernitiōsæ possunt. quod si quis hoc argumento contentus non est, & præter antiqui libri auctoritatem, amplius præterea desiderat, Plinium audiat, cuius hæc sunt uerba libro 2. cap. V I I. nat. hist. Febris sanū in Palatio, dicatum est, Orbonæ ad eadem Larium ara, & Malæ fortunæ Exquilijs.

134.

POST QUAM pater &c.) Septenarium hunc uersum oportet esse, quemadmodum & insequentibus reliqui sunt. ut autem legitur, pedibus recte distingui non potest. neq; seculus habent antiqui libri. sed animaduerti, uersum nulla mutatione, restitui posse, si ita scribatur, ut incipiat à uerbo, Appropinquat! & duæ præcedentes dictiones, tanquam superioris uersus extreme, se iungantur.

143.

QUINAM Tantalidarum, &c.) Senarij tres iambici sunt: quos nemo hætenus agnouit. mihi cū semper ipsa uerba poëticiū quiddā olere uisa sunt, tū multo magis, posteaquam in Massi libro scriptū legi, satias supplicij, non satietas supplicij. quod cū animaduertissem, cōsugi statim ad mensurā: cæq; usus, deprehendi uitium, quod propter conuatum uerborum ordinē latebat. senarios inquam iambicos ex uetere poëta, esse comperi. qui sunt ita distinguendi:

Quinam Tantalidarum internecioni modus

Paretur? aut quænam unquam ob mortem Myrtili

Pœnis luendis dabitur satias supplicij?

Satias autem pro satietas quandoq; ueteres dicebant: unde Laetius libro 11. fessus satiate uiuēdi. & libr. v. iuuabāt

Cum

Cum satiate cibi.

152.

IN secundo consulatu) Puto corrigendum, In secundo de consulatu: ut subaudiatur, libro.

158

ÆTHEIUM) Plutarchus in Crasso Ateiu appellat, quo modo hic etiam legendum puto: quando eum Dion historiæ libro XXXIX. C. Ateium Capitonem nominat: Capito autem cognomen Ateiorum, non Aetheiorum fuit. de prænomine, si Dionem sequi uolumus, Caium adscribemus, non Publium.

164.

MINUS mirū est) Hæc tota somnij interpretatio constat esse septenarijs: itaq; non intelligo quid spectauerint ij, qui ueterem lectionem mutarunt, & pro, Minus mirū est, legere maluerunt, minus mirandum est.

180.

POLYBVM Corinthum) Polidum Corinthiū, Masfei liber, minus corruptè, sed ut mendum tamen penitus non tollat: nam est scribendum, Polyidum Corinthium, ex Homeri loco, quem Cicero significat, qui est Iliadis libro 13. his uerbis.

Ἡν ὅ τις ἐυχῆται πολυίδε μάντιος υἱὸς ἀφνειὸς τ' ἀγαθὸς τε, κοινῆθι οἰκίᾳ ναίων ὃς ῥ' εὖ εἰδὼς κῆρ' ὀλοῶν ὄππ' ἰδοὺς ἔβραμεν· πολλὰ μὲν γὰρ οἱ ἔειπε γέρον ἀγαθὸς πολυίδος, γέσω ὑπ' ἀργαλέῃ φθιάδῃ οἷς ἐν μεγάροισιν, ἢ μετ' ἀχαιῶν νουσιὼν ὑπὸ τρώεσσι δαμῆναι.

181.

DE principum filijs sex singulis Etruriæ populis) Valerius Maximus non sex, sed decem fuisse tradit, qui singulis

lis Etruriæ populis in disciplinam traderentur.

181.

VT enim Aegyptij, ut Babylonij) VT Aegyptij, ut Babylonij, libentius legerem: uel, Etenim Aegyptij, & Babylonij.

183.

SOMNIANDI causa excubabant) Videtur esse legendum, Incubebant: quo uerbo & Virgilius, de Latino Rege loquens, in eandem sententiam libro VI. usus est, cum inquit: Pellibus incubuit stratis somnoscq; petiuit.

185.

PRÆROGATIVAM etiã maiores omnes iustorum comitiolorum esse uoluerunt) Non, omnes, sed omen uerum lectionem esse puto: quo modo etiam legitur pagina 125.

186.

TIBI P. Claudius) Puto legendum, App. Claudius: qui fuit P. Clodij frater, augur peritissimus, qui etiam de augurali scientia libros edidit. quod si, hunc esse Appium Claudium, probabitur: constabit ex hoc loco, uel ijs, qui iuuenis admodum essent, Romæ olim fieri augures licuisse, quippe cum triennio ante Appij Aedilitatem Cicero Cõsul fuerit, Aedilitas autem consulatum quinquennio præcesserit: qui ante XLIII. ætatis annum nemini, nisi extra ordinem, dabatur: eoque anno qui cõsules fiebant, suo anno cõsules fieri dicebantur: quod alibi Cicero sibi contigisse dicit. sed hæc de re & plenius, & distinctius in eo libro, quem de magistratibus Romanis aggressi sumus.

187.

ROMVLVS pulcher in alto Querit Auentino) Lius aliter: non enim Romulum, sed Remum in Auentino obseruasse tradit.

VER

194.

VERISIMILE est) Ordinem uerborum & sententiam secuti sic emendauimus: cum antea legeretur, uerisimiles.

195.

PERMISTI cum corpore animi) Nihil muto, neque mutandum censo: fuit tamen, cum dictionem, animi, crederem abundare.

196.

VT enim Ccos) Particulæ, ut, nõ uideo quid respõdeat. omnino in Ciceronis scriptis nõnulla deprehenduntur, quæ non habent quod referantur: sed utrum id scriptoris, an librariorum uitio sit assignandum, ignoro. hic quidẽ unius literæ mutatione restitui poterit, Etenim Ccos.

213.

INDUCITIS) Duo uerba, quæ sequuntur, Captiones, & Explicetis, facile me adducunt, ut legendum putem, Induitis: qua ratione item in Verrem dixit, induere se in laqueos: & Lucretius libro IIII. Ac nos in fraudem induimus frustra nimis ipsi.

236.

AUT ea ne ipsi quidẽ dij significare possunt) Mihi hoc totum frustra uidetur inculcatum: quorsum enim, cum idem significet id quod dixit, Aut, quid cucururum sit, ignorant?

237.

NEGANT enim id esse alienum maiestatis deorum, scilicet causas omnium introspicere) Apparet, hæc præcedentibus esse attextenda, locumque ita corrigendum: Negat etiã id esse alienum maiestatis deorum, scilicet, causas omnium introspicere. quo enim ordine Chrysippus, Diogenes, & Antipater rationes, cur diuinatio esset, atulerunt: eodem ordine eas ipsas rationes conatur Cicero cõsutare. Negat etiã, inquit,

c 2 quit,

quit, id esse alienum maiestatis deorum, casus omnium introspicere, εἰσπνεμαῖς; quasi dicat: Maximè est alienū maiestatis deorū, casus omnium introspicere, ut uideant quid cuiq; cōducat. & dixit casus potius, quàm domos, ut humilitate uerbi maior esset ironia: domos enim principes uiri habitare solēt, casus nō solent, quæ agrestium proprie sunt. Dictionē autem illam, scilicet, ita accipimus, ut per ironiā posita sit, non ut, id est, significet. Neq; Maiestate, lego, pro maiestatis: cū alienus etiā generandi casu cōiungatur: ut libro I. de Finib. 51. Quis alienū putet eius esse dignitatis, quā mihi quisq; tribuit: & de Vniuersitate 198. Naturā fugiētē, & eius copulationis alienam. & Sallustius in Cat. Domus D. Bruti propinqua foro, neq; aliena cōsiliij propter Sēproniam. et Lucretius lib. VI. Alienāq; pacis eorum. & infra, Nec tamē hæc ita sunt aliarū rerum aliena.

239.

QVORVM interpres) L. Cottā: de quo Suetonius in Iulio Cesare his uerbis. Percrebuit fama, L. Cottā x v. uirū sententiā dicturū, ut, quoniā libris fatalibus cōtineretur, Parthos nisi à Rege nō posse uinci, Caesar Rex appellaretur. Ex quo Ciceronis locus illustratur, & simul intelligitur, libris sibyllinis interpretandis x v. uiros præfuisse.

240.

QVÆ Ennius fecit) Puto hoc inducendum, ut glossam præcedentis uerbi.

253.

STIRPES omnes eijciendæ sunt) Elidendæ, nō dubito quin corrigendū sit, ut cum uerbo, stirpes, & cum uerbo item, propaganda, quod in superiore membro positum est, in trallatione consentiat. Sic etiā locutus est Tusculanarum questionū lib. I I I. pag. 208. Stirpes, inquit, agritudinis,

tudinis, trunco euerso, omnes elidendæ.

257.

QVID autem magnū, & naufragum illum sine nomine in riuo esse lapsū? Tollenda stellulæ nota, nescio quo modo è regione posita. sensus est: quid mirum est, naufragū quoq; illum in riuo esse lapsū? intulit autē post uocē magnum, particulā, & propterea quod iam exemplū de Daphita, & de Philippo consutarat: quasi diceret, præterea.

281.

DISPUTARI solent nimirum ista) Vetus tū exemplar Maffei, Disputari solet nimirum ista: unde mihi orta coniectura est, nimirum ista, glossam fuisse, eamq; omnino esse inducendam: quod tamen prius non adducar ut faciam, quā id mihi per antiquos libros licere perspiciam.

285.

VNDE enim illa) Rectius ex antiquo libro, Vnde est illa: nam coniunctio, enim non ita cum præcedenti, aut cum insequenti membro cohæret.

285.

ATTICE * uidetur) Tale quidpiam suspicor deesse, Vt opinor: ut ita continuata oratione legatur. Attico, ut opinor, uidetur, mihi quidē certe, ex natura ortū esse ius.

293.

ESSE uoluerunt) Rectè, noluerūt, legit Iuriconsultorum princeps Alciatus in libello de quinq; pedum præscriptione. & paulò post, Sed nos tres arbitri.

295.

SUIS, omnibusq; natura cōiunctos) Suis coniunctos, non uideo quo sensu legatur. rectius uideretur, sibi.

298.

EOSDEM migrare) Eos demigrare, credere esse corrigendū

gendum: & paulò post, Videar adduci, pro uideam adduci.

299.

CV M pro Ambio) Quis hic Ambius fuerit, ignoratur: neq; pro eo Ciceronem, aut Pöpetium dixisse, comperimus: utrumque autem pro Balbo: pro quo extat luculenta Ciceronis oratio: itaque corrigo, Cüm pro Balbo, approbante Maffei libro manuscripto.

299.

QV AM ex Quinto sæpe audiò) Ineptū, si ad amantem referatur: potius referendum uidetur ad id, quod sequitur de Thebano Epirote: & pro, Quam, legendum, Quemadmodum: quam uocem ita scimus à librarijs nonnullis apice superimposito contrahi solere, ut interdū uel Quam, uel aliud simile potius, quàm quemadmodum, significare uideatur.

304.

NE UE nouos, sed ne aduenas) Veram lectionem esse puto, Nēue nouos, & ne aduenas: parua admodū, & propè nulla mutatione: siquidem, set, ueteres scribebāt, pro sed, & sæpe hoc mendi genus deprehendimus, cūm alicuius uerbi prima litera ex ultima antecedentis sumpta, & repetita est. Maffei liber habet, Nēue nouos, siue aduenas. antiquitatem magis oleret, Nēue nouos, nēue aduenas.

305.

TEMPLA liberata & efflata) Ex antiquorum testimonio, & autoritate legendū est, Efflata. nam M. Varro de Lingua Lat. Hinc, inquit, efflata dicuntur, quòd augures sinem auspiciorum cœlestium extra urbem agris sint efflati. hinc effari templa dicuntur, ab auguribus effantur, qui in his fines sunt. hinc sana nominata, quòd Pōtiffices sacra dō fati sint finē. Et Gellius lib. X I I I. cap. X I I I. de pomærio

rio his uerbis. Pomæriū quid esset, Augures populi R. quī libros de Auspicijs scripserūt, istiusmodi sententia desinuerunt. Pomæriū est locus intra agrum effatum, per totius urbis circuitum ponē muros, regionibus certis determinatus: qui facit finem urbani auspicij. & in eodem cap. neque postea D. Iulius, cūm pomærium proferret, intra effatos urbis fines inclusit. Pomærium est circa murum locus, quem in condendis urbibus quondam Hetrusci, quā miris ducturi erant, certis circa terminis in augurato consecrabant. Vti appareat, effari, & consecrare idem esse. Præterea Linius lib. I. I. ouis Statoris eadem uotā, ut Romulus antè uouerat: sed sanum tantum, id est locus templo effatus iam sacratus fuerat.

306.

V T & tu rogas) Allusit ad tabellas, in quibus scriptū erat, uti rogas. Vide ad Atticum lib. I. & Lium lib. 33.

308.

MALÆ Fortune, detestat. eiq; In antiquioribus libris Malæ Fortune detestatur. ut existimē uerbū, detestatur, esse inducēdū, ueluti glossam ab aliquo adscriptā ad, id quod sequitur, Quæ omnia eiusmodi repudianda sunt: ut ostenderet Ciceronem eiusmodi omnia detestari.

312.

EVMOLPIDÆ QVÆ nostri) Aut corrigendū, Eumolpideiq; nostri: aut in nominibus personarū error est: nam Eumolpidee sacerdotes erant Athenis. repetam igitur quod supra est, idque, ut est in Maffei libro, perscribam, Versatur oratio. at uerò, quòd sequitur, quomodo aut tu assentire, aut ego reprehendam? M. sanè quero Tite, quid tandem id est? Att. De nocturnis sacrificijs mulierum. M. Ego uerò assentior, excepto præsertim in ipsa lege solenni

c + sacri

SCHOLIA IN PARTEM II.

sacrificio ac publico. Att. Quid ergo aget Iacchus, Eumolpidaeq; nostri, & augusta illa mysteria, siquidem sacra nocturna tollimus: nō enim populo R. sed omnibus bonis, firmisq; populis leges damus. excipis, credo, illa quibus ipsi initiati sumus. M. Ego uerò, & C. Hoc totū uacare mendo existimamus. nam illud, sanè quero Tite, refertur ad memoriam. quero, inquit, quid sit quod in lege sequitur. deinde, quasi reminisci non posset, infert. quid tandem id est?

316.

IVRISCONSULTVS) Solœcisimus uidetur esse, cum ad uerbum, Dispartiantur, quod est numero mulierum, referatur.

321.

ASTIM cum illo) Ex Maffei libro legēdum est, ne in Astico sepeliretur. Asticus autem locus erat Athenis, ubi liberi homines sepeliebantur, cum alibi mercedem pro sepulcro penderent.

321.

DOMVS' QVE funeris) Dominusq; fueris, opinor emendandum: quemadmodum etiam in oratione in Vaticanum dixit, Dominus epuli.

328.

SENATORI, qui nec aderit, aut causa, aut culpa esto) Apparet, quidpiam desiderari. non enim adesse solum iubebatur senator, sed etiam loco, & modo dicere. quod Cicero pagina 192. ubi hunc locum exponit, planius ostendit his uerbis. Huic iussa tria sunt: ut adsit: nam grauitatem res habet, cum frequens ordo est: ut loco dicat, id est rogatus, ut modo, ne sit in finitus. uidetur igitur ita esse corrigendum: senatori, qui nec aderit, nec loco, nec modo dixerit, aut causa, aut culpa esto. Quod cum in antiquis libris, ut cōiunctio scrip

PHILOSOPHIAE CIC.

scriptum esset, glossam duobus illis uerbis, Loco, & Modo, quidam superimposuit, & scripsit, Loco senator, modo orator: quod deinde irrepit in alienum locum, & tanquam à Cicerone dictum accipi cœptum est. itaque etiam uideo nonnullis in suo libro imprimi placuisse. qui etiam id, quod sequitur, Causas populi teneto, cum precedentibus coniunctum deprauarunt, ut legeretur, Loco senator, & modo orator causas populi tenento: Cum, teneto, legendum sit, & ad senatorem tantummodo referatur, non, ut ipsi crediderunt, ad senatorem & oratorem. hoc autem ita esse probatur ex Ciceronis uerbis pagina 192. sic enim inquit. Quòdque addit, Causas populi teneto: est senatori necessarium nosse Rempublicam.

332.

PERTURBANDA S) Tollenda asterisci nota sine causa apposta.

333.

SAPIENTIA maiore nihilo uide) Alij, Nihilo uideris. sensu mihi quidē parum probato. Maffei liber habet, sapientia inde maiorum nonne uides, quòd: ut putem esse legendum: sapientiam maiorum nonne uides, quòd concessa & c.

333.

QVOD si is casus, & c.) Hic locus ex Maffei libro ita uidetur esse corrigendus. Quòd si is casus fuisset rerum, quas pro salute Reipubli. gessimus, ut non omnibus gratus esset, & si nos multitudinis uis furentis inflammata inuidia pepulisset, Tribunusque aliquis in me populum, sicut Gracchus in Lenatem, Saturninus in Metellum, incitasset: ferremus ò Quinte frater: & c.

335.

QVI eas frangere deberent, cupiditatis eiusdem tenerē-

c s tur?

tur ?) Etsi teneor cum genitiuo legitur apud Plautum: *ta-
men & ad sententiam, & ad usum loquendi magis placeret
hæc lectio: Qui eas frangere debent, eis dea tenerentur.*

336.

QVAECVNQVE mutatio morum extiterit,
eandem in populo secutam) Cum de præteritis oratio
sit, apparet legendum esse, In populo secutam.

336.

IUDICANDO quin in lege) In uerbo, quin,
mendum esse constat: neque uetusti libri discrepant. forte,
itemque, legendum sit.

337.

FLETVS) Fluctus, rectè putat esse legendum Hicro-
nymus Ferrarius iuuenis pereruditus. est autem sensus:
Faciebat Gratiidius Arpini, quòd post Romæ filius eius
Marius fecit. hoc autè translatis uerbis eleganter expressit.

337.

AC nostro quidem, qui cum) Si relatiuum, qui, tollat-
tur, mendii nihil supercrit. non enim assentior ijs, qui illud,
Ac nostro quidem cum præcedenti membro connectunt:
ex quo inepta planè, atque insulsa fieret sententia. noster
autem sine substantiuo quandoque ueteres usurpabant, ut
Terentius in Phorm. Noster, quid ageret, nescire: & Ci-
cero in Episto. Fami. 236. Quòd nostra tibi gratias agit.

339.

SAEPISSIME, nullo) Ex antiquo libro particu-
lam, Cum, interpono: ut legatur, sæpiusimè, cū nullo &c.

339.

DILIGENTIAE memoriã esse) Corrigo ex Massi-
lib. & ex sensu, Diligentis memoriæ esse: nam illud, dilige-
tiæ memoriã esse, frigidã habet sententiã, & perabsurdã.

OPEM

340.

OPEM referre) Opem Reipu. ferre, coniecturam secu-
tus emendo. erroris origo, ut opinor, ea fuit, quòd in an-
tiquis libris cum scriptum esset, R. P. ferre, pro Reipubli-
cæ ferre, ab imperitis immutatum est, & scriptum referre.

340.

SERVI, & latrones) In antiquis libris, Serui
atque patroni, & Serui & patroni tui, legebatur: nos,
Serui & latrones, emendauimus: ut tamen, si quis melius
attulerit, libenter eum secuturi simus.

340.

SEQUITVR de captis pecunijs, de ambitu legis)
Adiutus à uetere scriptura emendo: Sequuntur de captis
pecunijs, de ambitu leges. duo enim capita, quorum alterũ
ad captas pecunias, alterum ad ambitum pertineret, leges
appellat: ut paulò antè, cum dixit, Leges præclarissimæ de
XII. tabulis translatae duæ, quarũ altera priuilegia tollit,
altera de capite cuius rogari, nisi maximo comitatu, uetat.

344.

EXPLICANDVM uidetur, esse cognitio) Verba
Platonis in Timæo hæc sunt. *ὡς ἀπὸ τῆς λόγους, ὧν ἀέρ-
εῖσιν ἐξήντηται, τῶτων ἀντὶς καὶ συγγενεῖς ὄντας.* ex qui-
bus apparet legendum esse, cognitio: non, cognitio: ut for-
tasse ita locus restituendus sit. In omni oratione, cum ijs
rebus, de quibus explicatur, uidetur esse cognitio.

345.

RECTE ne igitur, &c.) Videtur ita corrigendum.
Rectè ne igitur unum mundum dixerimus: an fuit, plures
& innumerabiles, dictu uerius & melius: transtulit enim
Platonis locum totidem uerbis: quem subiiciemus, ut, si
quis uelit, conferre possit. *τὸ δευτὸν ἐν ὁμοίᾳ ἐστὶν ἐπανὸν
ἁποσέ*

προσέρηκαμεν; ἢ πολλὰς καὶ ἀπέρους, λέγειν ἢ ὀρθότερον.

346.

DEIVNCTA) Ex sensu, et ex Platone corrigo, Deivincta.

347.

ALTERA gigneretur) Alter, legendum esse & sensus, & uerba Platonis ostendunt. mirum autem, tam multis mendis hunc de uniuersitate librum ad hunc diem refertum fuisse, cum ex collocatione Platonis non ille quidem ubique, sed certè plurimis in locis potuerit emendari.

347.

CONCLVDVNTVR: & globosus) Rectè: neque mutatione opus est. Græcè tamen sic: διὰ καὶ σφαιροειδῆς. quod est, Quare & globosus.

347.

QVOAD eius præstabat iudicio dissimilitudini similitudo) Sensus regrit, ut legatur, Quod eius: idq; potius Græca uerba significat: νομίζας μωκῶ κάλλιον ὁμοιον ἀνομοιῶ.

348.

INGRESSVS corpore sustineret) Maffei liber, Ingressurus corpus sustineret. ueram lectionem puto, Quibus ingressus corpus sustineret. Græca uerba, εἰ δὲ ὄλας ἢ ἄλλο τῶν βῆσιν ὑπηρεσίας.

348.

FIGVRAE eius) Antea, Figuratus. nos Græca uerba secuti, Figure eius, emendauimus, & proxime, cohiberi maxime, cum antea legeretur, cohiberet. maxima. quo loco sententiam distinctio mutabat.

348.

QVI erat) Græca lectio, ὅτις αἰεὶ λογιστὸς θεῶ: ut uideatur legendum, Qui semper erat.

NATV

349.

NATVRAM QVE illam, quam alterius diximus, uel cum eadem coniunxit) Vel, expungendum: & ui, reponendum. τῶν πατέρων φύσιν διύσμιτον εἶαν εἰς αὐτὸ σωμαροτῶν βία.

349.

PERMISCENS cum materia) Distinguendum à superioribus, & Autem, addendum: ut sit, Permiscens autem cum materia. μίχυνς ἢ μετὰ τῆς εἰσίας.

350.

ATQVE ita cum alterum esset exteriorem amplexus orbem) Et sensus, & Græca lectio indicat hæc duo uerba desiderari, Alterum interiorem: ut hic ordo sit, Atq; ita cū alterum esset exteriorem, alterum interiorem amplexus orbem. quod etiam ex insequenti membro clarius ostenditur, cum subijciat, illum eiusdem nature, hunc alterius nominauit. Græca uerba Platonis hæc sunt: καὶ τῆ μὲν ἐξω, τῶν δὲ ἐντὸς ἐποιεῖτο τῆ κύκλον, τῶ μὲν ἐν ἐξω φεραν ἐπεφήμισεν εἶναι αὐτῆ φύσεως, τῶ δὲ ἐντὸς τῆ πατέρων.

350.

EAMQVE, quæ erat eiusdem, detorsit à latere in dextram partem: hanc autem citimam & à media) Ex Græcis uerbis uidetur emendandum, Eūmq;, qui erat eiusdem, detorsit à latere in dextrā partē: hunc autē alterius, à media &c. est enim de orbibus oratio, ut in Platone perspicitur. & uerbū, citimā, non est in Maffei libro, sed, Itē, pro eo.

350.

RATIONIS, contentionisq; &c.) Totum hunc locum opinor ita esse corrigendum: Rationis cōcentrationisq; (ἀρμονίᾳ in Græcè) compos & particeps: quo nihil ab optimo & præstantissimo sempiternarum rerum & subintel-

ligen

SCHOLIA IN PARTEM II.

ligentiam cadentium genitore melius procreatum. λογισμῶ
ἢ μετέχου καὶ ἀρμονίας ψυχῆς. ἢ νοητῶ ἀεὶ τε ὄντων
ἢ τῶ ἀείσει, ἀείσει θεωμένη ἢ θεωρηθέντων.

Ibidem.

QUIPPE qui, &c.) Hic locus ex Græcis uerbis ita corri-
gēdus. Quippe q̄ ex eadē iunctus, alterq; natura, adiūcta
materia, tēperatione triū partiū, proportione cōpactus,
seipse conuersans, cum materiā mutabilem arripuit, & cū
rursus indiuiduā atq; simplicē, in se omnis mouetur, &c.

351.

RATIO autem uera) Alij, Ratio autem utraq; non
rectē. iisdem enim uerbis Græca lectio respondet; λόγος ἢ
ἀληθεία.

351.

SINE uoce, & sine ullo sono) Si quis Græcam lectio-
nem sequatur, intelliget addendum, reuoluta, φερόμενος
ἀνεὶ φωνῆς καὶ ἡχῆς. & quod sequitur, legendum,
cum eam partem, non, cum eandem partem: ex Græcis uer-
bis, ὅταν μὲν ἀεὶ τὸ ἀνοητὸν γίνωται.

Ibidem.

ORBIS illius generis alterius) Vt hoc totum sine in-
terpiratione cum superioribus continuetur, & omnia re-
feratur ad illud, Tum opinionones: credere legendū, Orbisq;
illius generis alterius: ex Græcis uerbis, καὶ ὁ τῶ δαί-
τηρος κώλος. quæ etiam uocem, illius, uacare significant.

351.

ITA uim suam) Rectē à superioribus interuallo di-
stinctum: non ad quinquaginta uersus intercepti sunt.

351.

QUANDO igitur, &c.) Hoc totum si cum Græco
conferas, intelliges ad hunc ferè modum esse restituendum.

Quando

PHILOSOPHIAE CIC.

Quando igitur unumquodque eorum siderum cursum de-
corum est adeptum, quibus erat motus temporis consi-
gnandus: colligatāque corpora uinculis animalibus ani-
mantia orta sunt: tum imperio parere didicerunt.

353.

TERTIVM* terrestre quartum) Restituo, Tertium
aquatile, terrestre quartum. hæc enim Græca uerba: τρίτη
ἢ ἐνυδρον εἶδος: ωκεῖον ἢ καὶ χερσαῖον, τέταρτον.

Ibidem.

CVM QVE similem uniuersitatis nature efficere uellet)
Nihil muto, tamen magis arrideret, Vniuersitatis figure,
quā, uniuersitatis nature. τῶ ἢ παντὶ ἀποσπένδων.

Ibidem.

COMITE QVE cum sapientia quamoptime men-
tis efficit) Adscribam Græca uerba, quibus Latina haud
planè respondent. τίθησὶ τε εἰς τὴν τῶ κρατίστου φρο-
νησιν, ἐκείνῳ ζῶοντι μόνον.

Ibidem.

HUNC uarietate distinctum) Ex Maffei libro, & ex
Platone, Hac uarietate distinctum, restituo.

Ibidem.

IAM uerò terrā, &c.) Græca uerba recitemus, ut quo-
modo Latina sint restituenda, uideamus. γῆν ἢ πρῶτον
μὲν ἡμετέραν, εἰ λαμβάνω ἢ ἀεὶ τὸν εἶς παντός πο-
δῶν τεταμένον, φυλάκω καὶ διημιερῶν νυκτῶν τε καὶ
ἡμέρας, ἐμνηχανήσῃ τῶ πρώτῳ καὶ ἀποσπεντάτῳ σωμα-
τῶν ὅλα ἐν τῶ ἕρανῶ γέρονε. Ex quibus apparet, Latinā
orationem ita esse corrigendam. Iam uerò terram, altri-
cem nostram, quæ traiecto axe sustinetur, diei noctisq; effe-
ctricem, eandemq; custodem, primam & antiquissimā cor-
porum uoluit esse eorum, quæ intra cælum gignerentur.

Maffei

Maffei liber nōnihil hanc emendationē adiuuat: nam pro eorum qui, habet eorumq;: cū uera lectio sit, eorum qua. Ibidem.

RURSUS QVE emerſi errorem incutiant rationis expertibus) Corrigo, terrorem incutiant, uel, ut est in Maffei libro, horrorem incutiant. καὶ πάλιν ἀναφανέμενοι φόβος καὶ σημεῖα ἢ μὲν ταῦτα γεννηθμένων τῶν ἡνωμένων λογίζεσθαι πέμπουσι.

354.

VSVR PARE, atque appellare uidemus) passiue puto esse legendum, usurpari atq; appellari uidemus. nam in Platone, λελομένων ἴσμεν.

Ibidem.

NON sunt dissoluta me inuito) Alij, Hæc sunt indissoluta me inuito. Corrigēdū puto, Hæc sunt indissolubilia me inuito. hoc enim Græca significat: ἃ δὲ ἐμὲ γενόμενα, ἀλλοῦ ἐμὲ γε διλοῦσθε. id est, quæ per me facta sunt, non dissoluētur, si ego uoluerō. Cicero uertit illud, ἐμὲ γε διλοῦσθε, me inuito. quod tamē eandem habet sententiā, quam haberet, me uolēte: ut, qui cōsiderabit accuratius intelliget.

355.

TENEAT autem oportebit, ut eodem nequid absit, quæ à me ipso effecta sint, quod decorum uitam possit adæquare) Corruptus locus, et fortasse mutilus: quem ex Græcis uerbis qui uoluerit emendabit. ἢ εἴ ᾗ, εἰ μέλλῃ τέλος ἰκανὸς εἶναι. ἢ ἐμὲ ᾗ ταῦτα γενόμενα, καὶ βίβη μελωχόντα, θεοῖς ἰσάζουσι ἄν. ac fortasse non absurdè, mutatione certè parua, sic corrigi possit. Teneat autem oportebit, ut ex eo nequid absit. sed quæ à me ipso effecta sint, decorum uitæ possint adæquare. nam et Maffei liber uerbum, Quod, inducit.

SVP

355.

SVPERIS QVE permisionis) Fortè, superioris que permisionis. τὰ τῶν πορόθεν ὑπόλοιπα καλεχέιτο μίσηρον.

Ibidem.

NISI quòd, &c.) Plato sic, ἀκίρατα δὲ ἐκείνῃ ταῦτα ὡσαύτως, ἀλλὰ εἰς ἕτερα καὶ τέτα: quæ referuntur ad uerbum ὑπόλοιπα: ut uideatur in Ciceroe legendum: Nisi quòd non ita incorruptas, ut ea quæ semper idem, sed à dijs secundas sumebat atque tertias.

355.

CVM autem animis corpora cum necessitate inseuisset, cūmq; ad corpora necessitate tum abscissio fieret, tum accessio, necesse erat, &c.) Trallatio cum Græcis uerbis non planè congruens. Quòd si uerius uertere quis uelit, ita scribet. Cum autem animos corporibus necessitate inseuisset, cūmq; ad corpora tum accessio fieret, tum abscissio: primo necesse fuit sensum existere unum, communemque omnium, uehementiore motu excitatum, eoniunctumque naturæ. Quam lectionem et antiqui libri quadam ex parte probant. Græca autem uerba hæc sunt: ὁ πότε δὲ σώμασιν ἐμφυτευθεῖεν ἐξ ἀνάγκης, καὶ τὸ πῶ ποροῖσι, τὸ δὲ ἀποῖσι ἢ σώματος αὐτῶν, πρῶτον μὲν ἀδυσιν ἀναπείων ἐπὶ μίαν πᾶσιν ἐκεί βιολῶν παθημάτων ἐμφυθῶν γίνεσθαι.

356.

ALIOS in terra, alios in luna) Terram et Lunam accusandi casu, rectius legetur. Græca quidem uerba significant, Solem et Lunam, non Terram et Lunam. τὸς μὲν εἰς ἕλιον, τὸς δὲ εἰς σεληνῶν.

d

DEIN

356.

DEINDE ut huic animanti, &c.) Si Græca uerba sequamur, ita corrigemus: Deinde ut huic animanti principes se ducēsque præberent, uitāque eius pulcherrimē rgerent, & gubernarent, nisi si ipsi sua uolūta sibi aliquid miserie quærerent. καὶ πάλιν ὅσα ἀνάδελφοί μοι ἀπερὶ τὰ μέγιστα ἀρχὴν, καὶ καὶ δύναμιν αὐτῶν καλλίστην καὶ ἀειστατὴν διὰ τὸν διακυβεσθέντα ζῆλον, ὅτι μὴ κακῶν αὐτοῦ ἑαυτοῦ γιγνώσκῃ ἀπτιον.

357.

MODO huc, modo illuc) Post hæc uerba, ubi spatium in nostris libris est, amplius LX XX. uersus desiderantur

357.

CVM ignis oculorum cum eo igne, qui est ob os officium se confudit, & cōtulit; Nō nihil deest: nam in Platone se καὶ τὸ πρόσωπον πυρὸς, καὶ καὶ τὸ ὄψιν πυρὸς καὶ τὸ λεῖον καὶ λαμπρὸν ζυμπαρτεῖ γιγνώμενον.

357.

ADIVVANTIA causarum) Lego, Adiuuentia causarum, & ex Maffei libro, & ex Platonis uerba quod enim ille dixit, ξυμπαρτεῖ; rectè uertit Cicero, adiuuentia causarum.



IN PRIMA CICERONIS

PHILOSOPHIAE PARTE, VBI

erratum est, aut aliquid prætermis-

sum, Lector ita corrigat

& restituat.

Primus numerus paginam, secundus uersum indicat.

Dicturos: sed ad ea. pagina, qui, 96.1
 16. uersu 4. extremum sit, ita ferri 97.11
 cum commouebantur 46.7 delectus, ut aut reijciend.
 definitio, effatum 49.6 103.23
 quem isti tardum 50.3 ad eam non possim 103.26
 domum reduxerunt 77.19. ne statuum quidem dicturam
 consentiens, quid repugnans 105.25
 81.4 laudabiles cō referri 107.1
 præbens, ea qua effi. 82.27. concordia quadam 108.22
 Pomponium. Zeno igitur à se ipse disidens, se=
 nullo modo 86.16 cūmq; 113.1
 uirtutis incidret 86.18 neque uerò ipsam 116.18
 arbitarentur, hic nec id ullo sed inuidiosum nomē 122.28
 modo fieri posse differe= non ut nos non intellig.
 bat, nec uirtutis usum 124.20
 modo, ut superiores, sed Aristoteles, qui uirtutis u=
 ipsum habitum 97.7 sura 126.10
 qua quidque 87.23 illi perpetenti. 144.23
 uisum appellemus licet 88.1 maioribus tuis, & 147.28
 dixisse: breuiter 89.3 beate uitæ domina 153.1
 quicquam esse 89.31 Epicurus comparet se, si
 omnis, cohorsque 94.20 potest 155.28
 hic docendi 94.24 debilitari, dolore frāgi 156.7
 expetendis, quid fug. 95.15 perceptarum 157.14
 expositam, ut ab ipsis, obruentur 160.5
 d = habe



haberes, ad corpus dices tingit: his nulla 246.30
 pertinere) sed 160.31 utiles. at illud latius: est enim
 neq; afferre, quo mel, 169.27 omnis abstinet. 253.21
 gloriam, ut ob ea, 176.17 secunde res sunt maxime, tum
 quosdam, qui quamuis 181.5 maxime Meditari 358.3
 Diogenes censet 184.15 appetas, q mortalis 360.26
 promoti, uel, ut 185.30 dixi fore, ut 362.14
 dignitatem (id enim 185.25 ita esse dicit 366.23
 dicitur, comuni officio 188.9 aspecte parietine qua 367.23
 Cyro extractum 194.15 lesiss: iniuria. Excad. 388.9
 ain tandem 195.2 bilis, in corpore morbi 388.
 necesse est, earum 105.4 24
 uitarum nobis 210.31 inueterauerit, 389.1
 initia proponi necesse 213.6 nam pertinet 390.21
 profecta, uti ijdem a. q. ille similibus quoq; uerb. 392.1
 uterentur 213.3 at sine hac glad. 399.1
 cures, at modo 223.9 contrariarumq; perseverantia
 auditor Polemo 227.16 aut omnino neglig. 400.21
 et i anellis (ex Nonio 228.4 timore. Quamuis licet in-
 non continentur? 257.20 sectemur. 401.1
 praeter eos, qui eandem 271.23 naturale, quod 403.14
 nam istud ipsum 274.5 miserati, alia inuideti 404.1
 etiam dicimus uiuere 291.5 illud non uideatur 404.1
 inclusas cognoscere 291.28 sic nimis elati 407.11
 ceram animu putamus 292.27 sapere, quem sanari, 408.18
 deum non uides 296.20 est, ut ei illud quod cupit
 somno suspensam. 311.19 ostendatur 410.11
 ultra id 320.8 est etiam illud 411.1
 dolore deuictus 341.25 sibi uitia inesse, 412.23
 feruntur, quorum ita 346.29 que stabilitatis aliqua 444.3
 insipientibus omnibus con- uti p. h. cuiusmodi 456.11

ERRA

ERRATA, AVT PRAETER-
 MISSA IN SECVNDA PHI-
 LOSOPHIAE PARTE.

Solum indocti, sed etiam do- Plato sic ad somnum 171.9
 cti pagina, 9. uersu 4 educareturque 177.4
 tam autoritatis 10.26 ergo: & non, si sign. 178.30
 nihil esset, nisi animus 17.9 Posidonius facit, 194.7
 nisi Chesippum 39.11 proditis, dum 211.30
 talem conformacionem 43.13 faucibus rufis, cantu 219
 itaque Claudius 52.14 audiui. hic apud maiorem 225.9
 nobilitatis, auguriorum 52.25 omittamus 230.31
 recedunt: tum antecedunt, 67.31 dormire. Iam Pythag. 243.2
 enim coelo 73.5 abstinere 243.6
 ea est enim, 73.23 quod abhorret 134
 respexit: refat: Ita 81.24 ista casu non 250.21
 esse possemus, 104.30 ullo somnio 251.2
 non sit 118.1 ista enim aui uolat 252.4
 diuina dicimus, 119.7 quam solebat 255.26
 numeras deos, eosque 124.13 ponere aliquid 256.16
 genealogijs 126.7 illo naufrago 256.28
 Aegyptij Saitae 131.22 oes a phisicis irrid. 264.22
 ut mens, ut spes, ut fides uellet sine praepositis 270.7
 132.8 putat 271.2
 cur quidque ita appellatum tamen isti 156
 sit, 132.30 scriptum est a te de. 279.12
 male fortunae 133.6 nomine a suum 279.27
 mihi tradidit 134.6 seculis compluribus ante
 cum, aut machinam 37.2 280.7
 persequi, ijdem 144.28 haberentur? nihilo. 288.14
 docti probauerunt 147.27 pietas, ubi aut bene 288.28
 equidem noui 150.14 etiam iustitia 290.25

d 3 AIN

Ain tandem, 292.30 perfectis absolueret, 347.15
 fratris mei germ. 297.27 est autem unus ex omnibus
 publici iuris essent, 309.19 350.23
 dignissima autem dona aues uidebantur: omnes enim or-
 sunt & formæ. 315.18 bes e. q. facilitatis * in-
 ius coherendi dato 327.27 flexione uerbat 352.3
 irroganto: de capite 328.12 celeraret: alterum, quod in
 qui eo non ten. 330.9 anticam partem 353.15
 cum uideret eorum 335.24 deos concursiones 353.26
 Consule de C. Carbonis sedi- labuntur, quibusque 253.30
 tione 339.27 principatum, uobisq; 355.11
 sequitur de captis 340.29 dimensæ, & 358.24

PAVLVS MANV-
 TIVS ALDI F. LI-
 TERARVM STV-
 DIOSIS S. P. D.

*

Sane, quod ego in rem uestram nauare possim, quam
 sexiguam sit, intelligo. Sed quod possum, in eo non co-
 mittam ut meum studium, aut diligentiam desideretis. Loca
 erant obscuriores multi in familiaribus (ut appellantur)
 Cicronis epistolis: eos, quantum in nobis fuit, dedimus
 operam ut interpretationibus quam potuit breuissimis
 illustraremus. Erant item deprauati, quos emendare con-
 tuisimus. quid præstiterim, ignoro: uos legendo iudicabi-
 tis. Ut autem iudicabitis, gratiam tamen ab ijs, qui gra-
 ti sunt, opinor aliquam inibo: quoniam quidem mihi ue-
 stre utilitatis cupidissimo non aggrediendi uoluntas de-
 fuerit, sed perficiendi facultas. Valcte.

PAVLI

PAVLI MANVTII
 SCHOLIA IN FA-
 MILIARES CICE-

RONIS EPI-
 STOLAS.

*

Ex Epistola I. Libri I.



VOD commodo Reip. facere possis) Olim
 ita castigauimus, cum aliter in omnibus im-
 pressis legeretur. Sunt autem uerba, quibus
 ueteres utebantur, ut id, quod faciendum de-
 cererent, ut a demum fieri uelle ostenderent, si modo Reip.
 commodo fieri posset. Casar lib. I. Comm. Quoniam M.
 Messala, M. Pisone Coss. Senatus censuisset, uti quicumq;
 Galliam prouinciam obtineret, quod commodo Reip. fa-
 cere posset, Heueros cæterosq; amicos Pop. Ro. defenderet,
 se Heuorum iniurias non neglecturum. Et lib. V. scribit
 Labieno, si Reip. commodo facere posset, cum legione ad
 fines Neruiorum ueniat. Item lib. VI. Labienum, Trebo-
 niūq; si Reip. commodo facere possint, ad eam diem re-
 uertantur. Cicero item ad Brutum, epistola V. Decretum hoc
 amplius, ut tu, si arbitrarere utile fore, & è Rep. esse, per-
 sequerere Dolabellam bello: si minus id commodo Reip. fa-
 cere posses, in iisdem locis exercitum contineres. Ad Appiū
 autem epistola VII. lib. III. Quod, inquit, tuo commodo
 fieri possit, utriusque nostrum magni interest, prius ut te
 conuentā, quam decedas. Et lib. XIII. simili sententia dixit,
 quod sine molestia tua facere possis. Ad Atticū autē epi-
 stola III. li. I. quod cō modo tuo facere poteris, uenias ad id
 tēpus. Itēq; alibi sepius, quod tuo cōmodo fiat, quod sine

d 4 peccato



peccato meo fiat. Quibus ex locis, ueterem hanc, atq; usitatam fuisse locutionem, cognoscere quiuis potest. tot autem exemplis, manifesta praesertim in re, non esse usus, nisi fuisse uideam qui nostram lectionem parum ueram existimantes, legi mallent, quod comode rem facere possit.

Lib. 1. Epistola 2.

LENTVLI COS.) In libris quibusdam manuscriptis legitur, Lucij Cos. non omnino absurde: potest enim intelligi de L. Philippo Lētuli Marcellini in Cōsulatu collega.

Eadem Epistola.

QUATENVS de religione dicebat) Sensus hic est, cum Bibulus sententia sua duas res complexus esset, de religione & de tribus legatis: postulatum est, ut eius sententia diuideretur: id est ut singulis de rebus separatim referretur. ac de religione quatenus dixit, ut scilicet ne contra Sibyllinos libros decerneretur, qui Regem Aegyptium cum exercitu reduci uerarent: assensum (inquit) est. caput illud, de tribus legatis, qui Regem reducerent, improbatum, dixit autem, frequentes ierunt in alia omnia, pro frequentes dissenferunt. neque solum, ire in alia omnia, sed & discedere, & transire, eodem sensu ueteres dicebant. libro x. ad Plancum, Cum (inquit) senatus reliquit, & in alia omnia discessit. Hircius autem prope finem viii. de bello Gallico libri, Discessionem (ait) faciente Marcello, senatus frequens in alia omnia transijt. sunt autem uerba, quibus, cum discessio facienda esset, minister publicus praebat, cum ita diceret. Qui haec sentitis, ite in hanc partem: qui alia omnia, in illam. & in alia omnia potius, quam in contraria, dicebat omnius causa. Festus Pomp. in dictione Quae inde factum, ut, ire in alia omnia, idem significet, quod contra sentire.

Eadem

Eadem Epistola.

MVLTVS partibus plures) Sunt qui ita exponant, ni disse Consules in Hortensij sententiam plures ituros à multis partibus, id est hinc, & illinc, parum scilicet agnoscentes purissimā, & ornatissimam locutionem, qua eloquentissimi eius etatis uiri suis in scriptis elegāter usi sunt. M. Caelius libro harum epistolarū viii. Turpe tibi erit, Patifchum Curioni decē Patheras misisse, te nō multis partibus plures. Item Caesar: Quoniam numero multis partibus esset inferior. Multis partibus plures, et multis partibus inferior, dixerūt, pro eo quod est, multo plures, & multo inferior. Cicero item lib. iiii. de Finib. multis partibus malit, pro multo malit. Suetonius quoq; non malus Latinitatis auctor, in Iulij uita eodem loquendi modo usus est.

Libro 1. Epistola 3.

T. AMPIVS) Antea, T. Appius, corrupte legebatur: duo enim praenomina simul esse non possunt, ut si dicas, Marcus Caius, aut Cneus Lucius. Ampiorum autē familiam Romae fuisse, notissimum est.

Libro 1. Epistola 4.

PRIDIE eius diei f. d. t. l. f.) Dicit quod supra in Epistola ii. in qua ita scripsit: De tribus legatis, frequentes ierūt in alia omnia, sed cum ibi factum id esse dicat die, qui consecutus est Idus Ian. hic autem die, qui xvi. Cal. Febr. praecessit: suere, qui, dum arbitrantur Ianuario mensi, ut nunc, ita tum alterum & xxx. fuisse dies, corruptum esse locum crederent, uidentes hanc diem, ut quidam ipsi numerabant, aliam esse ab ea, quae est in Epistola ii. cum tamē eandem esse oporteret, quod absq; dubio locus hic alter de tribus legatis repetitio prioris esset. Quod si ad rationem eius anni, quo scripta est epistola, supputassent: et locū ca-

d 5 rere

NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION
1898

vere mendo, & eandē, quam in 1. epistola diē significat, cognouissent: fuit enim tūc Ianuarius mēsis tantummodo x x i x. dierum. postea Iulius Cæsar annū corrigēs, binos addidit, & ut tricenos singulos haberet, qui antea tantūmodo x x i x. habuerat, efficit. autor Macrobius.

Eadem Epistola.

E G O tibi à ui) Timebat, ne Tribunus aliquis per uim legem ferret, qua Ptolomæi Regis restitutionem Lentulo eriperet. epistola 1. libri 11. ad Q. fratrem eadem describens, Quid futurum sit, inquit, Latrocinio Tribunorū, non diuino: sed tamen suspicor per uim rogationem Catinium perlaturum.

Libro 1. Epistola 5.

H I C quæ agatur) Aut hoc est aliter epistolæ initiū, aut quæ sequuntur, non eodē diē scripta sunt, quo uerū epistolæ pars. sæpe autem accidit, ut literas non continuis, sed crebro repetita scriptione conficiamus, singulis diebus noui aliquid appingentes: id quod in epistolis ad Atticū scriptis sæpissimè factum uidemus.

Libro 1. Epistola 9.

N O N modo præmiss) Ita legendum est, & ita in codicibus uetustissimis habetur. sed cum locutio primo intuentur durior uideatur, hinc factum est, ut ueterem lectionem hætenus omnes contēpserint, quam nos eo libentius restitimus, quod ea Ciceronem alibi quoque non semel usum esse animaduertimus: epistola enim v. 1. libri x. ad Atticū, Regnū (inquit) nō modo Romano homini, sed ne Persæ quidem cuiquam tolerabile. & ad eundem scribens, Mihi nō modo irasci grauisima iniuria accepta. sed ne dolere quidem impunè licet. libro autem de Oratore 1. Neque solum inscientiam meā, sed ne rerum quidem magnitudinem perspicere.

spicit. harum autem epistolarum lib. 1. x. Hoc tamen scito, non modo me, sed ne ipsum quidem principem scire, quid futurum sit. quanquam hic quoque inculcata erat dictio, non: quæ in libris manuscriptis non est.

Eadem Epistola.

B O N O R U M omnium consensus) Antea, consensus. nos, consensus, restituimus ex ueterum librorum fide. alij, uetustos omnes libros, consensus, habere scripserunt. quod aliter esse deprehendimus.

Eadem Epistola.

S I I I S pro me stante pugnare licuisset) Septimū ab hinc annū, cum hos epistolarum libros, quam diligentissimè tuum potuit, castigarem, hūc locum ita, ut legitur, ex codicibus manuscriptis emendauimus, cum antea corruptus esset, ut bonus sensus elici nullus possit.

Epistola eadem.

P R I M U M illa furta) Præter historiae fidē: neque enim illa furta muliebrium religionum Ciceronis exilium sunt consecuta. itaque V baldinus Bādinellus, optimus nō iudicā di modo, sed etiam dicendi magister, qui in his Ciceronis scriptis loca sanè multa felicissimè restituit, iam pridem arbitratus est legendam, illa furia. nos etsi coniecturā doctissimi hominis ita probemus, ut nihil acutius, aut etiam uerius excogitari posse credamus: quoniam tamen in omnibus manuscriptis libris, illa furta, legimus, ueterē lectionem immutare non sumus ausi.

Epistola eadem.

C U M Q U E cum nec persuadendo, nec cogendo regi posse uidisset) Libentius ita legem, Cumque cū non persuadendo, sed cogendo r. p. u. infert enim, cum persuaderi posse dissideret, cogi fas esse non arbitratur. quoniam autem

autem manuscripta exēplaria cum lectio: quæ impressa est, omnia consentiunt: nihil immutauit: tantum sententiam meam testatam esse uoluit: ut ij, qui uetustiores codices nati sūt fuerint, hunc locum ne contemnunt, sed uariam lectionem, si qua fuerit, diligenter expendant.

Epistola eadem.

PAR pro pari) Antea, cū m legeretur, par pari, uersus erat mancus, qui nunc integer est, addita à nobis syllaba pro, ex uetustissimo codice Pauli Boti Regiensis, hominis tum religiosi, tum etiam literati. itaque etiam in Terentio uersus est restituendus.

Epistola ead: m.

LIBERALITATEM) Alij, libertatem. ego nihil mutò. uidi enim codicē perantiquum, quē habet adollescens nobilis & literatus Bernardinus M ff:us, in quo liberalitātē scriptū erat. quā uocem eo libentius cōseruauī, quòd subiicit paulò post, cum sine suspitione tuæ cupiditatis nō possis illius cupiditatem refutare: quòd enim dixerat, liberalitatem, antitbeton opposuit. suspitione cupiditatis.

Eadem epistola.

FACILITATE autem, quod uellem) Alij aliter legunt. mihi, quæ lectio in nostris libris est, magis probatur nam & sensum, ut opinor, habet meliorem: & in uetustis aliquot codicibus ita scriptum animaduertimus.

Libro 1. Epistola ultima.

CVR enim tibi hoc nō gratificer, nescio) Sensus horū uerborū ex titulo pendet: cū enim ita inscripsit, VALE- RIO IURISCONSULTO, subiunxit, nam cur te iuriconsultum non appellem, nescio, etiam si iuriconsultus ualde non sis, iocans uidelicet cū eo familiaris, quod etiā in reliqua epistola facit. & libro tertio ad Appiū scribēs,

L. Val

L. Valerium, inquit, iuriconsultum ualde tibi commendo, sed ita etiam, si non est iuriconsultus. quoniam autē sunt, qui huius epistolæ initiū desiderari potius, quàm esse hoc, quod legitur, existiment: aliud huic simile Ciceronis exemplum ex epistolis ad Atticum scriptis afferemus. ita igitur libro III. M. T. C. S. D. Q. CÆCILIO Q. F.

POMPONIANO ATTICO. Quòd quidem ita esse, & auunculum tuum functum esse officio uehementissimè probo quorum uerborum sensum hic quoq; ex titulo regi, nemini est obscurum: dicit enim se probare ita esse, id est, eum ab auunculo adoptatū, & heredem factum, appellari nō, ut antea, T. Pomponium Atticum, sed (ut in adoptio- nibus fieri solebat, in quibus eius, qui adoptabat, & præ- nomē, & nomē, & cognomen, & aliquando etiā agno- men ij, qui adoptabātur, sumebant, nomen, quod ante ha- buerāt, deriuantes, ut in anum desineret: cognomen tamen suum, ut antea fuerat, retinebant: sed post eius cognomen ponebant, qui adoptarat, si modo id ille habuisset) Q. Cæ- cilium Q. F. Pomponianum Atticum: ut nemo iam de epi- stola ad Valerium dubitare possit.

Eadem Epistola.

PARTIM te superbum esse dicunt, quòd nihil respon- deas, partim cōtumeliosum, quòd male respōdeas) locus est in his uerbis et abstrusus, et elegas: uult enim innuere, ideo nihil cum respondere, non quòd superbus sit, sed quòd aut eum nemo cōsulat, cū homines bonum iuriconsultum non existiment: aut si quis consulat, nullū auserat respōsum ob eius ignorantiam: ideo autem male respondere, non quòd contumeliosus, sed quòd imperitus, & indoctus.

Libro 2. Epistola 1.

QVOD QVE in omnibus tuis rebus, meis optatis for- tuna

una respondet: breue est, quòd me tibi præcipere meus in te amor cogit.) Hic locus antea perperam interpunctus distrabebat sensum: quem nos, distinctionibus immutatis, præquam in suam sedem reduximus, est autem hic, quod me facere meus in te amor cogit, ut tibi præcipiam: id faciam breuiter, quando omnibus tuis in rebus meis optatis fortuna respondet.

Libro 2. Epistola 5.

IN SVFFRAGIIS studia) Dictionem, studia, sustulimus: supra enim dixit, studium: è qua uoce sequentes genitiui reguntur.

Libro 2. Epistola 9.

DE TE, quia, quòd sperabam: de Hillo, (Balbus enim sum) quòd non putarim.) In epistola, quæ tertia est VIII. libri. Cælius de Hirro competitore loquens ita scripserat. Spero te celeriter auditurum & de nobis, quod sperasti: & de illo, quòd uix sperare ausus es. itaq; Cicero respondens, isdem ferè uerbis eadem repetit: & quia Cælius scripserat, de nobis, quod sperasti: de illo quod uix sperare ausus es: rescribit: de te, quia, quod sperabam: de Hillo, (balbus enim sum) quòd non putarim: faceret autem, cum repetiret uocem illam Cælij, illo, aspirationem addidit, & subiunxit (balbus enim sum) Hirrum significans, cuius nomen propter balbutiem exprimi à se non posse fingit. in sequentibus autem cum, r, literam expeditè proferat, sed balbi, inquit, non sumus.

Eadem Epistola.

DIVISVS aquarum diuortijs) plerisque Latet huius loci sensus. & uidi doctos alioqui uiros, qui sic interpretantur: fuisse fluuium, qui montem Amanum interfluens diuideret, & Ciceroni, ac Bibulo communem faceret: cum dixerit Cicero,

Cicero, nõ, diuisus fluuiio, aut diuisus aquis, sed, diuisus aquarum diuortijs. quæ illi uocè parum diligenter expendierant. diuortium autè aquarum ita fit. cadunt in montè aquæ pluuie. is mons cum sit procliuius, utrinque defluant, & decurrant, necesse est. ita fit, ut diuidantur, & earum quasi diuortium fiat. itaq; dixit de Oratore lib. I. ut ex Apennino fluminum, sic ex communi sapientium iugo sunt doctrinarum facta diuortia. Ad Atticum autem idem scribit, quod ad Cælium: inquit enim libro V. ad Amanum contendit, qui Syriam à Cilicia aquarum diuortio diuidit. Liuius etiam libro XXXVII. ubi loquitur de Cn. Manlio, propè, inquit, ipsis iugis ad aquarum diuortia castra posuissit: id est, ad eum locum, unde aquæ duas in partes diuisæ incipiunt defluere. à quo igitur loco ex Amano monte Ciliciam uersus aquæ delabebantur, ad eum usque locum Cilicia pertinebat. & ex altera montis parte, eadem Syriæ, quam Bibulus regebat, erat ratio: terminum enim habebat eum locum, unde in eam ex Amano defluere aquæ incipiebant.

Libro 2. Epistola 11.

QUINQUATRVS) Dictum opinor nominandi potius, quàm (ut Florentini crediderunt) generandi casu: nam hanc uocem tantum multitudinis numero meminisse me legisse. fortè etiã legi possit, quinquatribus: ut intelligatur dies quo gestæ sunt res non quo allatæ: cum inferat, ceteriora nondum audiebamus. nam in libro manuscripto, quem habet uir doctissimus Hieronymus Ferrarius Corrigiensis, legitur, quinquat. ut etiam pro gladiatoribus, gladiat. uentis in codicibus quandoque scriptum uideas.

Libro 2. Epistola 15.

EXEMPLE) Antea, exemplum. nos ex uetustis libris, exemplo, sextum abhinc annum correximus & impressimus.

Eadem

Eadem Epistola.

PONTINVS) Nam is quidem superiore honore erat: fuerat enim Prætor Cicerone Cos. itaq; dixit ad alicuius epistola I I I. lib. VI. Fratrem solum habeo Prætorium: Pontinus enim iam à me discesserat.

Ibidem.

QVI OMNEIS Castios, Antoniôsq; cõplexi sunt. Alij, pro omnibus, legunt iuuenes. quam uocẽ nullis in libris manuscriptis reperio. nos uerẽ lectionem conseruamus. cuius hic est sensus, Cælium Quæstorẽ præposui proinde cæ, non tam ipsius quidem causa, quàm ut reliquorũ eadem familiæ gratiam inirem, exẽplo s. Pompeij, & Cæsaris, qui cum, alter Q. Cæcium Longinum, alter M. Antonium, delegissent, uniuersam Castiorum, & Antonionem gentem sibi adiunxerunt.

Ibidem.

DE MATRINIO) Locus est obscurus: eiusmodi ipsius Ciceronis scriptis alij quoq; sunt. quare etsi sensus non percipio, tamen ueterem lectionẽ libenter conseruam. omnino & codices sunt, in quibus legitur, De matrinio: sed uetustiores habent, De Matrinio. quæ uox quid uellet, cũ minus cõstaret: fuisse opinor qui Matrinio diuinitus, & matrimonio ex ingenio reposuerint. fortẽ autem cum ad Cælium Aedilem scribat, de Matrinio scriba Atti litio, cuius meminit in oratione pro Cluentio, quidpiã significauit. sed nihil affirmo.

Libro 2. Epistola 16.

NON ENIM te cœlaui sermonem. sed nõnne tu prouidisti) Sic antea. postea alij aliter emendarunt. quod cum in uetere libro scriptum uiderem, non enim te cœlaui sed nomen tuum prouidisti: castigauit. non enim te cœlaui

sed nõnne tu prouidisti, &c.

Eadem Epistola.

SED ego fortasse uaticinor) Non est hic uaticinor pro diuino. sed pro ariolor, & quasi deliro, ut etiã in oratione pro Sestio, uaticinari eos atq; insanire dicebat.

Libro 3. Epistola 3.

PRO nostra cõstantissima uoluntate erga te) Nihil mutò. alij, cur Ciceronis in Appij uoluntas appellari cõstantissimi possit, dicunt se nescire, cũ ea magnis similitudinibus interrupta sit. Cicero autẽ id agit, ut ostẽdat, etsi Appij cõsuetudine propter inimicitias P. Clodij nõ sit usus, nõquã tamen ei se fuisse inimicũ, neq; suã in illũ pristinam uoluntatem unquam fuisse immutatã. Epistola etiã huius libri IX. ita scribit, Conscientia meã constantis erga te uoluntatis. Itaque de nostra lectione non arbitror esse dubitandum.

Eadem Epistola.

C. PONTINVM legatũ) Ciceronis Ciciliæ Procos. Quæstores fuere L. Mescinius, C. Cælius: Legati Q. Cicerò eius frater, C. Pontinus, M. Anneius, L. Tullius: Tribunus mil. Q. Fuffidius: præfectus euocatorũ Antonius: præfectus fabrũ Q. Lepta: scriba M. Tullius: accensus Pausanias: apparitor M. Marcilius. de Quæstoribus, legitur in his epistolis de Legatis, de Tribuno mil. de præfecto euocatorum, de præfecto fabrũ, de scriba. Et ad Atti, de accenso, de apparitore.

Libro 3. Epistola 9.

CVM ad urbẽ esses) Antea, isses. nos esses, castigauimus ex libris manuscriptis, & ex alijs ipsius Ciceronis locis: inquit enim ad eundem Appium scribens: Ad Urbem te otiosissimum esse arbitrabar. Et ad Atticum lib. VII. Trebatius quidem scripsit, se ab illo IX. Cal. Febr. rogatum

e esse,

esse, ut scriberet ad me, ut essem ad urbem. Et alibi dicitur autem de ijs, qui cum potest: provinciali reuerſi, & in prouinciam profecti nondum essent. auctor Pedianus.

Libro 3. Epistola 10.

SI CLAM, magis aperte inimicus esse) Cum autem legeretur, sic iam magis aperte inimicus essem: Petrus nestus Parisiensis, uir doctrinæ singularis, cuius ego in ciuium tanti factio, ut tum demum aliquid probem, cum ipse probauit, animaduertit corruptum esse locum, & sententiam secutus, nihil adiuantibus uetustis libris, ex ingenio felicissimè correxit.

Eadem Epistola.

AD ME autem adire quosdam memini, nimirum Epicteto, qui dicerent) Licet alij credant quod lubet, & tres illas actiones, nimirum ex Epicteto, Ciceronis esse existimo, neque hactenus in uetustis codicibus inueniri mirari non satis possim, Florentinis qui uenerit in me affirmare, in omnibus eas esse libris manuscriptis: cumque in nullis hactenus quidem legerim: quanquam & mille & uetustissimos habuerim.

Eadem Epistola.

QUÆ à me perfecta, quæque instituta sint, cognoscere uentini, quæ à me profecta, nos ueterè lectionem conspeximus: dicit enim, exponere se uelle non solùm quæ pro Appianam perfecit, sed etiam quæ instituerit. Exposuit autem opinor, in commentario, quem literis adscriptum mittit.

Libro 3. Epistola 12.

ANTE diem III. Non. Sext.) Perinde est, ac si dixisset III. Non. Sext. id ex libri xv. Epistola v. ad Tironem intelligi facile potest. ante diem III. Non. ueteres dicebat id est die tertio ante Nonas, nã cū dicitur, III. Non. com

cisa locutio est, quæ integra esset, si diceret, III. die ante Non. quæ non admodum utebantur antiqui, sed eius loco, ante diem III. Non.

Libro 4. Epistola 5.

AN illius uicem (credo) doles? Fortè melior lectio, At illius uicem c. d. ut per ironiam sine interrogazione dicta sint.

Libro 4. Epistola 9.

CONIUNCTUM esse periculum suo cerneret) Alij hanc lectionem uidentur suspectam habuisse. nos eam in uetusto codice Ioannis Scalæ, & in alijs manuscriptis libris inuenimus.

Libro 4. Epistola 12.

BONIS) Nobis, emendaſsem, ut Hieronymo Ferrario placet, nisi uetusti omnes codices repugnarent.

Libro 4. Epistola 13.

CERTA res nulla) Scripsimus, ulla, ut in antiquioribus libris legitur. locutionem esse usitatam intelliget qui uiderit ea, quæ diximus in illum epistole penultima libri I. locum, Non modo præmissis.

Eadem Epistola.

UT TE hortor, & obsecrem) Nihil muto: sic enim in VIII. uetustissimis exemplaribus scriptum esse uideo. Florentinorum tamen lectionem non improbo: etsi eam in libris manuscriptis ipse quidem nondum inueni.

Libro 5. Epistola 2.

MVTIA) Pompei magni uxore, Scauole filia, quam postea dimissam, quòd adulterium cum Cæsare commisset, M. Scaurus Syllæ priuignus in matrimonium duxit, Pedianus 69. Suetonius 14.



SCHOLIA

Eadem Epistola.

TE audisse credo) Ita legitur in octo uetustis codicibus hoc autem ideo dicimus, ne quis credat ex ingenio sic quod locum emendatum, propterea quod alij in duobus, quos habuerint, uetustis libris aliter legi dixerint.

Epistola eadem.

IN ALIQUO magistratu) Vetusiores codices habent, in animo: ex quo legendum esse, minimo, existimat Valentinus Bandinellus: quam et nos ueram huius loci lectionem esse credimus. more enim suo contrarijs contrariat didit, cum dixit, Ego Consul, qui Res. conseruaram, casus affectus iniuria, qua minimo magistratu nemo unquam probissimus ciuus.

Libro 5. Epistola 9.

CUM VARDÆIS) Antea, Vardacis, legebat nos in libris manuscriptis, lectionem, quam impressimus, uenimus, neque de ea dubitandum quicquam cęsumus, cum Plinio Vardeos inter Dalmatię populos, in qua Varnius bellum gerebat, numeratos uideremus.

Libro 5. Epistola 12.

IGNOTIS nota faciebāt) Ignotis pro ijs, qui nota uerant, actiue posuit. ut etiam Liuius lib. IIII. notos grecorum, turbam indignitas rei urgini conciliat. et Curium Ignoti iumenta agebant. Plautus autem in Pseudolo, Sui: notis predicat. notis, dixit, id est ijs qui nouerat. illis que Cicero in oratione pro M. Cælio.

Libro 5. Epistola 13.

ITA QVE hoc etiam) Atque hoc etiam, legendum prestat Hieronymus Ferrarius, sensu omnino meliore tam nihil immutandum duxi, cum libri omnes manuscripti o-

Lib

IN EPIST. FAM.

Libro 5. Epistola 14.

QUAM a me discesseras) Vetusios codices, quibus ego nunc multis ad harum epistolarum emendationem utor, ita, ut impressimus, habere uidi. itaque aliorum lectionem non sequor.

Libro 5. Epistola 19.

M. CICERO RVFO S. D.) Aut mendosus est huius, et sequentis epistolę titulus, et pro Rufo, legendum, Messinio: aut Rufus Messinio cognomen fuit. Messinius quidem hic sit, necesse est: cuius fratrem fuisse M. Mindium, scribit lib. XIIII. quem epistola sequenti ad eundem hunc Rufum scribens fratrem eius esse dicit.

Eadem Epistola.

QUARE TU) Ita in omnibus impressis: sed in omnibus manuscriptis, Quæ tu, docti locum diligentius considerent. ego, hoc adnotare, mei officij esse duxi.

Libro 5. Epistola penultima.

M. TVLLIUS scriba meus) Hic est M. Tullius cognomento Laureca, Ciceronis libertus, qui Academiã uillam uersibus, quos recitat Plinius lib. XXXI. celebravit.

Eadem Epistola.

QUAM scribæ meo) Vetusii codices habent, quam darem. unus tamẽ est, et is quidem omnium ferẽ optimus, in quo scriptum sit, quam tibi. ego ita conijcio, cum olim in ueteri libro scriptum esset, quam Tullio, descriptores fecisse, quam t. ut una litera, quemadmodum etiam in titulis epistolarum, Tullij nomẽ significaret. quod imperitiores postea cum ignorarent, scripsisse, quam tibi. ut fortasse ita sit legendum, cui potius id negotij, quam Tullio dare uoces illæ certè, scribæ meo, uetustis in libris non leguntur.

Eadem Epistola.

LEGATVM meum, præfectumque Q. Leptam) Induxi

has duas dictiones, *Quarta*: primùm quòd in antiquo libro non sunt: deinde, quòd Cicronem, si præfecti non ponere uoluisse, legati fuisse omisurum, uerisimile nõ est postremò cur nomen ponat, cum ad Messinium *Quarta* rem suam scribat, qui & præfectum, & alios, qui cum Cicrone in Cilicia fuissent optime nouerat?

Eadem Epistola.

Utrua, quam tu deposueras, *Sestius*. Hæc est antiquissimi libri lectio, ex qua nihil immutadũ, ut Florin crediderũt. est autem sensus, quam ego pecuniam depon Pompeius abstulit: quam tu, *Sestius*, quod uerò de tua, *Sestius* est usus, sollicitus es, propterea quòd adscriptum peres, à te iussu meo esse depositũ: de hoc (inquit) quòd liberos, nihil est: erit enim s. c. erunt tuæ literæ, quæ praiani istam *Sestio* traditam esse testabuntur.

Eadem Epistola.

In pecunia exacta ita effirre) Ex uarietate duorum codicum hæc lectio sumpta est, cuius hic est sensus. Prociæ rationes Cicero retulerat, id eius *Quæstor* *Rufus*, absente fieri noluerat: pecuniæ enim nescio quid à se in provincia exactũ in libro rationũ scribi cupiebat, existimã nisi id cum reliquis Cicronis rationibus referretur, rei potestati se deinceps non habiturũ: quod ei fuisset in diæ, quasi publicã pecuniam uoluisse auertere, itaq; commotus est. Cicero autem non esse ait, cur irascatur: nam et ipse rationes iam retulerit, *Rufo* tamen facultatem adimi de pecuniâ referendi, quam exegisset in pecuniâ, quicquid à te exacta non æquum fuit, ex eo quòd ego meas rationes retulerim, ut ita te effirres, itaq; mecum insolentem & iracundè ageres: neg; enim, cur id facias; causa ulla nisi quid me fallit: sunt enim alij peritiores.

Epistola

Epistola eadem.

Ex provincia decessimus) *Vetusti* codices omnes, decessimus, habet. nos una litera in e commutata decesssemus pro decessissemus è sensu scripsimus. alij codicis antiqui lectionem, quæ parua omnino diligentia restitui potuit, in suum librum coniecerunt.

Libro 5. Epistola ultima.

Commoda omnia) *Melius* ita opinor, quàm communia omnia. itaque olim impressimus, secuti libros aliquot manuscriptos, quorũ unũ sanè per antiquum *Hieronymus* *Ferrarius* habet.

Eadem Epistola.

Etenim cum esset) *Alij*, ut enim, quam lectione nos non admodum probamus: particula enim, ut, quæ respondeat, uox non erit. ex codice igitur *Bernardini* *Maffei*, etenim, emendauimus.

Libro 6. Epistola 6.

Quare ad eam spem &c.) *Incosequens*, & obscura locutio, ex quo uereor, ne corruptè totus hic locus legatur. ac fieri tamè potest, ut ita scripserit Cicero, & incidit in uitium, quod *Græci* *σοδαινοφανές* appellat: cuius generis nonnulla cũ in reliquis eius scriptis, tum in libris maximè contra *Verrem* deprehenduntur: quæ *Pedianus* adnotauit.

Libro 6. Epistola 7.

Multa Deos uenerati) *Nihil* est immutandũ, ut alij crediderunt: nam etiam alibi nomen pro aduerbio positum est, ut, cum dicitur, multa peccas, & multa egeo. Cicero de nat. Deo. pro *Muræna*: *Topicorũ* autè initio, cũ (inquit) mihi, meisq; multa sæpe cauisses. *Gellius* lib. 13. cap. 23.

Eadem Epistola.

Elatum) *Antea*, latum: nos castigauimus elatum, meliorè, ut opinor, sensum secuti, quàm qui, latũ, scribunt.

e * nostr

nostram autem lectionem accepimus ex libro manuscripto Bernardini Maffei, nobilissimi adolescentis, qui in studio liberalium disciplinarum summa sua cum laude uersatur.

Libro 6. Epistola 10.

RECUPERES) Antea, receperis: nos, recuperes, ut quot iam annis emendauimus, & impressimus. codex uetus scriptum habet. reciperes, & in alijs etiam exemplaribus, i, licram pro, u, sepius reperias.

Libro 6. Epistola 19.

SIMVL accepi) Vetustorū librorū hæc est lectio: uis etiam Florentini meminerunt. sed quoniam sepe etiam libros manuscriptos esse corruptos intelligebant, neq; de lectione, simul, præter codicum autoritatem quicquam habebant, quod sequerentur: uulgatam lectionem immutare nisi sunt ausi. nos non dubitamus, quin rectè, simul, pro simul ac, in exemplaribus antiquis scriptum sit. cuius uocis ex ipi, qui soluta oratione scripserunt, exēpla non afferam: (nam si quis erit, qui locum ubiq; deprauatum esse contendat, & pro simul uel simul ac, uel simul atque, legēdum dicat: quibus argumentis contrā pugnabimus?) sed è poetis, in quibus eam uocem in aliam mutari carminis ratio non patitur. dixit igitur Virgilius lib. Georg. IIII. Taygete simul os terris ostendit honestum Pleias: & Lucretius lib. 1. Cui simul infula uirgineos circumdata comptus, Ex utraque pari malarum parte profusa est: & Horatius epistola x. libri 1. Viuo, & regno, simul ista reliqui. Quibus in locis, simul, dictum esse pro, simul ac licet animaduertere.

Libro 6. Epistola 20.

NUMERVM regionū) Aliquot iā annis ita impressimus, cum ex antiquissimis exēplaribus hæc lectio sumpta esset. Quā tamē Florētini nō receperūt, credo quod in suo codi-

ce scriptum uidebant, regionum: cuius uocis quæ possit esse sententia, non intelligo. de muneribus autē regionū, id est de ludis regionatim urbe tota edēdis, Suetonius in Cesare.

Eadem Epistola.

I N QVO sit sp: s) Non uideo, cur quicquam mutari debeat, ut Florentini uoluerunt: cum & ita legatur in codicibus uetustissimis, & sensus meo iudicio sit apprime commodus: nam cum dixisset, quod eo labore assequi uis, nullo modo assequere intulit, aliquid uidebimus in quo sit spes, id est quod nos assecuturos sperare possumus.

Libro 7. Epistola 1.

P A T E F E C I S T I Seianum) Cū loquatur de ludis, non displicet uetusti codicis lectio, in quo pro, Seianum scriptum est. scenam. sensus erit: non puto te nostros ludos desiderasse, cum ex cubiculo tuo Stabianum prospiceres, quod tibi scenam referre, & tanquā scenæ conspectus delectare te posset.

Eadem Epistola.

P. M E T I V S) Hic est P. Metius cognomento Tarpa, qui ea, quæ in scena recitanda erant, prius iudicabat. eius meminit Horatius in Epi. de arte Poëtica, & Sat. x. lib. 1.

Eadem Epistola.

H O M I N I politico) Vetustos codices, in quibus ita legatur, habet Ioannes Scala, habet Hieronymus Ferrarius, habet Bernardinus Maffei, habet Paulus Botus, habent alij, quos nō necesse est commemorare. itaq; nihil muto. alij in suo lib. imprimi uoluerunt, homini politico, affirmantes in omnibus uetustis codicibus ita legi. Epistola eadem.

F R V C T V M ullum laboris expecto) Veteres omnes libri pro, expecto, habent ex his pto. Florentini legunt, ex his expecto. mihi nostra lectio magis probatur, ut quæ à ueteri scriptura minus recedat: nam & expecto, & ex=

scribo,



scribo, & exsupero, & alia huiusmodi cum, s, litera ueteres scribebant, ut ex antiquis monumentis licet cognoscatur. uide Quintilianum lib. 1.

Libro 7. Epistola 2.

DE BURSA) Hic est T. Plancus Bursa, frater L. Planci, ad quē sunt epistolę lib. x. accusatus est ambitus, & condemnatus à Ciccone, cui antea Trib. pleb. in causa Milonis aduersatus fuerat, & in concionibus magnam inuidiam concitabat. postea rerum potitus Cęsar cum, & omnes lege Pōpeia damnatos restituit. Diō, Pedianus, & alij: in his autē epistolis lib. 9. epistola 10. & lib. 12. epistola 18.

Libro 7. Epistola 3.

OPTAREM, multę causę) Sic antea. nos ex libris manuscriptis uocem, causę, sustulimus, ut purior & elegantior sit lectio.

Eadem Epistola.

ME VOLVISSE etiam reliquis omnibus: postquā non potuerim, mihi ipsi finem fecisse belli) Hic locus antea in omnibus impressis perperā distinctus sensum peruertebat.

Libro 7. Epistola 5.

M. FVRIVM) Varię legitur in libris manuscriptis. Florentini, M. Orsium, impresserunt, arbitrati cum esse, de quo in epistola x 1. libri 11. ad Q. fratrem. quod mihi fecus uidetur. ex hac enim epistola, qua Trebatium commendat, cum ante Trebatium iuisse ad Cęsarem manifestum est. cum autem ad Q. Fratrem scribit, dicit se eas literas M. Orsio dedisse, cum iam Trebatius in exercitu Cęsari esset: quod in iisdem literis postea significat, cum inquit, Trebatium ut ualde ames, uehementer te rogo.

Eadem Epistola.

LEPTAE legatum) Crederem legendum esse, leg. 111. legatum,

legatum, id est, legionis tertię legatum. forte enim librarius scripserat, leg. t. pro legionis tertię: quod deinde is, qui legebat, cum non intelligeret, ex duabus dictionibus unam fecit, & scripsit, Leptę.

Eadem Epistola.

QVOD familiam dicit) Quod caput est, quod in eo summum est: ut reseratur non ad Trebatium, sed ad id quod dicit, in iure ciuili singularis memoria, summa scientia. cum enim Trebatium à multis rebus laudasset: memoriã, & scientiã in iure ciuili, cęterarum laudum, quibus Trebatius abundaret, quasi familiam dixit ducere: translatione sumpta à rectoribus familiarum, quos domestici omnes ueluti duces sequuntur.

Epistola eadem.

PVTIDIVS CVLI) Paulō, quā satis est, diligentiores. excusat enim se, quod in Trebatio commendando plura uerba consumpserit, quā Cęsar's humanitas patitur. putidum autem appellat Cicero, in quo nimia diligentia reprehendi possit, ut de Oratore lib. 11. nolo exprimi putidius, nolo obscurari diligentius. & de off. lib. 1. literę neque expresse, neque oppresse, ne aut obscurum esset, aut nimis putidum. legitur autem in nonnullis manuscriptis libris, blandiusculi: sed in antiquioribus, quos secuti sumus, putidiusculi.

Libro 7. Epistola 9.

PROPTER eius occupationes nihil sum ausus scribere) In duobus uetustissimis codicibus non est uox illa occupationes: sed eius loco spatij aliquantum est relictum. ex quo credimus, à recentioribus, quorum imperitia deprauati leguntur ueterum scriptorum libri, uocę, occupationes, esse repositam. nos, quia ea dictio, quā in exscribendo li-

brarius

brarius omisit, significare potuerit, assequi coniectura nō
possimus. Græcā quidem uocem deesse credidrim, id enim
uerisimilius est, quā Latinam: ut etiam alibi cognoscitur
in ipsius Ciceronis scriptis, ubi Græcum desideratur
exscriptorum inscitia, qui cum id legere non possent, omi-
tebant, relicto spatio, ut ab alijs aliquando reponeretur.

Libro 7. Epistola 10.

AUT CONSOLANDO, aut consilio, aut re iu-
uero) Senarius integer è Terentij Heautontimorumeno
translatus in hunc locum. sic enim in ea fabula, actu i. sce-
na i. cum Mitione loquens Chremes inducitur: istuc, quic-
quid est, fac me, ut sciam: Ne retice: ne uerere: crede inquit
mihi: Aut consolando, aut consilio, aut re iuero. Teren-
tius porro, ut opinor, à Plauto paucis immutatis accepit.
apud quem in Pseudolo, actu primo, ita loquitur Pseudo-
lus seruus: Fac me certum, quid tibi sit: iuuabo aut re, aut
opera, aut consilio bono.

Libro 7. Epistola 11.

OMNIBVS, unde petitur) Debitoribus. ita etiam de
oratore lib. i. homo ex disertorum numero postulabat, ut
illi, unde peteretur, uctus atq; usitata exceptio daretur, ut
ius pecuniæ dies fuisset. apud iuriconsultos frequens est lo-
cutio.

Libro 7. Epistola 12.

FIDUCIAE, INTER bonos bene agiere quis) Ita
legitur in libro manuscripto. & sanè credidrim, non alie-
ter hunc locum esse scribendum. etsi priorem lectionem cō-
seruari. uoces enim illæ, UT, & OPORTET, quæ sunt
in impressis, additæ sunt ab imperito, qui locutionem pa-
rum integram crederet: cum alibi à Cicerone iurecōsul-
torum formulas sine uerbo citari non animaduertisset, ut de
offic. lib. II. I. In fiducia, (inquit) inter bonos bene agiere

codices

codices enim netusti nō habent, ut. & ibidem paulò post.
cūm dicitur, inter bonos bene agier, quicquam agi dolosè,
aut malitosè potest: in Topicis etiā: ubi eadem hæc usur-
pantur uerba. manuscripti codices ab impressa lectione
dissentientes, nostram sententiam confirmant, quā etiam
Romæ doctissimis hominibus probaui.

Libro 7. Epistola 13.

TREVIROS uites censeo: audio capitales esse:) Ut
unicuique quod suum est, tribuamus, Petri Bembi, homi-
nis & dignitate, & omnium uirtutum cognitione clarif-
simi, epistolam, qua huius loci sententiam diligentissimè,
& ornatisimè exposuit, adscribemus. non enim eos imi-
tari placet, qui ex aliena industria sibi laudem aucupan-
tes, quæ ab alijs didicerunt, edunt pro suis.

Petrus Bembus Bernardino Sandro S. Quod hodie
mane querenti tibi à me de illis Ciceronis ad Trebatium
uerbis: Treuiros uites, censeo: audio capitales esse: malle-
m, auro, argento, ere essent: respōdi, iocum esse, & multipli-
cem, & festiuum: qui quidem iocum in antiquis, & numis,
& scriptoribus deprehenderetur: itaq; quoniā eramus in
uia, ut neq; libros, neq; numos haberemus, reieci te in aliū
diem: id, ne te diutius torqueat, est eiusmodi: ut ioci causa,
quod quidem Cicero ad illum scribens more suo serè semper
facit: & Treuiri, & capitales in ambigui genere sint po-
sita. nam cū uideatur monere illum, ut uitet Treuiros Gal-
liæ populos, qui capitales, bellicosiq; sint: ludit cū in Tre-
uirorum, tum in capitalium uerbo. erat enim Romæ magi-
stratus, Triumuirum capitales: qui etiam Treuiri dicebatur.
sed quoniam hoc ipsum Triumuirum nomē iterum in am-
biguo poni poterat, cū essent etiā apud Romanos Triū-
uiri pecuniæ cūdē: quos ita inscribebāt: A. A. A. F. F. hoc
est,

est, Auro, Argento, Aere Flando Feriundo : iocatur itē in hoc uerbo, laudatq; Cetero, ut mihi quidē uidetur, bellifimē, addens, mallem Treuiros istos esse pecuniosos, quam bellicosos: ut Cesare eos uincere, tu d. tesceres. itaq; inueni, mallem esse Treuiros auro, argēto, aere: quā scilicet capitales. Triumuiros autē etiā Treuiros solitos dici, Linius satis locuplex esse testis potest: cuius sunt hęc in lib. quartę decadis x. Colonia Grauisca eo anno deducta est in agrū Etruscū de Tarquinienfibus quondā captū. quinaingra agri data. Treuiro deduxerunt C. Calphurnius Piso, P. Claudius Pulcher, C. Terētius Hister. Quōd uerō Triumiri pecunie sic, ut dixi, inscriberentur: est apud me numus aereus peranti quus ita scriptus C. PLOTIVS III. VIR A. A. A. F. F. sunt & alij numi aliorū nomina, eiusdem tamen tituli: quos inspicias, cum uoles. Hęc ad te scripsi, cum donum rediissem, & numos, ac librum sumpsissem amore tui admonitus. Vale. Prid. Idus Iun. M. D. XXXIII.

Libro 7. Epistola 16.

NON NIMIS *φίλοστοφορ*) Aliter antea in omnibus impressis. nos, ut in nostro libro legitur, emendauimus, & impressimus septimum abhinc annum. iocans enim ut solet, dicit se Trebatium non reprehendere, quōd non nimis spectandi cupidus fuerit, id est, quōd in Britanniam profectus non sit, ut essedarios spectaret. tacitē autem ut ignauium, & pusilli animi subaccusat, qui Caesarem in Britanniam sequi ad bellum noluerit.

Eadem Epistola.

RESPONDERE) Negant, inquit, esse qui percontentur: cum homines te iureconsultum imperitum existiment. iocatur enim in uerbo respondere: quasi dicat: negant te habere, cui respondeas, cum s. nemo te consulat.

Libro

Libro 7. Epistola 13.

GRAECVLAM tibi misi cautionem Chirographi mei) Puto sensum esse. commendauit te Caesari literis Graecę scriptis.

Eadem Epistola.

QUAM haec scribere.) Suspicio mendum subesse. mihi enim perobscurus est sensus. & ut liberē dicā quod sentio, legendum crederem, quā exscribere, nulla propemodum mutatione facta. deprauationis enim origo, ut opinor, ea fuit. describendis libris saepe duos praeficimus, qui legat, & qui de legēte excipiat, ut scilicet celerius, & certius id muneris conficiatur. cum autē is, qui legeret, protulisset, exscribere, credidit scriptor, exscribere, dictum esse: itaq; fecit in libro. alius deinde errorē, quē per imprudentiā commissum debuit tollere, temeritate auxit, una dictione in duas diuisas, priori duabus literis, quas falso desiderari credidit, adscriptis, h, & a, ut legeretur, haec, sensu fortasse commodo. sed, ut dixi, mihi perobscuro. quōd si legatur, exscribere, hoc dicit. uideo te parum ditescere, cui charta desit, in qua tuas formulas, aut aliud quidpiā exscribas. ea enim si suppeditaret, nunquā profectō ad nos in palimpsesto infert enim an hoc significas, nihil fieri, fringere te, ne chartā quidem tibi suppeditare? dixit autem, quōd delere malueris, quā exscribere, per locum significans, non habuisse Trebatium in quo exscriberet id, quōd dclerat. itaq; si mirari quid fuerit in illa chartula. quasi molestē ferat id perisse: chartę enim inopiam ostendi, cum scribat in palimpsesto. idem error in IIII. Epistolam VII. libri ad Atticum irreperat: ubi enim antea legebatur fescs laureatos haec ferre ex Italia, nemo non uidet legendum esse, exferre, ut ex uetustis codicibus Florentini reposerunt.

Eadem

Eadem Epistola.

M. AEMILII Philemonis) Cùm in libris manuscriptis uariè legeretur: (quidam enim Meulij, quidam Metulij) ausus sum emendare M. Aemilij: procul enim libertus fuit adoptatus in Rom. in a familiã, ut alij m. cùm autem Metuliorum mentionem nondum inueniret & codicum uetustorũ uarietate, in quibus. ueræ lectio quasi quædã uestigia cernuntur: & Pediani uerbis, qui dẽ (ut opinor) liberti meminuit, adductus sum, ut, M. Aemilij, corrigere. libet autẽ ipsius Pediani locũ recitare, ut diosis quæ erã labor absit. is igitur ita in argumẽto citationis pro Milone. Munatius Placus Trib. ple. pronunciat in cõcionẽ M. Aemiliũ Philemonẽ, notũ hominẽ, libertũ M. Lepidi. ita tamẽ hoc sentimus, ut afferẽtibũ meliora, perlibenter de nostra sententia discessuri sin-

Libro 7. Epistola 20.

DOCTOREM tamen, lumẽnq; desiderant) Omnia in omnibus libris manuscriptis, pro lumẽnque, legio unũq; ego tamen libentius legerim, usũq; id est citationemq; ut dicat idem, quod supra, nullã artem sine interprete, & sine aliqua exercitatione percipi-

Libro 7. Epistola 21.

RUFIO medius fidius tuus) Tuus, inquit, quod eius dicitur gentis: Rufio enim Trebatorũ cognomẽ fuit. id ex laude, qui Romæ est in porta Latina: sic enim in eo scriptum legitur. C. VIBIVS C. F. MACER, C. TREBIVS RUFIO FACIVND. CVRAVERVS

Eadem Epistola.

HABET lucum) Sunt, qui, lucum, ideo male legunt, q; neq; luci capax esset priuata domus, & luci sacri essent, nõ sine scelere incidere possẽt. nos existimamus

lucum, non intra parietes, sed ante ædes Trebatij fuisse: neque Cicronem impie consuluisse, qui eum à Trebatio cædi uellet: quomodo enim rectè, & sine piaculo id fieri possit, docet M. Cato in primo de Re rustica.

Libro 7. Epistola 24.

MANEAT Damasippus in sententia) Ut emat, quemadmodum dixit, quæ mihi non placuerint. est autem is, de quo Horatius Satyra 111. libri 11. Insanit ueteres statuas Damasippus emendo.

Libro 7. Epistola 25.

CAPIVS (opinor) olim, Non omnibus dormio) Alijs ita emendauimus, cum libri omnes non modo impressi, sed etiam manuscripti hoc in loco mendosi legerentur: quidam enim Citius, quidam Cepio, alij aliter habebant. nos ex Festo Pompeio locum restituumus, qui adagium, Non omnibus dormio, natum esse à Capiro quodam scribit, qui Pararencho diceretur, quod simularet dormientem, ut impunius uxor eius moecharetur.

Eadem Epistola.

RESPONDI, nullo modo me facere posse, cum uellem.) Elegantior lectio, quàm quæ antea in impressis libris erat. hanc lectionem etiam Florentini in suo libro scripserunt: sed, quomodo eam interpunctis distinxere, non eo sensu, quo nos, uidentur accepisse.

Libro 7. Epistola 26.

VEREOR: ne in Catonem, Cato in nos) Hanc lectionem cùm alij uetusti codices habent, tum is, qui est apud Bernardinum Maffæum. sensus est. uereor, ne nos scribamus in Catonem, & eum nostris scriptis laudemus: Cato autem laudatus exitio nobis sit, Cesare nos, quod ipsius inimicum laudemus, male mulctante: quasi dicat, uereor,

f ne Ca

ne Catonem extollamus, ipsi autē deprimamur. & dixit in Catonem, (subaudi scribere) id est in Catonis laudibus ut de oratore libro 11. & de natura Deorum libro 1.

Libro 7. Epistola 23.

GALLO S. D.) Florentini, & alij credunt hunc esse M. Fabium Gallum, qui de cōiuratione Catilinae, & ab Allobrogibus acceperat, ad Ciceronem detulit. sed amicissimus meus, uir sane his literis, quae humanitas appellatur, instructus, sed maximarum doctrinarum ac gnitione praestantior, qui hunc potius existimat esse P. Sestium, pro quo extat oratio, cui cognomen fuerit Gal- fuisse enim hoc Sestiae gentis cognomen, intelligitur ex oratione pro Milone, ubi ita scribit: Sacrarium, quod est fundo T. Sestij Galli. Tribunalium autem plebis & p. Sestium Ciceronis restituendi causa, & pro eius salute gestis, ex ipsius Ciceronis scriptis notissimum est. quod item de M. Fabio dici non potest: neque enim is, quo in corpore Cicero exulauit, Tribunus fuit: ne alij quidem temporibus, quod sciri possit. nam quod infra dixit, si fuerunt, quae tu ad me detulisti: significat ea, quae Sestio C. Antonij Consulis Quaestor ad Ciceronem Consulatum ipso Antonio Consule suo detulit: sic enim in oratione pro eodem Sestio habita. Quaestor C. Antonij collegae fuit sortis, sed societate consiliorum meus. impudens non nullius officij, ut ego interpretor, religione, quo minus exponam, quanta ad me detulerit. Haec rationes faciunt, amicissimi hominis sententiae libenter acquiescam.

Libro 7. Epistola 29.

NON solum suis erga me) Has uoces uetustis in libris alij dixerunt se non inuenisse. nos inuenimus in codicibus Bernardini Maffei, Hieronymi Ferrarij, Ioannis Scalae

Libro

Libro 7. Epistola 31.

SALVIS rebus) Potius, Rep. nondum afflictus, quam, ut quidam uolunt, sine honorum imminatione. sic enim dixit etiam ad Sulpitium epistola 1. libri 1111. Utinam Serui saluis rebus colloqui potuissemus inter nos.

Libro 7. Epistola ultima.

PENNIGERO, non armigero in corpore) non dubium est intelligi de auibus, Quas Philoctetes configebat tardus celeres, stans uolantes. Florentini tamen in suo libro, pennigero, legi maluerunt, contra Quintilianii sententiam, qui pinnas de auibus dici non uult.

Eadem Epistola.

ILLIS interioribus literis meis, quibus saepe uerecundiorē me in loquēdo facit) Iamdiu suspicatus sum hunc locum esse deprauatum: neque enim si ita legatur, sensus elici bonus possit. Hieronymus autē Ferrarius Corrigēsis, qui quidem Ciceronis scripta, quantum intelligi possunt, & intelligit, & scriptis ipse suis mirifice exprimit, arbitratur esse legendū, illis interioribus literis, eis, quibus saepe uerecundiorē me in loquendo facis. cuius sententiae nos facile acquiescimus: ita enim & aptus colligitur sensus, & erit locutio sanequā elegans, qua in suis scriptis ita frequenter Cicero est usus, ut eius exemplum huc afferre putidū propē sit.

Libro 8. Epistola 4.

LENTULI Cruris) Hic est, opinor, L. Lentulus Cruscillus, qui anno sequenti Cos. fuit cum M. Marcello. puto autem illum & Cruris, & Cruscilli cognomine interdifferenter appellari solitum.

Ibidem.

NOSTRI equites) Cū in libro manuscripto legitur, equ. facile in eam opinionem descendi, ut, equites, legendum

gendum esse existimarem. nostri autem, inquit, quod et ipse ex ordine equestri, ut ex oratione qua cum Cicerone defendit, cognoscitur.

Ibidem.

RATIONE, & insidijs usus uideretur in cuitandis eorum consilijs) forte melius, ratione, & consilio usus uideretur in cuitandis eorum insidijs.

Ibidem.

LÆLIOS) Forte Lollios, qui Cæsaris amici fuerit, quemadmodum Antonij: nam Lælij Pompeiani, qua in opinione magis sum confirmatus, postquam in epistola libri v. ubi, Lælium, impressum erat, uetustissimos codices, Lollium, habere uidi.

Ibidem.

MEAE porro comitia quem euentum sint habitura) antea in omnibus impressis, nos uocem, comitia, suscipimus: quæ subintelligitur, ut etiam cum dixit, Prætorum moræ quædam inciderunt.

Libro 8. Epistola 5.

QUODAM silice iam omnia Codex uetustus Ioannis Scalæ sic habet, quodam omnia in Sicilia: Bernardus Maffei, Quodam uicilicra omnia: Qui est in Medice bibliotheca, Quodam incilicia omnia, uulgata lectio non est in libris manuscriptis. uidendum an ita legi possit. Quodam incili iam omnia.

Libro 8. Epistola 6.

CONFECTA, omnia fœda, & inhonesta sunt) Et in loco uetusti codices inter se discrepant. nos cum, quem habet Ioannes Scala, ut minus deprauatum secuti sumus sic enim in eo legitur: confecta omnia fœda, & inhonesti sunt. ex quo adducti sumus, ut, una litera immutata, legitur: confecta, omnia fœda, & inhonesti sunt.

Eadem

Eadem Epistola.

TABERNARIIS) Aquarum ius penes Aediles, & Censores erat. itaque cum tabernarij publicas aquas in suum usum deducerent, Cælius, qui tunc temporis Aedilitatem gerebat, ea de re cum tabernarijs & aquarijs pugnauit: concionem etiam de aquis scripsit, cuius meminit Frontinus libro 11. de aquæ ductibus.

Libro 8. Epistola 7.

PAULA Valeria) Alij, an hæc Bruto nupsit, dubitare uidentur, propterea quod libro x1. Pollam Bruti uxorem fuisse perspiciant. ego nupsisse existimo, & eam ipsam esse, quæ libro x1. appellatur Polla: ut, quemadmodum ab aula olla, sic à Paula Polla dicta sit.

Eadem Epistola.

NONDUM retulerat) Si ita legatur, subintelligi poterit, dotem. sed mihi non displicet amicissimi mei coniectura, qui ita legendum putat, mundum retulerat. mundus autem muliebris qui sit, exponit Liuius lib. xx xiiii. munitiæ (inquit) ornatus, & cultus, foeminarum insignia sunt. hunc mundum muliebrem appellarunt, maiores nostri.

Libro 8. Epistola 8.

M. TVCCIVM accusatorem suum &c.) Huius loci sensum, & si obscurissimus est, tamē declarare conabimur. Reorum causæ ordine agebantur: nam quæ tempore prior fuerat, eius prior item locus erat. excipiebantur tamen eæ causæ, quæ cum causis iam iudicatis coniunctionem aliquam habebant, ut earum quasi appendices quædam uiderentur: eiusmodi enim causis, etiā si post multas alias delatae essent, tamen primus locus erat constitutus. itaque in oratione pro Cluentio, Fabritium (inquit) reum statim fecit: utque ei locus primus constitueretur, propter causæ con-

f 3 iunctio

inunctionem impetrauit. propterea cause coniunctionem, inquit, quod Fabritij causa eadem erat, quae Scamandri, quae antea condemnatus erat. & infra in eadem oratione: apud eosdem iudices reus est factus Oppianicus, cum is duobus praedictis iam damnatus esset, ab iisdem autem iudicibus locus ei primus est constitutus. Hoc ideo factum est, quia Oppianici causa coniunctionem habebat cum Fabritij, & Scamandri causa, quos iudices iam damnauerant. Excipiuntur etiam causa de ui, quae primo loco agebatur, omnesque alij causas, quae tempore priores fuerant. sic Miloni causa, quod erat de ui, extra ordinem est acta. sic M. Caelius cum Atratinum patrem de ambitu reum fecisset, de ui postea accusatus, causam ipse prior dicere coactus est. sic etiam Sempronius cum a M. Tuccio esset accusatus, & causa suam eo anno nollet agi (forte quod ex ijs, qui tunc iudicabant, aliquos se habere inimicos intelligeret) accusatum accusatorem suum lege Plotia de ui, eo consilio, ut, in praesentia extraordinaria causa, tempus treretur, & suae causae iudicium, cum eius agendae spatium non esset, in annum sequentem necessario reijceretur. Extraordinarius autem reus dicebatur, cuius causa non ordine, ut aliae causae, sed primo loco semper ageretur: & inde extraordinaria causa, quae statim ante omnes causas ageretur, ut cum erat de ui, uel coniunctionem habebat cum aliqua causa antea iudicanda.

Eadem Epistola.

LATERENSIS leges ignorans, pronuntiavit quod singuli ordines iudicassent. Cum ex tribus ordinibus, quos res iudicabant, duo Scruilius absoluisset, unus conueniens, uniuersorum autem iudicium aequo numero sententiae iussent, Laterensis, qui ordines, non sententias respiceret, absolutum credidit, seque cum in tabulas dixit absolutum rela-

turum. postea cum in lege reperisset, non ex ordinum numero, sed de iudicium maiori parte uel absoluedos, uel condemnandos esse reos: non retulit, ut dixerat, in tabulas absolutum, ordinum iudicia perscripsit. si sius autem explicabimus, propterea quod obcurior est sensus, ita ut cum pauci uiderint, nemo certe ostenderit: non enim, in quo Laterensis Praetor deceptus sit, animaduertent. quod nos pluribus uerbis, ut etiam tardiores intelligant, ostendemus. Iudicia penes tres ordines erant: qui quidem tres ordines ex senatoribus, equitibus, Tribunis aerijs constabant: fieri autem poterat, ut quae duo ordines absoluisset, unus condemnasset, is tamen non absolutus, sed condemnatus iudicaretur, hoc modo. Eunt in consilium senatores xxvi, equites xxv. Tribuni aerijs, xxi. ex senatoribus absoluunt reum, xiiii. condemnant, xii. ex equitibus absoluunt, xiiii. condemnant, xii. ex Tribunis aerijs absoluunt, iiii. condemnant, xx. si ex ordinum numero iudicaretur reus, absolutum apparet, quippe cum ex tribus ordinibus absoluerint duo, senatorius, & equester. cum autem lex, quod iudicium maior pars iudicarit, id ius ratum esse uelit: condemnatum reum, nemo est, quin uideat, cum sententias graues habuerit xli. absolutorias xxxi. Praetor autem Laterensis cum ex more pronuntiare deberet, quot sententijs absolutus, quot esset condemnatus reus: leges ignorans, de numero iudicium nihil, de ordinibus, quid singuli iudicassent, pronuntiavit, ac se in tabulas absolutum dixit relatum. postea cum lege perspecta, erratum intelligeret: dubius animi, quid ageret: quod neque contra legem, neque contra id, quod pronuntiarat, uellet facere: neque absolutum, neque damnatum retulit: tantum ordinum iudicia perscripsit. ex quo paulo post infert Caelius: sic nunc neque absolutus, neque

damnatus Seruilius, de repetundis saucius Pilio tradetur.
Eadem Epistola.

A QVODAM suo emissario) Florentini in uetustis codice legi dixerunt, à quodam suo rustetio. ueram lecturam esse puto, à quodam suorum S. Tetio, quam excogitauit amicissimus meus, homo ita omni laude cumulatus, ut ego ei quàm paucissimos comparem, neminem certe anteponam. Tetios autem & libertos, & amicos Claudiorum fuisse, è qua gente erat Appius, ostendit Asconius, ubi in oratione pro Milone locum illum exponit: Hæc insidiat Pompeio est. quanquam ibi tantum de Damione Clodij liberto loquitur. sed Damionem Tetiæ gentis fuisse, ostenditur ad Atticū 56. itaq; hic Cælius de Appio loquens, assatus, inquit, est à quodā suorū Sexto Tetio: nā cum, Satus, antiqui significare uolebant, uel Scx. scribebāt, uel S. Epistola eadem.

L. IULIUS L. F. POM. Annalis) Ex xxxv. tribubus, aliquam (ut inquit Peditanus) necesse erat, cuiuscunq; esset ordinis, ciuis Romanus obtineret. is autē ostendebatur à prænomine suo, à nomine (nomine autē familie significatur) à patris prænomine, à tribu, à cognomine. Philippica 1 x. Ser. Sulpitius Q. F. Lemonia Rufus. Lemonia enim tribus est ablatiui casus, ut sit, ex Lemonia, ut inquit Asconius. in lapidibus autē antiquis ferè semper, in libris aliquādo prioribus tantūmodo literis significat tribus animaduertas, ut in hoc S. C. ubi enim legitur, Pō sciendū est, Pontinā intelligi (nam & Pōtina, & Pōptina in lapidibus antiquis, & uetustis libris scriptum est) ubi Pop. Popiliam: ubi Pup. Pupiniā: ubi An. Aniessem: quod cum antea nō esset exploratum, alij pro An. Capito, duabus uocibus coniunctis legebant Ancapito: Bernardinum

tem Rutilius, qui nuper Venetijs obiit, in suis adnotationibus credidit, antiquas notas fuisse, quæ significarēt, Atticij nepos. in quo quàm deceptus sit, non attinet dicere. si enim ab auo ostēdendus aliquis erat, non ab eius nomine, sed à prænomine ostēdebatur. Florentini autē in calce operis, ubi corrigūt impressorū errata, locum, qui rectè habebat, deprauarunt: cum enim legeretur, An. Capito: legendum potius crediderūt, A. N. Capito. quos alij postea imitati, in eundem errorem inciderunt, Aniessem tribum non agnoscentes, quæ duabus modo literis, ut iam dixi, scripta fuerat. quæ me ratio mouit, ut ubi, Puphirrus, una tantum uoce antea legebatur, duabus in nostro libro scriberem, Pup. Hirrus, id est, Pupinia Hirrus: tribus enim ante cognomen ponebatur, ut etiā alibi licet uidere. quoniā autē hanc tribuū cognitionē non ita facile esse perspiciamus (nā & Volaterranus, & Alexāder, qui dies Geniales scripsit, & alij, quos nō necesse est commemorare, parum uidentur in suis libris earū numerum, & nomina tenuisse) studiosis non fore prorsus inutile, aut iniucundum arbitramur, si quæ in hanc rationē dispersa in ueterum monumentis leguntur, coacta huc afferamus. Fuerunt igitur Romanæ tribus xxxv. quarum nomina infra scripsimus, & scriptores aliquot, qui de ijs meminerunt, apposuimus, ut inde facilius earum, ac certior unicuique cognitio sit.

Aemilia, de qua Cicero ad Atticum 30. Liuius lib. xxxv. viii. Antiq. lxxv.
Aniensis, Cicero pro Plancio, Liuius lib. x. familiarium epistolarum: Antiq. clxxv. & cxc.
Cornelia, Liuius lib. xxxviii. Antiq. cli.
Claudia, Liuius lib. ii. Virgilius lib. vii. Dionysius Halic. v. Antiq. lxxv. & cxliii.

Collina, Varro lib. IIII. de Lingua Lat. Plin. lib. xviii. cap. III. Sex. Pompeius, Antiq. xxvii.
 Crustumina, siue Clustumina, nam in antiquis & lapidibus, & libris sapissime per l, scripta legitur. Cicero pro Plancio, & pro Balbo, Antiq. cxxxiii.
 Esquilina, Varo lib. IIII. de Lingua Lat. Plinius lib. xviii. Cap. III. Sex. Pompeius in litera v.
 Falerina, Liuius lib. ix. Antiq. cxx.
 Fabia, Horatius epistola vi. libri I. Suctonius in Augusto, Antiq. lxi. & cccxliii.
 Galeria, Liuius lib. xxvii. Plin. lib. vii. cap. xlii. Antiq. lxxxix. & cxlii.
 Lemonia, Cicero pro Plancio, & Philippica ix. Sex. Pompeius, Antiq. lxxxi. & cli.
 Metia, Cicero ad Atticum lib. 4. epist. 14. Liuius lib. xxix. Valerius Max. lib. 2. cap. 4. de Cl. Sironis Sex. Pompeius.
 Narniensis, Cicero in Rullum, Liuius lib. vi. ubi complete legitur Arniensis, & lib. xxxix.
 Oriculana, Cicero in Rullum, ubi mendose legitur Oriculana.
 Oufentina, Liuius lib. ix. Sex. Pompeius in litera v. Antiq. xxxix. bis, & lxii.
 Palatina, Cicero in Verrem IIII. Asconius in II. contra Verrem. Varro lib. IIII. de Lingua Lat. Plin. lib. xvii. cap. III. Liuius libro xx. Sex. Pompeius in litera v. Antiq. xxxix. bis, & lxii.
 Papiria, Sex. Pompeius, Antiq. lxi. & cxxxv.
 Pollia, Liuius lib. xxix. Valerius Max. lib. ix. Antiq. cx. cxiii. cxlvii.
 Popilia, Valerius Max. lib. ix. Familiarium epist. lib. vii.

Sex. Pompeius, Antiq. ccciii.
 Pontina, siue Pomptina, utroque enim modo scribitur: Cicero ad Atticum lib. 4. epist. 14. Liuius lib. vii. Sex. Pompeius, Antiq. clxxvi.
 Publicia, Liuius lib. vii. Antiq. lxxv. lxxxix. interdum etiam scribitur Poblizia.
 Pupinia, Cicero ad Q. fratrem lib. 2. epistola 3. Familiarium epist. lib. viii. Liuius dec. III. lib. vi. Sex. Pompeius.
 Quirina, Asc. pro Cornel. Cicero pro Quintio, ubi antea mendose legebatur Quirinias. Familiarium epist. libro viii. Sex. Pompeius, Antiq. xv. xliiii.
 Romulia, Sex. Pompeius, Cicero in Verrem II. item in Rullum, Asconius: Varro lib. IIII. de Lingua Lat. Antiq. clxv. & in lapide, quem Ferrariæ vidimus.
 Sergia, Asc. contra Anto. & Catil. Antiq. lxi. lxiii.
 Suburrana, Plinius lib. xviii. Cap. III. Varro lib. IIII. de Lingua Latina, Sex. Pompeius in litera s. & litera v.
 Sapinia, Liuius lib. xxxi. & xxxiii.
 Scaptia, Suctonius in Augusto. Sex. Pompeius, Liuius libro viii. Antiq. cccclxxvi.
 Stellatina, Liuius lib. vi. Antiq. cx. cl.
 Sabatina, Liuius lib. vi. Sex. Pompeius.
 Terentina, Cicero pro Plancio, Liuius lib. vi. Familiarium epist. lib. viii. Antiq. cxl. cccxxxvi.
 Tromentina, Sex. Pompeius, Liuius lib. vi. ubi corrupte legitur Promentina: Antiq. cvii. & in Lapide, qui Caietæ est, in quo ita scriptum legitur, L. ATTILIO L. F. TROMEN.
 Velina, Cicero ad Atticum lib. 4. epist. 14. & in Bruto Horatius epistola vi. libri I. Persius, Antiq. xix.

Volitina, Cicero pro Plancio, Antiq. I xxxv. clv. in lapide, qui Venetijs est in turri sancti Vitalis, in qua ita scriptum est, CN. NUMERIVS CN. F. VOLTFRONTO.

Veientina, Cicero pro Plancio.

Veturia, cuius mentionem in autoribus fide dignis nondum inueni.

Hæ sunt xxxv. tribus, in quas Vrbs dispersita erat: hoc autem numero quatuor tantum urbanae fuerunt. Palatina, Esquilina, Collina, Suburrana, in quas, ut inquit Livius, transferri ignominiae esset, dictæ à partibus Urbis in quibus habitabāt. reliquæ omnes rusticae, laudatissimarum, qui rura haberent: quæ propriae ingenuorum erant cum urbanae libertinorum essent, ut autor est Asconius et L. Florus in epitome libri xx. Asconium autem, ubi in oratione in Verrem illud exponit, v. E T XXX. TABVS, cur de nominibus Sabinarum plures tribus essent, etas dixerit, mirari non satis possum, cum à Sabinis non tribus, sed curiæ nomina acceperint, ut inquit Livius libro Sex. Põpeius de uerborum significatione libro III. tribus autem unde dictæ sint, uel ex eodem Pompeio, uel alijs facile est cognoscere. Urbem autem in xxx. curiis Seruio autem Tullo, qui multis annis post Romulum genuit, in IIII. tantum tribus diuisam esse constat, quæ xxxv. numerum expleuerit. Dionysius autem Halic. libro IIII. partes multitudinem omnem, ac trium rursus partium in duas partes unanquam; à Romulo diuisam esse scribit: uocatæ autem partes maiores, tribus maiores, curias. M. Item Varro libro IIII. de Lingua Latina agrum Romanum in IIII. partes, unde tribus appellatae diuisum fuisse scribit, ex quibus exëplis manifestum est, tribus

tribus à curijs diuersas fuisse, et à Sabinis mulieribus non tribus, quæ Romuli etate IIII. modo fuerunt, sed curias esse nominatas. Illud multo magis animaduertendum, diligenterque considerandum censeo, cur L. Florus in epitome libri XXI. duas tribus multis post exactos reges annis adiectas esse dicat, Velinam, et Esquilinam: cum Esquilina ex IIII. tribubus una fuisset, in quas Seruius Tullus urbem diuiserat. libro etiã VI. Livius ita scribit: Tribus IIII. ex nouis ciuibus additæ, Stellatina, Tromentina, Sabatina, Narnensis: cæq; xxxv. numerum expleuerunt. post autem lib. VII. duas tribus additas esse, Pontinam, et Publiciam, et duas item libro IX. Oufentinam, et Falerinam: ut uideatur à se ipso dissentire: nisi si, additas, et adiectas, pro auctas (ut quidem ego accipio) dictum uelis. Quæ de tribubus dicemus hæc habuimus. Vbi autem scripsimus, Antiquæ Urbis epigrammata, significauimus: chartarum autem eiusdem libri numerum subiicimus, ut facilius, quæ uolumus reperiri possint.

Libro 8. Epistola 8.

ADEX Cal. Mart.) Forte, ex ad Cal. Mart. id est, ex Cal. Mar. quod paulo post ostendit: usus est hoc loquendi modo et M. Varro lib. I. de Rustica. et si libri omnes impressi eo loco deprauati leguntur. ubi enim, est, extat ad VII. Idus Feb. extat ad VII. Id. Maij, extat ad III. Id. Sept. extat ad III. Id. Nou. manuscriptum exemplar habet, ex ad VII. Id. Feb. ex ad VII. Id. Maij, ex ad III. Id. Sext. ex ad III. Id. Nou. itaq; legendum est. significat enim, ex eo die, qui dicitur, ad VII. Id. et ex eo die, qui, ad III. similitque locutione usus est ad Atticum 47. nuntij nobis tristes nec uarij uenerant ex ante diem Non. Iun. quod idem est ac si dixisset,

xisset, ex Nonis Iunijs, ut supra ostendimus. Illud est autem aduertendū, quod ubi in impressis libris legitur, ad III. Cal. ad V. Id. ad III. Non. & similia, plerumque in ueterioribus libris pro ad, legitur, a. d. quæ notæ significat ante diem, quod imperiti descriptores cum ignoraret, pro a. d. scripserunt, ad.

Libro 8. Epistola 9.

CURIONEM prorsus non mediocriter obiurgato hac repulsa se mutauit) Obiurgatus, uidetur hic esse uerbum: proponens, quod alibi non memini me legisse, itaque libere ita legerim, Curionem prorsus non mediocriter obiurgato hac repulsa se mutauit, ut una litera s, scilicet significet.

Eadem Epistola.

SOLEs libere, ut ego maiorem partem nihil curam. Locus ita interpungendus, & est antiqua locutio, quam usus est epistola ad Petium libri IX. decima quinta. Initia tamē (inquit) idē, quod his intelligo literis, non existimante mihi licere, res has non omnino quidem, sed magnam partem relinquere. & alibi sepius. Cæsar autem initio libri III. de bello Gallico, Magnā partem lacte, atque pecuniunt, & Lucretius libro III. hec uulnera uitæ. Nos nimiam partem mortis formidine aluntur.

Ibid. m.

AGROS, quos fructuarios habet ciuitates) Ita legitur in duobus libris manuscriptis Ioannis Scalæ. alij, ut in codicibus non habent, sed, habet, se legisse dixerunt.

Libro 8. Epistola 11.

NUMERARE TUR) Assentior amicissimo meo qui legendū putat, numerus daretur, subintelligitur autem, primum in prælio cæsarū, hostibus enim paulo ante lego codice Bernardini Maffei, non, ut quidam uolunt, hostibus

Eadem Epistola.

DECREANT qui inique trāsigi uolebant) Manuscripti libri, quidam decrunt: alij deserunt: alij aliter habent, ex tam uaria lectione adducti sumus, ut, decrerant, legendū credideremus. Loci autem sensus hic est. Domitius, & Scipio, cum de Cicronis supplicationibus trāsigi, molestè, & iniquè ferrent, easque Curionis Tribuni pl. intercessionem impediri cuperent: simulatione beneuolentis supplicationes Cicroni decrerunt, ut ea re Curionem, qui omnibus eorū actionibus acriter aduersari solitus erat, ad intercedendum elicerent: quibus interpellantibus uenustissimè Curio respondit, se eo libentius non intercedere, quod quosdam, qui decrerent, (significabat autem Domitiū, & Scipionem) eo animo esse intellexeret, ut confici minime uellent.

Libro 8. Epistola 52.

VIX HOC erat Polæ elocutus) in uetusto codice, qui est Florētine in Medicea bibliotheca ita legitur, ut impressus huius lectionis alij quoque meminerunt, sed eam minus integram existimant, offensi, ut opinor, in uoce, Polæ, quod eā se alibi uidisse non meminerant, est autem ea Seruii accusatoris cognomen, de quo ad Q. fratrem epistola penultima 11. libri, his uerbis: Veror, ne homo teter, & ferus Polæ Seruius ad accusationē ueniat, uix igitur (inquit Cælius) hoc elocutus erat Polæ, Appiū, scilicet, & Domitiū summis Circensibus ludis meis lege Scantinia me postulantem curare: cū ego eadē lege Appiū Censorem postulauis, ac (ut, quod sentio, liberè dicam) iurā quoque ubi legitur, palam Seruium: legendum potius, Polam Seruium, crediderim, sed hoc est cōiecturæ, manuscripti enim libri, quos & Venetijs: & Romæ uidi multos, palam, ut est in impressis, habent omnes: a quibus dissentire non temere debemus.

Eadem

Eadem Epistola.

COEPII *facellum, in domo quod est, ab eo petere*) *forum erat curare, ut facella nō in domo cuiusquam esse, sed populo paterent. itaque Lilius libro XL. ubi loquitur de Lepido & Fulvio Censoribus, Complura (inquam) facella, publicaque sacra occupata à priuatis, ut patere essentq; populo, curarunt. Celius autem, ut ostendit Appium Censorem officio suo deesse, petere coepit ab ut facellum in domo priuata ne relinqueretur: cuius rei causa Appij, qui Censor erat, esse debuerat, sed libentius intellexerim de sacello, quod ipse Appius occupasset: ex quo grauior ei concitata esset inuidia, occupatis rebus à Censore, quas Censor ab alijs occupatas populo restitui deberet.*

Libro 9. Epistola 13.

STOMACHO *est scilicet Pompeius Magnus, titius legem, Stomacho est Magnus, ut dicitur illa dictio, scilicet Pompeius, inducantur, tanquam inanes, & super uacanae. nō à Cælio, sed ab imperito scriptæ: qui cum iter legendū in eam uocem, Magnus, incidisset, existimans eam obscuriorē fore, nisi alijs ipse uerbis illustrasset, super scripsit, scilicet Pōpeius, postea qui librum exscripsit, imperiti, ut id genus hominū esse solet, neq; quod adiale num fuit, agnoscentes, in contextum glossema receperunt.*

Libro 8. Epistola 14.

DE AGRI modo, de ere alieno) *Libetius ita lego, quod ut alij uolūt, de agris modo, forte autē id fieri uolebat Appius, quod maiorū memoria uoluerāt C. Licinius, & Sextius Tribuni pl. qui leges promulgarunt, unam de ere alieno, ut deducto de capite quod usuris pernumeratum esset, id, quod super esset, triennio æquis portionibus restitu-*

*ueretur: alteram de modo agrorum, nequis plus x l. iuge-
ra agri possideret.*

Libro 8. Epistola 15.

QUANTVM ipse catenatus) *Legit amicissimus meus, quantum Psecade natus: ut significetur Bellienus uerna; Psecas enim ancilla est: uernas autem eos esse, qui ancillis nascantur, nemo nescit. itaque dixit: si Bellienus ancilla natus Domitium comprehendere, & strangulare non dubitauit: quid Cæsari, qui est Venere prognatus, in uestro Domitio faciendū fuit? Hæc amicissimi hominis lectio, non dubito, quin à doctis probetur: cum & sensum habeat optimum, & à uetusto codice parum, ac penè nihil discrepet. De Psecade meminerunt Iuuenalis satyra VI. & Ouidius metamorphoseon lib. III. cum hæc iam scripsissem, codex est allatus ad me per antiquus, in quo ita scriptum erat, quantum ipsecadenatus.*

Libro 9. Epistola 2.

CANINIUS idem tuus, & idem noster) *Ita in quibusdam exemplaribus antiquis: in alijs autem, Caninius idem, & idē noster, priorē lectionem non immutauimus, quod etiā alibi eodem loquendi modo Ciceronem esse usum animaduertimus, ut de diuinatione lib. III. M. Marcellus idem imperator, idem augur optimus.*

Libro 9. Epistola 5.

CONSILII nostri, ne si eos quidē, qui idsecuti non sunt, nō poeniteret, nobis p. p.) *Vetusti codices sic habent omnes: tantum in eo differunt, quod, ubi nos, ne si, scripsimus, habent, nisi. Quam uocem nō temerè immutauimus: qui enim aliter fuisset absurdissimus, is nunc, ut mihi quidē uidetur, aptissimus est sensus, quem pluribus uerbis ostēdemus: ut si quis cum probabit, (probabit autem, nisi fallor,*

quicumq; rectè iudicat) acceptam referat huius loci emendationem diligentie, atque iudicio Hieronymi Ferræ præstantissimi iuuenis, qui restituendæ antiquitatis sui quodam adductus incredibili, quotidie ferè præclarum: quid in literis à se aut animaduersum, aut excogitatum ad me defert, ut id aliquando meis typis in communis studiosorum utilitatem diuulgetur, sed ad rem. Cõsiliuquit) nostri, quòd & Pompeiũ in bellum secuti simus, eo in Pharsalia superato, uictori nos crediderimus: nos quidem nobis penitendum putarem, si eos, qui minus iactati sunt, nõ pœniteret. Significat enim, qui secus fecerit eos iam pœnituisse, quos si non pœniteret, ego tamen, quit) nobis pœnitendum non putarem.

Libro 9. Epistola 12.

MVNVS CVLVM mittere uolui) Verbum, quod uetustis in libris alij negant esse. nos inuenimus in antiquissimo codice Vincentij Ricij, & in eo, quæ habetur. Botus, & in alijs, quos Romæ cum impressis contulimus.

Libro 9. Epistola 15.

INTELLEXI pergratã tibi esse curã meã uide dinis tuæ) Hunc locũ ex libris manuscriptis restitui.

Libro 9. Epistola 16.

FACETE dictorum offensionem) Florentini uoc offensionem, in codicibus uetustis esse negant, quam nos septem legimus. itaq; nihil immutamus. illi ex ingenio posuerant, samã. dixit autem, effugere dictorum offensionem, pro effugere dicta, in quæ imprudentes incurrimus & offendimus.

Eadem Epistola.

ILLOS apud me declamitare, me apud illos cœnare) Ita legitur in antiquissimo codice Vincentij Ricij: uide

existimandum non sit, locum ex ingenio suppletum fuisse, ut nonnulli se credere dixerunt.

Eadem Epistola.

T V A V T E M quod mihi bonam copiam eiures, nihil est) Hieronymus Ferrarius, iuuenis subtilissimi iudicij, legendum arbitratur, bonam copiam iures hoc sensu: nõ est, quod te mihi semper præsto fore, tuiq; bonam copiam facturũ esse iures. ut respexerit ad id, quod M. Varro scribit lib. v. i. de Lingua Latina: Debitores nonnulli pro pecunia quã debebant, operas in seruitutem dabant, dum soluerent. id Sylla dictator sustulit: uoluitq; ut ij bonã copiam iurarent, id est, ut sui facultatẽ creditoribus semper esse facturos iuramento promitterent. Ibidem.

AESTIMATIONEM te aliquã putes accipere:) Alludit ad estimationem possessionũ, quam Cæsar per arbitros debitorum causa fieri uoluerat, ut ij creditoribus facilius satisfaceret. qua de re initio libri i. i. de bellis ciuilibus, his uerbis. Cum fides tota Italia esset angustior, neq; creditæ pecuniæ solueretur, constituit, ut arbitri darentur: per eos fierent estimationes possessionũ, & rerum, quãti quæq; earum ante bellum fuissent, atq; eæ creditoribus traderentur. hoc & ad timorem nouarum tabularum tollendum, minuentũq; qui ferè bella, & ciuiles dissensiones sequi consuevit, & ad debitorum tuẽdam existimationem esse aptissimum existimauit. Suetonius etiam in Cæsare, De pecuniis (inquit) mutuis dissecta nouarum tabularũ expectatione, quæ crebro mouebatur, decreuit tãdem ut debitores creditoribus satisfacerent per estimationem possessionũ, quãti quæque ante ciuile bellum cõparassent, deducta summa æris alieni, si quid usuræ nomine numeratũ aut perscriptum fuisset. qua cõditione quarta pars ferè

debiti deperibat. Cum igitur Papius ex eo Cæsaris de-
to magna à debitoribus plagā accepisset, estimatis com-
posse: onibus, non quanti venire tunc possent, sed que
ante civile bellū fuissent: iocans, ut solet, Cicero, Ne eris
inquit, cum me hospitio recipias, estimationē te aliquā
accepturum. & dixit, estimationem aliquā, tanquā si-
guā a aliquod damnū, dixisset. Papius enim estimati-
nes, id est prædia per arbitros iniquē estimata à debitoribus
accipiens, crediti iacturā non minimam fecerat. dicitur
sequitur, Etia hæc leuor est plagā ab amico, quam à de-
tore, hoc est, & tamen, quod ab amico bona tua comedi-
tur, non id tibi æquē graue esse debet, atque illud est, quod
debitorū causa deperdis: à quibus possessiones, quantitas
dicere nunquam poteris, accipiende tibi sunt.

Libro 9. Epistola 17.

NON MODO me) Codices omnes uetusti hanc lectu-
nem habent, quam, ut incorruptam, secuti sumus, qui uero
ea sunt offensi, ex ingenio particulam, non, interiecerunt:
uide que diximus in illum locū epistolæ penultima lu-
1. Non modo præmijs, sed ne periculus quidem.

Libro 9. Epistola 18.

ÆSTIMATIONES tuas uendere non potes) Hic
locum qui rectē interpretaretur, neminem uideo fuisse:
gnificat autem possessiones per estimationem à debitoribus
acceptas. & quemadmodū supra, posuit estimationes
pro rebus estimatis.

Libro 9. Epistola 20.

NEC TAMEN ad hanc insolentiam) Cur alij me-
dum esse in uoce, insolentiam, existimarint, nō uideo: in-
lentia enim pro nimis sumptibus, qui s. fiebant in cenā
accepit: à quibus se alienum esse dicit: lautitiam tantum
querem

querere. quod etiam supra, Epistola huius libri x. v. i. his
uerbis ostēdit: Nec tamē eas cenās quero, ut magnæ reli-
quiæ stant. quod erit, magnificum sit, & lautum. insolentiam
eodem sensu posuit Philippica 1 x. magnificū enim
(inquit) Ser. Sulpitius maiorum continentiam diligebat,
huius seculi insolentiam uituperabat. & in oratione pro
Sex. Roscio, Qui in sua re fuisset egentissimus, erat, ut sit,
insolens in aliena.

Eadem Epistola.

CUM IN sumptus habebas) Vetusiorū codicum hæc
est lectio: quam Florentini etiam receperunt, licet eam (ut
ipsi dixerunt) mendosam suspicati. mihi ea uel maxime pro-
batur, ut desiderari nihil credam. dixit autem cum in sum-
ptus habebas, pro eo quod dicimus, cum ad sumptus copię
suppetebant, cum pro sumptibus facultates erant, cū erat
tibi quod esset in sumptus satis: sic enim hoc loco in sum-
ptus, id est, pro sumptibus, dixit, quemadmodum etiam ad
Atticum epistola v. libri v. 111. Tironem Curio commen-
des, ut ei, si quid opus erit, in sumptu erogat. Epistola etiā,
que sequitur, eodem libro: sed enim (inquit) uideo in sum-
ptum ab alijs mutuatum. & ad eundem libro x. v. uelim
cures, ut permutetur Athenas, quod sit in annuū sumptum.
imitamur igitur lautitiam tuam, inquit, illam ueterem, cum
habebas in sumptum, cū nunc quidem plura prædia tibi
sunt. quæ s. à debitoribus pro pecunia, quam credideras, in-
uitus accepisti, estimata ex edicto Cæsaris quanti quæque
ante civile bellum fuissent: hæc enim quasi per iocum dicta
sunt, ut irrideatur Pætus, qui nō habeat in sumptus, ut ante
tea: cum ei possessiones multo, quam antea, plures sint.

Eadem Epistola.

EX AREIS) Sunt qui legant, & artis. quorum sen-

sentia non admodum mihi probatur: particula enim, orinanis, atq; otiosa uidetur esse.

Libro 9. Epistola 22.

PER VIM VIOLAT) Antiqui, uiolauit uirginē, pro uitiauit: & cum muliere fuit, pro, concubuit, modeste dicebant. autor M. Varro lib. v. de Lingua Latina.

Eadem Epistola.

PENICVLVS) In omnibus ferē manuscriptis libri ita legitur. cuncti tamē impressi, penicillus, habent: quātionē ab ijs repositam existimo, qui, quid peniculus significaret, non intellexerunt. quæ quidē uox à Scx. Pompeio lib. XIII. bis exponitur. Peniculi (inquit) spongiæ propter similitudinē caudarum appellatæ: penes enī uocabatur caudæ. & inferius. Penem caudā uocabant. hinc peniculos dicimus, quibus calceamenta terguntur. ex quo uel maximē uerusti codicis lectio comprobatur: eum enim sensum S. Pompeius iisdē uerbis, quibus Cicero, complexus est. Plautus quoq; in Menæchmis, actu I. Iuueni (inquit sub persona parasiti) nomen fecit Peniculo mē, ideo quia mēsam, quādo edo, detergeo: ut eius uocis significatio obscura iā esse non possit. hūc autē locū ingeniosissimo, atq; eruditissimo iuueni Hierony. Ferrario debemus.

Libro 9. Epistola penultima.

NUNC ADES ad imperandū, uel ad parēdum petitus: sic enim antiqui loquebantur.) Difficilis locus: quæ me diu ualde torfit. interpretes enim omnes, alij eū, ut scopolū, cuitarunt: alij, dum uideri uolūt intelligere quod minime omniū intelligūt, ineptiarum nescio quid attulerunt, quod rideri magis, quā refelli debeat. comperi igitur, locutionem esse ueterē, & antiquis usitatam: licet eius non multa habeamus exempla: quibus enim in scriptis ueterum

illi dicendi modi frequentius potuissent deprehendi, ea ferē me omnia perierūt. itaq; ex unius Salustij uerbis hic ad Patrum exponitur. facile enim colligitur, antiquos, ad imperādum, passiūē dicere solitos, ut etiam Cicero ipse exponit. sed ponamus Salustij uerba, quæ sunt in Iugurthino: Iugurtha (inquit) ubi armis, uirisq;, & pecunia spoliatus est: dum ipse ad imperandum Tisdrum uocaretur, rursus cepit flectere animum suum, & ex mala conscientia digna timere. ad imperandum, dixit, id est ad parēdum, & ad imperata faciendā: quemadmodum Cicero, ad ad imperandum, pro, ades, ut ego tibi imperem.

Libro 9. Epistola ultima.

ET GEMITVM etiā in risus maximos transfero) Hunc locum alij ita, ut nos, iam antē emendarūt. sed interpunctis aliter illi distinxerant, ut sensum planē aliū efficerent. nos Cicronem credimus hoc dicere. in cōiuiō cum patriam satis luxi, à mœstitia & gemitu uel maximam ad hilaritatem, maximosq; risus me conuerto.

Eadem epistola.

ILLE BARO) Baro mulier fuit philosophiæ dedita, ut scribit Suidas. ex eo philosophos, qui stolidiores essent, nō philosophos, quōd eo nomine uiderētur indigni. sed Barones uocabāt, ut quasi muliercule per cōiēptū appellaretur

Libro 10. Epistola 1.

DE MEDIO cursu) Ex ueteri codice ita emēdauimus, sic autē locutus est in fine libri III. de officiis, eadem de re loquens. si ipse (inquit) uenissēm Athenas: quod quidem esset factum, nisi me de medio cursu clara uoce patria reuocasset. item ad M. Brutum epistola, cuius initium est, Messalam habes. itaq; in medio Achaico cursu, cum Etesiarum diebus auster me in Italiam retulisset.

SCHOLIA

Libro 10. Epistola 8.

VICTORIAM pararemus) Hæc lectio cũ et in libro manuscripto Vincetij Riccij sit, (ut omittā alios) & sensu nõ careat: nõ uideo, cur quicquā immutetur. alij uocẽ pararemus, improbāt, et partiremus, ex ingenio legūt. sed quiuis intelligere potest, rationibus nititur parũ firmis

Libro 10. Epistola 12.

TUA dignitas affert) Antea legebatur, affert. nõ affert ex uetusto codice, quem habet amicus meus Ioanne Scala, uir & humanitatis, & eruditionis propẽ singularis. est autẽ sensus. ita mihi detur te uictorẽ complecti Rep recuperata, ut mihi magnam lætitiæ partem tua dignitas affert. uerbum complectar, qui crediderunt esse indicatiõ modi: uocem, affert, ut ipsi putabant, emendarunt, ut existimo deprauerunt.

Eadem Epistola.

BREUIA, fugacia, caduca existima) In uoce fugacia, uetusti codices uariat. alij, fugatia: alij, fugato, habẽt. ego, et si uulgata lectio sensu non caret, tamen libentius legẽs, fucata: ut trallatio sit à mulieribus, quarũ sæpe nitor nõ naturalis, sed fucatus est. hæc (inquit) fucata existima, quoniam uerum splendorem non habent, sed collecta sunt inanisimĩs splendoris insignibus.

Libro 10. Epistola 17.

OBSIDE fide) Sic in omnibus uetustis exemplaribus, & dixit, fide, pro fidei, generandi casu, quemadmodum etiã Salustius in Iugurtha decima parte die reliqua, pro diei. id quod Gellius adnotauit: qui etiã C. Casarem, huius die, & huius speciei, dicendum putasse tradit.

Ibidem.

DE tribus fratribus Segauiano probauit.) Ita legitur

in

IN EPIST. FAM.

in omnibus libris manuscriptis. fortẽ melius, S. Gauiano, ut significetur Sextus Atilius Gauianus, de quo in oratione pro Sextio, sensus erit: in eare (ut scilicet Lepidus Apellam ad me mitteret) studium mihi suum Gellius probauit: de tribus autem fratribus, (quidpiam significat nobis minus notum, cuiusmodi in epistolis ad Atticum scriptis multa sunt) Sexto Gauiano.

Libro 10. Epistola 19.

GRAVISSIMAE, & maxime fortissimi animi, summiq; consilij) Sic habent omnes impressi libri. nos in nostro ita legi, & interpungi uoluimus: grauissimæ, & maxime, fortissimi animi, summiq; consilij: ut animi maxime res sint, consilij grauissimæ.

Libro 10. Epistola 23.

ELAPSUS sum his) Dictio, his, cum oleret mendum: scripsi ad amicissimum meum, ut is mihi, de ea quid sentiret, exponeret. rescripsit, corruptam se iam pridem iudicasse: nuper autem rarissimæ uirtutis, & summæ nobilitatis hominem, Benedictum Accoltum, Raucennæ Cardinalem, quem ego honoris amplitudinisq; causa nomino, cum has Cicronis epistolas succisuis temporibus legendo percurreret, eam emendasse, nempe sic, Elapsus sum bis: ut se dicat Plancus periculum bis effugisse: semel, cum ad Lepidum non accessit, neque se unquam cum eo uoluit coniungere: quod si fecisset, ipse cum uniuerso exercitu in Antonij potestatem Lepido prodente deuenisset: iterum, cum audito Lepidi Antonique aduentu, celeriter se recepit.

Libro 10. Epistola 30.

AMPLIUS passus quingentos) Passuum numerũ, quem alij manuscriptis in libris se non uidisse dixerunt, cõperimus in codice perantiquo Vincentij Riccij, iuuenis

optimis & literis, & moribus ornatissimi.

Libro 10. Epistola 31.

QVANTAS habuerim contentiones) Antea, coniectiones nos, contentiones, emendauimus ex uetusto codice Pauli Boti, & ex epistola sequenti, in qua idem Pollio inscribit: Nec uero minus Lepidus urfit me & suis, & Antonij literis, ut legionem trigesimalam mitterem sibi.

Eadem Epistola.

QVAE RES quanti aestimem, si unquam licuerit uiuere in otio, experieris.) Ita legunt Florentini, omnino cum uetustis codicibus: sed locutio est inconsequens, & parum Latina: quam restituere non difficile est: namque duae illae syllabae, quae res, iungantur, & locus aliter interpungatur: nihil erit, quod reprehendas. sic igitur in nostro libro imprimi uoluimus. queres, quanti aestimem. si non quam licuerit uiuere in otio, experieris.

Libro 10. Epistola 32.

DUXIT se à Gadibus) Locutio quibusdam uidetur deterior: qua tamen & Terentius in Hecira usus est, Vxor (inquit) ubi me ad filiam ire sensit, se duxit foras: & Plautus in Aulularia cum dixit, Ego me deorsum duco de arbor.

Eadem Epistola.

SEX. Varro Procos.) Historia mihi quidem ignota. & ut dicam quod sentio, mendum subesse crediderim: nam etiam codicem habeo uetustissimum, in quo haec uerba non leguntur.

Ibidem.

CIVIS Romanus sum) Cum mihi Hieronymus Ferrarius Corrigiensis hunc locum se habere suspectum dixisset: & ut ueteres codices inspiceremus, rogasset: collatum cum impressa lectione manuscriptis libris, dictionem, uetus, ita ut ipse existimauerat, abundare comperimus. quo

factum

factum est, ut eam de nostro expungere ne dubitarem. hanc autem coniecturam ea ratione Ferrarius faciebat, quod Ciceronem VI. in Verrem libro ita locutum esse meminisset. Ceuices (inquit) in carcere frangebantur indignissimè ciuium Romanorum, ut etiam illa uox, & illa imploratio, ciuis Romanus sum, quae sepe multis in ultimis terris opem inter barbaros, & salutem tulit, ea mortem illis acerbiolem, & supplicium maturius ferret. & infra eodem libro, Nulla uox audiebatur, nisi haec, Ciuis Romanus sum, & item paulò post sepius: ut sibi quisque legendo facillè reperiet.

Ibidem.

DENARIOS quingenos) Nimia uidetur summa: itaque ex uetusto codice Vincentij Riccij, denarios quingenos, emendauimus.

Libro 10. Epistola 33.

NON maior tamen, quam Planco fuit) Hoc dicit. sanè mecum iniquissimè agatur, si propter amicitiam, quae mihi cum Antonio fuit, durius quicquam homines de me suspicentur: cum eundem Antonium non minus, quam ego, dilexerit Plancus: cui tamen exercitum credidistis, ut cum Antonio, reliquisque bonarum partium inimicis bellum gerat. scripsit autem hoc cum indignatione quadam, grauitate ferens, inimicum suum melius erga Rempublicam existimari. inimicitias autem inter Asinium, & Plancum fuisse, cum alij tum Plinius in praefatione librorum suorum ad Vespasianum ostendit.

Eadem Epistola.

HABERE equitum) Sic omnes libri manuscripti. forte legendum sit, habere equitatum, ut subaudiatur, quem antè habuerat. equitem enim in pugna nullum amiserat

Antonius

Antonius. nam etiam, epistola huius libri ultima, Equitum, scribit Lepidus, habet bene magnum: nam omnis a praelio integer discessit. sepe autem, à librarijs in scribendo syllabam fuisse omissam, animaduertimus.

Eadem Epistola.

P. VAGIENI) Hanc lectionem in calce operis olim adnotaueram, è coniectura tantum, uetustis libri nihil adiuantibus: postea in antiquo exemplari, quod Bernardinus Massius habet, eam inueni.

Libro 10. Epistola penultima.

IMPERATOR iterum,) In codice Vincētij Riccij, & in alijs legitur, Imperator ter. id est tertium: quomodo etiam dicebatur, Consul tertium. sed siue, iterum, siue, tertium, legas: mihi tamen de loci integritate certum non est, nam quod alij dicunt, in titulis, & monumentis solitis fuisse ueteres notare, quoties à militibus ob rem bene gestam imperatores essent appellati: sanè id assentior: sed factum est, antequam Augustus Remp. opprimeret, nondum compen-

Eadem Epistola.

IN ciuibus conseruandis) Potius ita lego, quam, obseruandis. nostram lectionem habet liber manuscriptus Bernardini Massiei.

Ibidem.

IIII. Calen. Iunij, à ponte Argenteo) Vitiosum fuit hoc loco manuscripti libri: sed boni tamen aliquid habent singuli. in tribus uetustissimis legitur, IIII. Calen. à ponte Argenteo: in eo, de quo mihi Vincentius Riccius commentauit, qui & ipse perantiquus est, IIII. Calen. Iunij itaque in nostro libro, IIII. Calen. Iunij, scribere non dubitauit: ut sit dies, quo se cum Antonio coniunxit. libro enim x. epistola, cuius initium est, Nunquam mehercule

ita scribit Plancus. Lepidus desperato aduentu meo se cum Antonio coniunxit ad IIII. Cal. Iun. hanc autem epistolam, post eam, quæ sequitur, scriptam esse, nemo non uidet.

Libro 10. Epistola ultima.

XXX.) Lineam, quam super numerum duximus. olim ab aliquo fuisse omissam credimus, qui, ea quæti esset, ignoraret: nam in codice Vincētij Riccij scriptum est, XXX. quo modo autem nos scripsimus, triginta millia, significatur.

Eadem Epistola.

MEMINI autem) Sic, opinor, melius, quam, ut ante, memini enim. quò enim spectabat uox illa, enim? mihi certè cum superioribus coherere posse non uidetur. itaque ea deleta, reposui, autem, motus auctoritate uetustissimi codicis, quem habet Vincentius Riccius, in quo, autem, pro enim, scriptum est. quanquam præcedens dictio mendam habet. non enim, meminini, sed maxime, in eo libro legitur. sed nullus est tam antiquus codex, qui non multis locis corruptus tamen sit. itaque uno, aut etiam altero manuscripto libro qui se putant ueteres scriptores posse restituere, meo iudicio falluntur. uetustis exemplaribus ad eam rem plurimum opus est. quæ licet inquinata sint: tamè ex singulis boni aliquid excerpentes, usum sepe uenire uidemus, ut ex multis libris, qui mali sint, bonus tamen liber efficiatur unus.

Libro 11. Epistola 10.

MALLE me tuum iudicium) Referuntur hæc ad id, quòd dixit, exploratum habes. totum autem hunc locum ex codice Pauli Boti, & Vincentij Riccij emendauimus.

Libro 11. Epistola 27.

QUID defuit nostræ familiaritati in maximis rebus? quoniam modo me gererem aduersus Cæsarem, usus tuo consilio sum) Distinguo sic. quid defuit nostræ familiaritati?

ritati? in maximis rebus quonam modo me gererem aduersus Cæsarem, usus tuo consilio sum.

Libro 11. Epistola penultima.

PATRIAM amicitiae præponendam) Nihil multo & si alij ex antiquis codicibus legunt, patriæ amicitia præponendam: sunt enim aliquot manuscripti libri, & ij peructusti, qui cum impressa lectione consentiant.

Eadem Epistola.

DIGNISSIMO Cæsare) Ita lego ex libro Ioannis Scalæ manuscripto. sensus hic est. munus illud & eius hominis, qui mihi amicissimus fuit, memoriæ præstare debuit. & ei adolescenti, qui optimæ sp̄ci est, ac Cæsare dignissimus, negare non potui. in quibusdam antiquis exemplaribus legitur, Cæsari repetenti. quod nostram lectionem magis uidetur confirmare.

Libro 12. Epistola 1.

ITA compressum est) Antea, compressa est, in libris omnibus impressis. quam lectionem alij sequi maluerunt, quam nostram. nos, compressum, ut est in codice Vincentij Riccij, rectius, quam compressa, legi putauimus: ut referretur ad uerbū, manabat: antitheta enim sunt comprimere & manare: quibus etiā usus est libro ad Atticū I 1. orationē illam ita cōpresseram, ut nunquam emanaturam putarem.

Libro 12. Epistola 2.

AD QVEM paratus) Codex antiquus Vincentij Riccij, ad quam apparatus. fortè, ad quam paratus: ut subintelligatur, eadem.

Libro 12. Epistola 13.

NON subita, nec inconuenientia) Ita legitur in libro manuscripto Bernardini Massæi, Ioānis Scalæ, Pauli Bœti. quod ideo dicimus, ne quis credat in omnibus uetustis codici

codicibus legi, cōuenientia, ut Florentini in lib. suauū explicationū tradiderunt. Vincentij Riccij codex habet, disconuenientia. qua uoce Horatius quoq; usus est epistola 1. libri 1. Aestuat. & uita disconuenit ordine toto. itaq; si q; incōueniētia, nō probat: disconueniētia, poterit legere.

Eadem Epistola.

CVI Lucilius præerat) Appianus hunc appellat Lucium Figulum, quod cum ita sit, & cum Figulos non è Lucilia gente, sed potius è Nigidia fuisse compererim: libentius legerim, Lucius, quā Lucilius: nam etiā in uetusto codice Bernardini Massæi, nō, Lucilius, sed, Lucius, legitur.

Ibidem.

CASTR A habet posita Γαλιῶν) E' ueteri libro Pauli Bœti sic emendauimus, figura Græca in aduerbijs in loco, ut κορυθαλλος κορυθαλλοῖ, ποροβελινθος ποροβελιθοῖ, φάληρον φάληροῖ, φρεάρροι φρεάρροῖ.

Ibidem.

ACROMANI Iacride) Vetusci codices alij aliter habent. sunt qui legendum credant, à Crommyo Acride. alij, Acamantide. quæ mihi lectio magis probatur, si modo, ut ijdem dixerunt, in antiquo libro scriptum est. Acamantide. de quo promontorio Plinius, & Strabo.

Libro 12. Epistola 14.

QVAM re uera fierere cos inueni quòd uero aliquid de his scripsi.) Totum hoc non erat in impressis, præterquam in uno, quem Robertus Stephanus Typographus Parisiensis diligentissimus ediderat. quem ego secutus, omnes illas uoces addidi septimum abhinc annum. eas nunc in uetusto codice Vincentij Riccij esse uideo.

Libro 12. Epistola 17.

IN ISTA solitudine) Solitudine potius, quam sollicitudine, è

dine, è tribus antiquis libris, & è sensu legendum putat. dixit enim, solitudine, pro summo otio: quod aperte sequenti epistola. Etsi (inquit) periniquo pattebar anime te à me digredi: tamen eo tempore me consolabar, quòd in summum otium te ire arbitrabar, & ab impendentibus magnus negotijs discedere.

Libro 12. Epistola 22.

COLLEGA nostro) Vetusci codices nonnulli habent nostro: quos alij secuti sunt: qui quidem non uideo quare tione ducti id fecerint: fecisse tamen arbitror non temere sed cum in libris utè manuscriptis, collega nostro, legatur. (habet autè unum ex antiquis exemplaribus, in quibus scriptum sit, Bernardinus Maffeus.) Antonium autè Ciceronis in Augurato collegam fuisse, notissimum sit: prior lectionem conseruauit, quam eo minus arbitror immutadam, quòd & ad Atticum scribens, epistola penultima lib. x. collegam suam appellat Antonium: inquit enim, Misit puerum ad me uenire: hoc quidè melius, quam collega noster Antonius, cuius inter lectores lectica mimia portatur. & Epistola I I. sume diè: uide, qui te inauguret: collegæ summa

Libro 12. Epistola 25.

QVAM turbo deiecerat) Vide Dionem libro xxxviii. pagina xviii. item libro xlv. pagina cvi. & Iulium Obsequentem in libro de prodigijs.

Eadem Epistola.

QVOD DAM græcum tempus seruitutis) Suspicionem uoce, græcum, esse mendum. neque tamen excogitare quodquam ipse potui, quòd pro ea reponendum uideretur. Valerius autem B. andinelli, hominis acutissimi, & scientiam laude præstantissimi, coniecturam etiam atq; etiam probè cum enim percommodum uidetur habere sensum, tum

ueteri scriptura non admodum recedit. nam cum in libris quibusdam antiquis, pro græcum, scriptum sit, cecum, ipse, nihil ferè præter unam literam immutans, legendum putat, necum, id est necessarium, cecum autem in antiquo libro Vincentij Riccij scriptum est.

Libro 13. Epistola 2.

SVBITVM est ei remigrare Calen. Quin.) Calende (inquit) Quintiles: quo die domo tua, in qua uenerat, exundum est: nimis subita sunt, & propius adsunt, quam ut ipse possit operibus, quæ instituit, perfectis suo comodo discedere. sciendum autem est, annuas domorum locationes Calen. Quin. apud ueteres fieri solitas. itaq; epistola III. lib. II. ad Qu. fratrem, domus (inquit) tibi ad lucum Pisonis Liciniana conducta est: sed, ut spero, paucis mensibus post Cal. Quin. in tuam comigrabis. post Cal. Quin. dixit, id est finito locationis tempore, demigrantibus ijs, quibus ea locaueras. Suetonius autè in Tiberio, Senatori (inquit) latum clauum ademit, quem cognouisset sub Cal. Iulij demigrasse in hortos, quo uilius post diem ædes in Urbe condideret. quòd igitur Euandro, quem statuarium fuisse conijcimus, subitum erat, id est propter breuitatem temporis incommodum remigrare Cal. Quin. ad quam diè opera, quæ multa multis instituisset, absolui non posse intelligebat: quæ moueri loco, & aliò transferri, cum perfecta non essent, comode non poterant: petit à Memmio Tullius, ut ei de habitatione accommodet, ne cogatur Cal. Quin. ut moris erat, remigrare, quòd sine damno facere non posse uidebatur.

Libro 13. Epistola 8.

CVI VS ex filia) Antea, cuius ex familia, in omnibus impressis legebatur. nos septimum abhinc annum, filiam, correximus ex oratione pro P. Sestio, in qua C. Albinii filiam

eruditorum iudicio permittimus: incerta enim in re affi-
mare quicquam, & immutare, tum temerarium est, tum
periculosum.

Libro 13. Epistola 24.

IS QVE se literis meis) Sic antea in omnibus impre-
sis emendavi ex codice Vincentij Riccij, unisque se literis
meis: nam cum iam antè commendarat.

Libro 13. Epistola 37.

PUBLICE possidentur) Legem apud Calatinos fuisse
crediderim, quæ caueret, ne quicquam publicè, nisi publico
nomine, possideretur. Hippia autè bona alieno nomine,
puta cuiuspiam absentis, uel pupilli, publicè possidebatur.

Lib. 13. Epistola 42.

BYLLIONES) Impressi libri, Bylliones, habebant
manuscripti, Bulliones. itaque nihil dubitandum putamus,
quin esset uera lectio, Bylliones: u enim literam p
& scribebant antiqui: & ita in uetustis codicibus persè
legitur: ut Sulla pro Sylla, murrha pro myrrha, & de
huiusmodi. Bylliones populi sunt supra Epidamnium
quorum meminit Strabo lib. V II. dicti à Byllide, quæ
ciuitas in Illyrico, de qua Stephanus de urbibus.

Libro 9. Epistola 30.

MVLT A in illum mea: quòdque maximum est,) Hanc
lectionem puriorem, & elegantiorè existimamus, quia
quæ antea in omnibus impressis habebatur. eam accepimus
ex libro manuscripto Vincentij Riccij.

Libro 9. Epistola 32.

CICERO REGIS.) Opinor hunc Regem aliquo
fuisse gentis Martiæ, cuius cognomen fuit Rex: itaq; eum
Clodij sororis uir Q. Martius Rex appellatus est, autor
Plutarcho in Cæsaris uita. ad Attic. etiã lib. I. Epist. XII.

cum dicit, Ille autem Regis hereditatem spe deorarat,
eum, quem diximus, Qu. Martium Regem intelligit.

Lib. 14. Epistola 4.

PRAETEREA magnopere nemo cæterorum seruorum
ea causa est, &c.) Sic antea in libris impressis. ego di-
stinctione tantum locum restituo, ut ita legatur. præterea
magnopere nemo. cæterorum seruorum ea causa est, ut si
res &c. quoniam autem non ita apertus uidetur sensus,
pluribus uerbis exponemus. Cicero ueritus amissionem
seruorum cum tota re, manumisit eos hac conditione, ut, si
per legem Clodiam bonis omnibus priuandus esset, ij suo
beneficio liberti essent, si modo id per Clodium licuisset:
sin autem lex seruos non adimeret, & ut ad ueterem do-
minum pertinerent, concederet: seruirent, ut antea, præter-
quam pauci, quos benemeritos omnino liberatos uellet. di-
cit autem, cæterorum seruorum, intelligens suos: nam ex
Terentiæ seruis neminem manumiserat: tantum ijs, eam
facturam esse, ut quisque esset meritus, promiserat.

Lib. 14. Epistola 6.

POLLICEM) Antea, Pollucem: nos septimum ab-
hinc annum emendauimus, Pollicem, ex uetustis codicibus,
& lib. XIII. ad Atticum: quo in lib. circa finem ita scri-
bit. Pollex quidem, ut dixerat, ad Idus Sext. ita mihi Lan-
uij pridie Iduum præsto fuit, sed planè pollex, non index.

Libro 14. Epistola 7.

ID EST Apollini, & Aesculapio) Hoc totum suspicor
in margine ab aliquo fuisse scriptum, qui uellet nomen eius
Dei ponere, què Cicero significat. deinde qui librū exscri-
pserunt, Ciceronis uerba falsò existimantes, receperunt in
còtextū quod glossæ uice fuit. nihil tamen immutauit,
quando manuscripti libri, ut impressum est, omnes habet.

A TARCONDIMOTO) Sic habent uetusti codices: à quibus non uideo cur hoc in loco dissentiendum praesertim cum & Dion in fine libri xli. & L. Florus initio belli civilis inter Caesarem, & Pompeium Tarcondimotum eum appellent: mendose enim in Floro Tarcondimotus, duabus uocibus impressum est, cum libro manuscripto una sit.

Eadem Epistola.

CONSVETVDINEM) Putat legendum esse Hieronymus Ferrarius, mansuetudinem: quod etiam infra libro xv. Epist. lll. Quae copijs dixit & opibus tenui uix possumus, ea mansuetudine, & continentia tenemus & ad Atticum libro v. Epist. xvlll. socijs incredulis uidetur & nostra mansuetudo, & abstinentia.

Libro 15. Epistola 4.

PRAESENTIA, magnitudine, & animi, & filij) Est haec, ut opinor, huius loci uera lectio: quam antiquis exemplaribus accepimus: quibus in omnibus praesentia, legitur, non, ut quidam uoluerunt, praesentia, aut praesenti. Quamobrem autem, praesentiam, aut praesentem magnitudinem, Latine dici posse crediderint, non uideo: hoc argumento, etsi firmissimum est, niti tamen nolumus una tantum ratione rescellantur, quod à libris manuscriptis dissentiunt. quorum nos auctoritate in dies magis, & usque facimus: permulta enim, quae in ijs primo intuitu deantur absurda: post, ubi diligentius animauerit, & modissime dicta reperentur: ut hoc in loco, qui statim, & perciperunt, uitiolum credentes immutarunt: est enim dictum praesentia, magnitudine, & animi, & consilij, tanquam

si dixisset, praesenti animo, magno consilio: ut praesentia animi, magnitudinem consilij esse uoluerit: quemadmodum etiam alibi, praesentem animum seipsum dixit: etsi ubique ferè eandem uocem imperiti deprauarunt, praesentem, non praesentem, legentes. praesentiam quoque animi dixit in oratione pro Milone & Caesar belli Gallici libro v.

Eadem Epistola.

SACERDOS) Quid sacerdos hic significet, Hircij uerbis ostendimus: sic enim scribit de bello Alexandrino libro llll. Comana, uetustissimum, & sanctissimum in Cappadocia Bellone templum, quod tanta religione colitur, ut sacerdos eius Deae, maiestate, imperio, & potentia secundus à Rege consensu gentis illius habeatur: id homini nobilissimo Nicomedi Bithynio adiudicauit. Appianus autem in fine Mithridatici, Commagenis (inquit) Archelaum sacerdotem praefecit, quae dignitas habetur regia. Strabo etiam initio libri xli. idem tradit.

Ibidem.

A DOLESCENS & equitatu, & peditatu, & pecunia paratus, & toto, ijs, qui nouari aliquid uolebant) Sunt, quos offendat haec lectio. ac fuit, cum ego quoque corruptum locum existimarem. nunc de mendo nihil suspicor: dixit enim, & toto, id est, & ea re, quae summa est: deinde exposuit, totum illud quid sit: ijs, qui nouari aliquid uolebant: à quibus maxime timendum erat, quod adolescentem uel leuibus rationibus ad bellum possent impellere. adolescens (igitur dixit) & equitatu, & peditatu, & pecunia paratus, & quod summum est, ijs, qui nouari aliquid uolebant. sic etiam ad Atticum, est totum, quid Calend. Mart. futurum sit, pro, est summum, est maximum, in eo sunt omnia, quid Calend. Mart. futurum sit.

Eadem Epistola.

TIBARANI) Fortè, Tibareni, de quibus Plutarchus in Lucullo, & Plinius, ubi Temiscyrae regionis gempersequitur: nam Tibaranorum mentione nondum invenitur.

Eadem Epistola.

RES, quas Consul in urbe gessisset) In quo ita legimus: vetustum habet codicem magnae spei adolescens Iosephus Tramezinus. Consul autem, id est Cicero: commemoratur enim quae pro Ciceronis dignitate & dixerat, & erat Cato, quis sit autem is, quem clarissimum, atque optimum virum appellat, intelligere nondum potui. Ceterum quidem, ut alij existimant, non arbitror, quem Cicero quam optimum virum uocasset, ad Catonem scribens Ciceronis inimicum, praesertim cum tota ferè epistola eius uolentiam quasi aucupari uideatur, quo facilius supplicationem obtineret Catone comprobante.

Eadem Epistola.

CVM haec te tertia iam epistola ante oppressit, ante operis sit, durius omnino, & sensu, ut ego existimo, non admodum probabili. quid enim? adeo longa est haec epistola, ut opus uideri possit? nam quod illas dictiones, quibusdam aut literam, epistolae uero numero respondere negamus, ego illis concedo: sed referri dico ad illam uocem, epistola, ut quasi Cassium reprehendat, qui schedam, aut litteram nondum dederit, cum epistolas iam tres acceperit. legimus autem, ut nos impressimus, cum in alijs libris manuscriptis in eo, quae habet Vincentius Riccius: qui quidem liber uetustissimus est: ut Graecae dictiones, quae sunt in ueteribus codicibus perquam raro, maiusculis literis scriptas habet.

Libro 15. Epistola 16.

QVOD uel ipsa currunt) Corruptus locus: quod

sanare non potuimus, ueterum exemplarium ope deserti: prorsus enim omnia, quaecunque uidi, cum uulgata lectione consentiunt. Vincentij Ricij codex hoc in loco etsi deprauatus ab alijs tamen diuersus est: habet enim, quod in his incurrat. Florentini autem in suo libro emendarunt, quod uel ipsa occurrunt. quam lectionem etsi laudamus ut ingeniose excogitatum, non tamen sequimur, neque satis ei confidendum credimus, cum à uetustis codicibus, etiam quos ipsi habuerunt, discrepet. nam quod Germanos in suo procurrunt occurrunt, impressisse dicunt: id ego eos fecisse tantummodo coniectura ductos facile crediderim: non enim hic solum, sed in reliquis etiam Ciceronis scriptis multa eos arbitrati suo uideo mutasse.

Libro 15. Epistola 18.

TVA quidem in culina, mea molestia est.) Notissimum est, ex Epicurorum familia Cassium fuisse. itaque per iocum Cicero dicit eius Philosophiam in culina uersari. quod sequitur, mea molestia est, legit amicissimus meus, mea in palestra est: ut sit sensus: tua tibi philosophia uoluptatis suppeditat, mea mihi curas, & labores. culina enim uoluptatis est, & otij: palestra molestiae, & contentionis. in codice Vincentij Ricij pro molestia est, legitur, molestia est.

Libro 15. Epistola 19.

Η ΔΟΝΗΝ uero, & ἀναληνοσίαν) Robertus Stephanus Parisiensis, quo ego, secundum patrem meum, in commendandis atque edendis ueterum scriptis neminem fuisse, aut esse arbitror diligentem: hanc uocem, ἀναληνοσίαν, ubi legabatur, διαξίαν: in suo libro impressit. rat. quae uox sensum cum haberet meliorem, quam uulgata illa prior: ipse item in meo libro septimum abhinc annum eam impressi, existimas, Robertum, siquid immutasset, id fecisse codicum antiquorum

autoritate testimoniôque adductum. alij postea nō in-
emendarunt, ἀταραξίας: etsi uetusti codices repugnant
unus tamen Vincentij Riccij liber habet ἀταξίαν.

Eadem Epistola.

HABET damnatos, quos pro illo nobis restituat)
Pompeia damnatos Caesar restituerat. eos nunc latē-
gnificat, cū tamen de ijs loqui uideatur, qui ad sectione-
ciendas Syllæ mortuo essent surrogandi.

Libro 15. Epistola penultima.

AD AMOREM meum aliquantulum discedens ad-
disti) Antea legebatur, aliquantum olim. nos cum in his
manuscriptis & aliquantulum olim, & aliquantum olim
legeremus: aliquantulum, emendare non dubitauimus.
enim, ut opinor, habere locum hic potest uox illa, olim.
ex ipsa epistola, Trebonium non multo antè Roma pro-
ctum esse, colligatur. atque etiam sensus erit commodus
aliquantulum, quàm si, aliquantum olim, legas: ut ostē-
tur, Ciceronis amorē erga Trebonium summum, & me-
mum iam fuisse, cui quamminimum addi potuerit.

Libro 16. Epistola 9.

CASSIOPEN) Antea, Cassioden. nos ex Plinio
Strabone Cassiopen restituumus: etsi hūc quoq; locum
sibi uendicarunt tribus annis postquam nos impressum.

Libro 16. Epistola 10.

FVERVNT omnino. & ipse) Distinctionem ma-
uimus, ut legatur, fuerunt. omnino & ipse.

Libro 16. Epistola 24.

ACCURRAM. sed s.) In uetustioribus libris scrip-
tum est, sed si. ego arbitror legendū, sed st. quam silentij nota
qui nō agnouere, scripserunt, si. deinde alius cum uideret
si, locū hic habere non posse, fecit, s. id est scilicet. sic etiam
in

in de Oratore lib. 1. 1. pro. st. scriptū erat, si. quod mendum
VII. abhinc annum sustulimus. in Plauto etiam, ubi legen-
dum: st, st, modo si, modo ast, modo at, uulgo legitur. Ter-
rentius quoq; in Phormione hac nota usus est: quem locū
citāt Velius Longus grammaticus.

Eadem Epistola.

SEMAS quid egerint) Alij, sed quod egerint Dolabel-
Le procuratores fac ut admonerentur. ego illa uerba, Dola-
bella procuratores fac ut admonerentur, à se ipsa regi puto,
nec aliunde pendere: uerbum enim, admonerentur, ad pecu-
niam refertur, quam Dolabella Ciceroni debebat: itaq; in-
tulit, appellabis etiam Papiam: quod item creditorum uer-
bum est. forte igitur legendum, scimus, quid egerint: ut
omnino à sequentibus discludantur.

Libro 16. Epistola ultima.

QUIBUS alteri Cefenam,) Locus procul dubio cor-
ruptus: neq; enim adeo tum ignobilis, aut obscura fuit Cef-
fena, ut tanquam abiecta res nominari debuisset. uetus co-
dex Vincentij Riccij sic habet, quibus, uel quibus su-
tianarum tabernarum fundamenta credas. deliberent eru-
diti, quomodo sit legendum. Liuius quidem lib. 1. x. de Cen-
sennia meminit oppido non admodum celebri: ut fortasse
non ineptè pro, Cefenam, Censenniam, hic legi possit.

PAULI

PAULI MANVTI

SCHOLIA IN EPISTOLA

AD ATTICVM, AD BRV-

TVM, AD QVINTVM

FRA T R E M.

Libro 1. Epistola 1.

CÆTERA spero prolixā esse, his duntaxat in
cōpetitoribus) Puto sensum esse. reliqua spero mihi fa-
cilia in Consulatu adipiscēdo, si tātummodo competi-
habeā, quos supra dixi. & appellat urbanos per ironia
quasi lautos. eodē sensu, quo Appium epistolarum, qui
miliares dicuntur, lib. I I I. Te, inquit, hominem non
sapientem, uerū etiam (ut nunc loquimur) urbanum
lixa autem dixit, id est facilia, & ampla, ut etiam dicit

Libro 1. Epistola 6.

SATISDARI, amplius abs te nō peti.) Ita lo-
codice Bartholomæi Caualcātis. Itaq; etiā locutus est
fam. lib. X I I I. Siquid satisfandū erit, amplius eo non
non peti. Et apud iuriconsultos frequens est locutio.

Ibidem.

DECEPISSE) Alij, decidisse. Caualcātis liber man-
ptus habet, decepisses. sed hoc erratū saepe in libris in-
deprehēdimus: ut in fine dictionis addita sit litera, qua
quētis dictionis prior est. itaq; uocē, decepisse, que in-
bris est à patre meo impressis, cōseruauī, cū eandē in
stis codicibus esse animaduertē. quod, inquit, de Tadio
negotio apertē, atq; ingenuē, ipsum te decepisse, & an-
se, confiteris: id ego Tadio & gratū, & iucundum esse
tellexi.

Libro 1. Epistola 9.

TEUCRIS illa) Nō arbitror hic multa deesse, sed

IN EPIST. AD ATTIC.

tius per pauca, aut fortasse etiā nihil, ut, Teucris illa prin-
cipiū epistolæ sit: nam paulō post insert, ut ad prima illa
redeam: id est, ad id, quod primū cœpi scribere: ut appareat
epistolæ primā partē fuisse, in qua de Teucride ageretur.

Eadem Epistola.

LIBERTVM mitto: Tito mādaui:) Verba sunt nō,
ut alij putant, Ciceronis, sed Antonij, qui pecuniæ, quam
promiserat, Ciceroni numerandæ tēpus differret his uer-
bis: libertum mitto (subaudi, qui numeret). Tito mandaui
(ut scilicet ipse tibi pro me satisfacret, aut quidpiā huius-
modi). Antonij igitur, quem Teucridem appellat, orn-
he sunt, atq; ἀναβολαί: sic enim lego ex libro Bartholo-
mæi Caualcantis, non ἀναβολαί.

Libro 1. Epistola 10.

RELEVARIT?) Refertur ad uocē, grauiorem: neq;
sensum arbitror esse ostendendum, cū omnibus pateat. alij
tamen, releuerit: quos secuti non sumus.

Libro 1. Epistola 11.

VIDERO hominē. ualde petitur. renauabo operam.)
Fortē legendum sit, uideo hominem ualde poenitere: naua-
bo operam. nam in codice Caualcantis ita scriptum est, ual-
de petitur ire nauabo.

Libro 1. Epistola 13.

NOSTICALUŪ, ex Nanneianis, illū laudatorē meum)
M. Crassum, ut puto, significat, tribus modis eū describēs,
primum à caluitio, deinde ex Nanneianis eum appellans,
postremò cum dicit, illum laudatorem meum, de cuius ora-
tione erga me honorifica ad te scripserā. epistola enim XI.
surrexit, inquit, Crassus, ornatisimēq; de meo Cōsulatu lo-
cutus est, ut ita diceret, se, quòd esset senator, quòd ciuis,
quòd liber, quòd uiueret, mihi acceptum referre. quoniam
uero

uerò Crassus Syllæ Dictatoris tēporibus ingentes sibi
uitias comparauerat bonis proscriptorum paruo pre-
emēdis, Nanneij autē ex ijs fuere, qui proscripti sunt, ca-
rum bona à Crasso empta esse uerisimile est, indeq; in-
mediocriter fuisse ditatū: per iocum appellat cum ex
necianis, quasi dicat, Nannciorū facultatibus ditatum.
necios autem Sylla Dictatore prosriptos, & interem-
fuisse, cognoscitur ex libro Q. Cicronis, quem ad
trem scripsit de petitione Consulatus.

Eadem Epistola.

CALVVM, & Plautum, & Spongiam) Iudicium
gnomina: quos quasi per contemptum nominat: nam
uus, & Plautus, & Spongia, cognomina sunt à patre
malè affectis, & à uitijs imposita.

Eadem Epistola.

PATRONOTUO, qui Arpinatē aquas cōcupiscit
sti enim marinas) Sororem Clodij patronum appella-
enim amatorum gratia multum poterat, & Clodium
non secus ac patronus defendebat, cuius etiam opera
Clodium, in oratione pro Cælio scribit, absolutum.

QVI Arpinatē aquas cōcupiuit: quæ me hominē
pinatē, quem tu d. riatē, sibi coniugem optauit. Plau-
chus in Cicrone. NOSTI enim marinas: nam tibi
ipse stuprum & fecisti, & passus es.

Eadem Epistola.

CVM REX) Q. Martius Rex, cui una è sororibus
dij nupserat, in testamēto nullā Clodij mentionē fecit.
dus autem fore sperauerat, ut heres ab eo relinquere-

Eadem Epistola.

CUIVS MODI diuifores haberēt) Nihil mutom
est hic habere pro habitare: ut etiā apud Plautū in Ba-

quis isthic habet? & digestorū libro VII I. titulo I I. qui-
dam iberius, qui habet post horrea mea. & epistola IX. li-
bri sequētis, uideo iam, quò inuidia transeat, & ubi sit ha-
bitura, pro habitatura: cuius uersi significatū qui non in-
tellexerāt, ibi quoq; scripserunt, habitatura: itaq; etiam in
libris aliquot manuscriptis corruptè legitur. pro, CUIVS-
MODI, sunt autem uetera exemplaria, quæ, cuiusmodi, ha-
bent. quæ lectio nō est improbanda: nam, cuiusmodi, pro
cuiuscuiusmodi, ueteres dixisse, Priscianus scribit lib. I I I.
& in his etiā ad Atticū epistolis libro I I I. uelim, inquit,
omnia quādiligētissimè, cuiusmodi sunt, ad me scribas.
cuiusmodi autē pro, qualesquales, si quis accipiat duriuscu-
la uideri poterit locutio: nam cuiusmodi, pro quale uita-
tius est: ut, cuiusmodi hoc est? cuiusmodi illa fuerūt? & simi-
lia. ut autem eadem uox pro qualequale accipiatur, legisse
me non memini: in epistolis enim, quæ familiares dicuntur,
libro I I I. ubi scriptum est, cuiusmodi res esset, libri sunt
manuscripti, in quibus legatur, cuiuscuiusmodi res esset.
quæ uox idem quod cuiusmodi, significat.

Libro I. Epistola 15. In fine.

MOLESTE rogo) Alij, modeste, nos nihil mutamus: ut
molestè referatur ad Atticum legētem: quemadmodū etiam
dixit Terētius: quorum opera suo quisq; tempore usus est
sine superbia. non enim intelligit sine superbia eos fuisse,
qui usi sunt, sed eos, quorum opera quisq; usus est.

Libro I. Epistola 15.

POMPEIUS togulam illam pictam silentio tuctur
suam) Ludit in uestē Pompeij triumphalem: qua, illi con-
cessum est, ut certis diebus uteretur, autore Dione libro
XXXVII. & Paterculo lib. I I. sensus est: Pompeius Rēp.
non curat; neq; ijs aduersatur, quibus deberet: uctere gloria
content



contentus est: uerbum contra quenquam facere non in togulam illam suam pictam tuctur. suam autem appella quod ea delectari uideretur.

Libro 2. Epistola 1.

SICVLIS locum gladiatoribus dare) Siculis clientibus locum dare, ubi gladiatores spectare possent. bulibus enim, & amicis locus ad spectacula dabatur: in oratione pro Murena.

Eadem Epistola.

VNUM mihi solum pedem dat) Loci ad sedendum plus, quam pes est. hoc intellexit Clodius. Cicero autem tit ad concubitus genus, & noli, inquit, de uno pede ris queri: licet etiam alterum tollas: nam, Clodium viros suos stuprasset, credebatur.

Eadem Epistola.

QVID uerius,) Verius hic posuit pro æquius: ut in oratione pro Murena: negat uerum esse allici beneuolens cibo: & Cæsar de bello Gallico lib. 1111. neq; uerum qui suos fines tueri nō potuerint, alienos occupare: & uerius lib. XL. uerius fuisse, Cōsules, quorū prouincia est quam se, quid è Repub. esset, decernere: & Horatius epistola VI. Metiri se quenq; suo modulo, ac pede uerum est.

Libro 2. Epistola 3.

ATTILIO) Qui pro Messala absoluēdo presens erat enim amicissimi: ut etiā Atilij, qui Ciceroni de bebē prædē fuisse Messalā appareat: sic enim lib. V. de Atilio nomine scripsi ad Philotinum, ne Messalam appellaret.

Libro 2. Epistola 5.

QVONIAM Nepos proficiscitur, cui nam Augur deferatur) Nam Q. Metellus Celer Augur obierat. in oratione locum Q. Metellus Nepos surrogari uoluerat. sed cum

Roma discederet: cui deferatur Auguratus, scire se uelle Cicero dicit. de quo Auguratu adipiscendo etiam Vatinius laborabat: ut est in oratione contra ipsum.

Libro 2. Epistola 6.

UT ad rē, scripsi ad Quæstores urbanos de Q. fratris negotio) Quod Q. Ciceroni Asiā regenti à populo R. debet batur, id sibi ille denario, id est Romana pecunia, nō cistophoro, qui numus erat Asiaticus, curari uolebat, uide igitur, inquit Cicero, ecquæ spes sit denarij, an cistophoro cōtenti esse cogamur. Pōpianū appellat, quod in Asia magnā pecuniam Pompeius in cistophoro habebat: è qua pecunia Quæstores numerari Quinto uolebant. tantundem ipsi postea Pompeio Romæ in denario numeraturi.

Libro 2. Epistola 7.

IN hominē) Præpositionem, in, existimo esse tollendam.

Ibidem.

ET latoribus, & auspiciibus legis curiatæ) Cæsari, & Pompeio: Cæsar enim in primo Consulatu legem tulit de Clodio ad plebem traducendo: Pompeius autem, qui erat Augur, iuxta morem in auspicio fuerat, & seruauerat de cælo, antequam lex ferretur.

Ibidem.

CVIUS Tribunatus ad istorum tempora reseruatur) Nunc, inquit, Clodio Tribunatum isti dare nolunt: dabūt suo tempore, hoc est, eius opera cum indigebunt.

Ibidem.

MEGABOCCHVS) Pōpicius: nam in his epistolis à Cicrone diuersis nominibus appellatur: Epicrates, qui teneret omnia: Sampsceramus, quasi Syriæ dominus: Arabarches, & Hierosolymarius, hæc loca uictorijs adeptus: Megabocchus, magnus in Africa tyrannus. Bocchus enim

i in Afr

in Africa Mauritanie Rex fuerat: Pōpeius autem Dn-
tium & Iubam Syllanis temporibus uicerat in Africa

Libro 2. Epistola 8.

LICET me Sauscium putes esse) Existima, inquit,
esse tardū & negligentem, æque ac Sauscium: cuius
notat inertiam initio epistolæ 1. libri VII. dederā, in
L. Sauscio literas: sed, ut philosophi ambulānt, hanc
ditum iri putabam prius.

Ibidem.

QUONIAM putas &c.) Hoc, inquit, tempon
putas diutius mihi esse manendū in Formiano, ut
illo fruar delicato: itaq; Cal. Maijs proficiscemur.

Libro 2. Epistola 9.

NON modo de Cynico consulari, &c.) Nullam, in
non modo mihi, sed ne Lucullo quidem, aut Philippo
Hortensio potcrit Clodius inuidiam concitare. nam
peius, Cæsar, & Crassus cum omnia teneant: qui
est, ut ulla nos in inuidia simus spoliati opibus, et
natoria potētia: itaq; quod cōtra nos agat, Clodius
bebit Cynicum autem se uocat, quasi Diogenem que
seuerū hominem, minime delicatum, uirtuti modo dō
illos autē, piscinarum Tritones, quod nimium piscia
lectarentur, ut quasi Tritones in aquis uiuere uiderā

Ibidem.

CÆCILIAM, & Didiam) Antea, Celiā: nos,
liam, emēdauimus ex oratione pro domo sua 221. ubi
Cæcilie, et Didie meminit, quas leges tulerāt Q. Cæ-
Metellus, & T. Didius uulius anno ab v. c. DC. LII.
dubitatio nulla relinquatur, quin, Cæciliam, legendam
si quidem Metellus non Celiæ, sed Cæcilie familie cog-
men est. quod cum ita sit, in oratione pro Murena, M-

omnibus impressis libris, Didijs, & Cælijs, legitur, emen-
do, Didijs, & Cæcilijs.

Libro 2. Epistola 14.

AT comparem basilicæ?) At, inquit, basilicam habere
me dicam? habeo tribum Aemiliam. quod enim basilicæ uil-
lam suā similem esse dixerat: quasi non bona esset compa-
ratio, correxit, & intulit, Aemiliā hic ego habeo tribum,
non uillam: quid enim basilicæ comparem? in qua sunt ho-
mines multo, quā in Aemilia tribu, pauciores. neq; tri-
bum, modo uoluit dicere, sed addidit, Aemiliam, quod ea ce-
teris tribubus plenior, & amplior esset.

Libro 2. Epistola 17.

ID AFFICITVR) Ita legitur in codice Caualcātis,
&, ut opinor, rectē: refertur enim ad illud, quod est subina-
ne in nobis, hoc sensu: quæ ambitio in nobis est, ea nunc ha-
bet quo delectetur, siquidē Pompeij merita in patriam non
iam, ut antea uerebar, maiora, quā nostra uideri possūt.

Libro 2. Epistola 19.

MILLIES coactus est dicere eadē) Aliter antea in omni-
bus impressis. nos hunc locū ex ueteri codice restitui-
mus. quē etiā Valerius Maximus lib. VI. cap. de libere dictis, &
factis, ita, ut nos in nostro libro scripsimus, legisse uide-
tur.

Libro 2. Epistola 24.

CN. CEPIO BRVTVS) Seruilia Bruti mater fuit.
ea fratrē habuit Cæpionem, de quo Plutarchus in Catone
Vticensi. adoptatum ab eo Bruti, & Cæpionis cognomen
accepisse, crediderim. cur autem hoc loco Cneus prænomen
Bruto sit, Philippica autē decima Quintus, nescire me cō-
fiteor. nam Cæpionis Seruiliae fratris Plutarchus præno-
men non ponit. à quo nō dubium est, quin prænomen unū
cum nomine, & cognomine Brutus acceperit.

Ibidem.

CONSULAREM disertū, uicinum Consuli) Videtur erat Cicero Casari Consuli, quod ipse in Palatio, Casarem in sacra uia habitabat, quæ secundum radices Palatii Carinis in Capitolium tendebat. Suetonius in Casare.

Ibidem.

IUDICIUM postulaturus) Forte, indicium, hoc scilicet si damnatus erit Vectius: ut absoluat, indicium postulat, id est, ut alios eiusdem facinoris conscios indicari liceat, à iudicibus petet.

Ibidem.

ET CATULO) Forte, & Bibulo: nam Catulus & Tullio, Afranio Coss. perierat.

Libro 2. Epistola 25.

MORATUS) Libentius legerim, odoratus, uel indoratus: Varro enim in sermone & familiaritate Fequa mente is esset in Cicronem, odoratus erat: quod qui occultum fuisset.

Eadem Epistola.

DE FLACCI PRÆTURA) L. Flaccus post prætoriarum Cōsule gestā, Asiā Prætor rexit. inde repetundarum accusatus est à D. Lelio, defensus à Q. Hortensio, & Cicrone: Casare, Bibulo Coss. nūc Hortensij orationem significat pro Flacco habitā, in qua Cicero se laudat. Scribit.

Libro 3. Epistola 1.

QUONIAM de prouincia Macedonia lata lex Non quod in lege nominatim de Macedonia scriptum sed quod ita scripta lex esset, ut Ciceroni in Macedonia liceret. facilius igitur (inquit) consequi me potes, quam concessu legis de me lata in Macedonia esse possim. ut ab Epeiro tua non longè abibis.

Libro 3. Epistola 2.

ANTONIUM) Quem Cicero timebat, propterea quod fuerat in coniuratione Catilinæ, & de uindicta in exilium abierat. Cicero in oratione pro Sylla, & alibi.

Libro 3. Epistola 12.

CAPVT rogationis proponi scribis) Caput rogationis erat, ne quis referret ad senatū de Cicerone restituendo. quod etiam epistola huius libri x v. scribit his uerbis. tute scripsisti ad me, quoddam caput legis Clodium in curiæ poste fixisse, ne referri, neue dici liceret.

Ibidem.

INIMICO Consule des.) Q. Metello Nepote, qui cum Cicerone inimicitias gerbat.

Libro 3. Epistola 17.

APPII questio est) Alij aliter legunt: nos nihil mutamus, & sensum hūc arbitramur esse. fore audiebat Cicero, ut Q. frater post reditū è prouincia repetundarum ab inimicis accusaretur. ideo magis timebat, quod Appius P. Clodij frater, qui tunc Prætor erat, ei questionem præfuturus erat.

Libro 3. Epistola 22.

MILITES) Puto, Pisonis Macedoniae Procos. qui redibant in hiberna. ideo autē ab ijs Cicero non satis se tutū fore putabat, quod Pisonē sibi inimicum esse intelligebat: quo Consule Clodium adiuuante, patria pulsus erat.

Libro 3. Epistola 25.

SIVLLA spes saluti nostræ subisset) alij, salutis, fortasse rectius: sed, cum in ueteri codice scriptum sit, salutis, non sum ausus immutare.

Libro 4. Epistola 1.

QUI casu idem natalis erat & Brundisinae coloniae, & tuæ uicinæ Salutis) Quo die Brundisium ueni, is erat

Tulliolæ natalis: eodémq; die deducta olim colonia Brudusina: itémq; Saluti téplii, iuxta quod tu habitas, dedicatum: habitabat enim Atticus in colle Quirinali, ut scribit Nepos in eius uita: quo in colle quia Salutis itém erat templum, ideo Salutem Cicero Attici uicinam uocat.

Ibidem.

A M V L T I T V D I N E (summa) Præpositione, iuduximus ex libro Caualeantis: ut referantur hæc diuices, multitudine summa, ad uerbum, celebrata est, non ad lud, animaduersa.

Ibidem.

S E N A T V I gratias egimus) Intelligit orationem; reditum habitam in senatu.

Ibidem.

H A B V I concionem) uidetur esse oratio, quæ post reditum ad Quirites. quod si ita est, præpositum est ab ijs, qui eam ante orationem in senatu habere collocarunt, cum pateat ex hac epistola, post fuisse eandem.

Ibidem.

V N V M prætorem) Appium P. Clodij fratrem.

Ibidem.

D V O S T R I B V N O S) Atilium Serranum, & Merium Quintium, de quibus in oratione pro Sestio per irrisionem Quintium, Gracchum uocari dicit, & strenuum, & nobilem Trib.

Ibidem.

D E D E R V N T) Concionem: nemo enim priuatim populum loqui poterat, nisi ei à magistratibus curulis aut à Tribunis locus daretur. in epist. sequenti, Appius, qui, (qui tunc Prætor erat) concionem adit Clodio.

Lib.

Libro 4. Epistola 2.

S V A M Libertatem) Libertatem scripsimus prima litera grandiuscula: ut sensus hic sit. hortatur populum Clodius, ut Libertatis atrium à se in domo Ciceronis extruam dirui ne patiat.

Eadem Epistola.

C O R N I C I N V S ad suam ueterem fabulam redijt) Cn. Oppium significat: nam Cornicen Oppiorum cognomen fuit. ad ueterem autem fabulam ideo dicit, quod etiam antea idem Oppius huic ipsum generum Calendis Ianuarijs, quo die P. Lentulus Cos. retulit de restitutione Ciceronis, intercedentem suppliciter rogat, ut disisteret: quod tamen à gen. ro non impetrat: idq; omnino causæ fuit, serius ut Cicero restitueretur. in oratione post reditum ad Quirites.

Ibidem.

I L L A M porticum) necesse erat, ut redemptores, scilicet Catuli porticum restituere uellent, prius demolirentur: nam in ea porticu, quæ Ciceronis ædibus iuncta erat, itémq; in ipsius Ciceronis ædibus templum Libertatis Clodius adificauerat. quod templum, collegio Pontificum permittente, dirutum est, ut & Catuli porticus, & Ciceronis domus restitueretur.

Ibidem.

N O S T R Æ RATIONES, utilitates meæ) Has duas uoces, UTILITATES MEÆ, deleuimus ut glossema illarum, nostræ rationes.

Libro 4. Epistola 3.

A C I D I N O S) significat Manlium, qui Romæ regnū affectasse creditus est: ex quo de Tarpeia rupe præcipitatus, cogitati maleficij poenas luit. Aliorū autē cognomen

i 4 fuit

fuit Acidinus.

Ibidem.

ANNIANA Milonis domo) Quae prius C. Annii
rat, à quo adoptatus est Milo, cum ex eius filia natus
Ibidem.

ADIVVANTE Oppio) Crederem legendum,
pio, qui fuit P. Clodij frater: nam etiam paulò post,
ciones turbulentæ Metelli, temerariæ Appij.

Ibidem.

FAMILIARI tuo) Q. Hortensio, nisi fallor:
in epistola ultima libri I I. tuus, inquit, familiaris
suis quàm plena manu &c.

Ibidem.

DE CVIVS constantia, uirtute uerissimæ litera
nia. quasi dicat, parum ad me uerè de eo scripsisti.

Ibidem.

COMITIA sua) Quibus Aedilitatem periturus
Ibidem.

NISI Milo in campum obnuntiaffet) Cum codi
ualcantis ita lego, priore lectione repudiata: quæ
quidem uidetur, bonum sensum habet nullum: neque
quisquam erat, qui Miloni obnuntiaret: sed Milo ipse
obnuntiabat: comitia enim, quibus Aedilitatē Clodius
tebat, profus fieri nolebat. præterea si legas, C. Appij
prænomina simul erunt duo, quæ esse nõ possunt. nam
ad locutionem attinet, obnuntiare in campum: me qui
non offendit: nam etiam uerbo, nuntiare, quandoque
res eadem ratione utebantur.

Ibidem.

DELECTAS copias) Alij, delectas, ego, delectas
liore sensu legi puto, quasi afflictas, & infirmas.

Ibidem.

ITA QVE ante diem XI. Cal. Ian. in comitium Milo
de nocte uenit) Cum significet diem, qui secutus est XI I.
Cal. Dec. uocem Ian. tollere sum ausus: neque enim, ut cui
uis facile est uidere, locum hic habere potest. forte autem,
cum in antiquo libro ita scriptum esset, XI. Cal. imperitus
aliquis, & audax immutauit, & scripsit, XI. Calend. Ian.

Ibidem.

MARCELLVS) Qui & ipse Aedilitatem petebat:
tamen stertens, de comitijs parum laborare uidebatur.

Ibidem.

SI SE inter uiam obtulerit) Amicissimus meus, quo
ego hætenus neque doctiorem, neque probiorem cognoui
quenuquam, hunc locum ex ingenio restituit: nam alij lon
gius à uetere scriptura recedunt: quæ quidem hæc est, si sen
titur ueiam obtulerit. inter uiam autem dicitur, quomodo
etiam inter cœnam, & huiusmodi alia.

Lib. 4. Epistola 5.

SCIO te uoluisse, & me. ast nugigeram manum fuisse)
Locus corruptissimus, neq; manuscripti codices, quos ui
dimus, perfectè restituiunt. quidam habent, at nunc geram
manum fuisse. alij, ast num geram manum fuisset. ex quo
impressum est in recentioribus libris, ast NUM Germanū
fuisset: quam lectionem non conuenire cum reliqua episto
la, nemo est, quin uideat. supra enim tantum abest, ut dicat
se unquam id uoluisse, ut etiam inductum, relictum, proie
ctum ab optimatibus, habuisse tamen in animo cum ijs in
Rep. consentire affirmet. deinde subiungit, VI X aliquādo
te autore respicui, quæ uerba habent emphasim singula, ad
ostendendum nunquam id antea Ciceronem uoluisse, quod
nunc salutis suæ causa uelle incipit. ac sensu fortasse meliore

ita legeretur. Scio te voluisse, & me adhuc per inhumanum fuisse. infert enim iam tempus est me ipsum à me amare porro quid potest esse inhumanius, quam, ut alijs satis nolle suorum commodorum ullam rationem ducere, quod profecto nihil aliud est, quam se ipsum odisse. incipit igitur, inquit, aliquando nos ipsos amare, quod antea fecimus. in quo nunc demum nimis inhumanum fuisse sentio. Eruditi locum accuratè considerent, & utrum cum exemplaribus. si que erunt nacti, diligenter considerent nam nos sine manuscriptis libris affirmare nihil audent. Ibidem.

VIA TICVM Crassipes præripit) Cicero post mortem L. Pisonis cognomento Frugi, Tulliolam Furio Crassipedi, Marcellino, & Philippo Coss. collocarat. ei pro pecunia erat numeranda, ut Ciceroni uaticum non relinqueretur ad obeundam legationem liberam, de qua supra dicitur.

Lib. 4. Epistola 6.

NON ut Sausæius, & uestri) Epicurei, qui dolent uicem, quod humanis uoluptatibus priuatus sit. uestri tamen dicit, quod Epicuream sectam Atticus amabat.

Lib. 4. Epistola 7.

TERENTIUS suo iure) potest conturbare, cum eques R. quod alijs non licet. conturbare autem est, cum ueribus creditoribus, satisfacere ijs, qui posterius erant dissent. itaque dixit pro Plancio 273. fac me multis debere & in ijs Plancio. utrum igitur, me conturbare oportet an ceteris, cum dies uenerit: hoc nomen, quod urget, cum petitur, dissoluere?

Ibidem.

ARPINATVM fremitus est incredibilis de Laterio punctis male collocatis saepe fit, ut sensus perueniant

quod quidem hic usu uenerat. nam in omnibus libris, qui typis impressi leguntur, ita scriptum erat: Arpinatum fremitus est incredibilis. De Laterio quid queris? ut obscurissima, uel nulla potius fieret sententia, fuit autem Laterium Q. Ciceronis uilla in Arpino. quam uillam Quintus cum fortasse uellet uedere, Arpinatum erat fremitus excitatus.

Lib. 4. Epistola 6.

A PENAS) Hic locus aliter antea erat interpunctus, ut nos distinguimus, hic est sensus. Apenas uix discesserat cum literis ad te meis, quam epistola, subaudi, reddita mihi à te est. cui epistole respondens, Quid ais, inquit? &c.

Ibidem.

QUAM est ista & eius aoris nostra) Sic antea ego repugnatis libris manuscriptis: tamen emendauit, nostra. sensus enim hic est. status iste Domitij simillimus est nostro: uel quod ab ipso leditur, à quibus olim ego: uel quod præter opinionem: uel quod uiri boni nusquam: (sic enim interpingo) unum tamè dissimile, inquit, est, quod nos immerito o. im afflicti sumus, Domitius nunc merito. nã casus ille noster forte etiã tolerabilior, & leuior fuit, quam hic Domitij. quid enim miserius, quam cum fieri Consulè non posse, qui in tota uita tanquã designatus fuit, id est, què iuo anno fore Consulè non secus homines crediderunt, ac si iam designatus esset. si uerò etiã ipse uidet, & in suis priuatis fastis notat, ex ijs, qui potentibus inferuiunt, non minus multos in posterum fore Cōsules, quã hæctenus fuerunt: quid illo miserius? & argutè, in codicillorū fastis paginulas habeat futurorū Consulū, quæ si dicat, adeo multos uidet fore Cōsules ante se, ut eos domi notans in suis fastis longas paginulas cōpleat: nam in fastis publicis Cōsulum nomina scribebantur, ut auctor est Lulius libro 1 x.

Ibi

SCHOLIA

Ibidem.

ET IN EO *ῥαμμῶ* teneam) Codex manuscriptus habet, & *ῥῶ* ἐξ *ῥαμμῶ*. unde bonus sensus qui fit elici, nō uidet̄. *ῥ* una interposita litera, legendū dē. & *ῥῶ* ἐξ *ῥαμμῶ*: ut sit sensus, quod me mox ut hoc statu Reip. q̄ impēdet, in quo nō optimates, sed tētes dominaturi uidētur: me ciuilit̄er grā: id est, ut potētibus prorsus assētiar, neq; ijs absq; ulla proficiētia stulte repugnē: sed quasi lineā quādā teneā exteriorē sūq; ab eorū rationibus cursum dirigā: ego uerō ita s̄.

Lib. 4. Epistola 9.

QUONIAM Ciceronem suuissimum secum habere puto legendum esse, tecum haberes. Quintus enim Ciceronius non cum patre, sed cum Attico erat, ut patet ex Epistola, quæ ante proximam superiorem collocata est.

Lib. 4. Epistola 10.

APULEIA) Clodium, ut opinor, significat, propter ea quod in Tribunatu non secus, atq; Apuleius Saturnus, populum concitabat, Apuliam autem, non Apuliam per contemptum appellat, quasi effeminatam & mollem.

Lib. 4. Epistola 12.

CRASSVM quidem nostrum, &c.) Vocatur in Cicerone: qui profectus est in prouinciā Syriā inuito populo Aemilius autem Paulus, & Tiberius Gracchus, ita Cōsules, ille ad bellum Mæcedonicū, hic ad Hispaniā paulo libentissimo profecti erāt. æqualem autem Pauli Gracchi cum appellat, quod ut illi olim iterū Cōsulatus Crassus & ipse iterum Consul in prouinciā profectum.

Lib. 4. Epistola 13.

PUTARE profectum) Alij legunt, putari, ex ingenio ut arbitror: nam codex Caualeatus habet, putare, subin-

IN EPIST. AD ATTICVM.

legitur autem, se: ut ita dicat, scripsit se putare, te profectum, &c. huius generis locutiones multe sunt cum uel, se, uel, te, uel, me, desideratur: sed eas recitare necessarium esse non putamus.

Lib. 4. Epistola 14.

PORCILIVS) Hoc nomen ita legitur in libris a patre meo impressis. neq; arbitror esse immutandum: fuerunt enim Romæ familiæ complures, quæ ab alijs familijs nomina sumebant, ut à Sestius Sestilius, à Marcius Marcilius à Curtius Curtilius, à Cestius Cestilius, & alia huiusmodi: quæ forma à Porcio item Porcilius denominatus, quod si mutandū esset, Prætilius potius legendū crederem, quā Procilius: ut à Prætia familia, Prætilia dicta sit.

Ibidem.

ORTALVS) Vna interposita litera legerem, Ortalus, ut Hortensius significetur: Hortensiorum enim cognomen Ortalus, siue Hortalus fuit: & Cornelius Tacitus de quodam Ortalo meminit Hortensij nepote.

Ibidem.

EX QVO est illa siccata) Totum hunc locum scripsit, ut est in codice Caualeantis.

Ibidem.

IN Andromacha maior fuit, quàm Astyanacte) Conseruo lectionem patris mei, cuius forte hic est sensus: Andromachæ personam melius gessit, quàm Astianactis.

Ibidem.

VELINAM) Vetus codices, Veliam: ego, Veliam, emendauit, quod apud ueteres scriptores Velinæ tribus, non Velinæ mentionem inuenio.

Lib. 4. Epistola 15.

ET PHILI, & Pæti,) Sic in libris manuscriptis: tamen

tamen emendavi, & Pili, & Lælij, ex epistola v. lib. 11
ad Quintum fratrem, in qua ead. de re loquens ita scri-
bit, sermo est à me institutus Africani, paulò ante mortem
Lælij, Phili, Manilij, Q. Tuberonis. Macrobius etiã, in
Scipione in libris de Rep. Lælium esse locutum, auctore

Epistola eadem.

DE PRAELIO) Fortè, de Porcilio: quem super
re epistola dixit esse condemnatum: quam epistolam
hanc esse scriptam, nemo non videt.

Ibidem.

NOTVM tibi, ut quod iam) Libenter ita legeras
interpungerem, notum tibi uideo. iam.

Ibidem.

OPIMIUS VICTORANCIVS) Ita planè scriptum est
codice Caualcatis. ego legèdū arbitror, Vei. & Horæ.
ut illa uox, Vei, significet tribū, è qua erat Opimius
tinam scilicet, de qua in oratione pro Plancio. nãm
apud antiquos prioribus tantum syllabis quandoq; ser-
bantur. de quo plenius in scholijs, quæ in familiaribus
lras edidimus.

Ibidem.

RESCIDIT) Puto, in uetusto codice scriptum
fuisse, res ad s. id est, res ad Senatū: quomodo etiam
lò post locutus est. sed imperiti cum antiquam notam
agnoscerent, locum immutarunt, & rescidit, scripserunt

Ibidem.

PATREM eius) Partè eius non dubito quin lege-
rit, cum à Cicero Scaurū defensum fuisse notissimū
Eadem Epistola.

VT opinionem habèas rerum,) Nihil muto: tam
nisi uetusti codices contra me facerent, legerem, ut Ga-
lunium habèas reum sed, ut dixi, nihil muto.

Ibidem.

OMNINO (τοπρατυμνα) legerem, (τοπρα τοπρατυμνα)
ut accusatorum infantiam dicat maximam ac præcipuam
fuisse causam, cur Gabinius absolueretur: prora enim &
puppis Græcorum prouerbium notissimum est.

Ibidem.

STOMACHVS ubi habitabat) Quo in loco animi
nostri bilis habitare uidebatur, is locus concaluit, itaque
bilen facile digerit. ex quo fit, ut me publicæ res non ita,
ut solebant, sollicitum habeant.

Lib. 4. Epistola 16.

GERMANAE. puta uide) Esi nihil immutauit: tamen
non dubito, quin ita legendum sit, Germanam: peti uide:
ut sit sensus, aduola mi Attice, & inuise similem Rempub.
Reip. illi nostræ, quam olim laudare solebamus: dicit enim
germanam illius nostræ Reip. per ironiam, quasi profusus
dissimilem, & planè mutatam. deinde sequitur: uide magi-
stratus peti numis ante comitia tributim uno loco diuisis
palam: quæ uerba si quis diligètius expendat, singula em-
phasim habere cognoscat. uide item, inquit, Gabinium ab-
solutum: concedatur etiã, ut autoritate floreat, & gratia.

Eadem Epistola.

AEDILITAS eius) Quam summa magnificentia
gessit, adeo ut in eius impensas opes suas absumpsit, ma-
gnamque æs alienum contraxerit. auctor Pedianus.

Ibidem.

APVD rusticos) In tribus xxxv. dispersita erat
Vrbs. hæc suffragia ferebant rusticæ autem erant xxxi.
urbane quatuor, quæ minus poterant, quòd & numero
inferiores erant, & ex libertinis constabant, cum ingenuo-
rum proprie essent rusticæ: quas Cicero fauere dicit Scau-
ro pro

ro propter patris memoriam.

Lib. 4. Epistola 17.

NON oblitum) Caualcantis codex habet ut imprius est in nostro libro. sensus est. puto te existimare, melius ad te scribere, non quòd oblitus sim consuetudine meae: sed cum &c.

Eadem Epistola.

LEPIDVM quo excidat) Sic libri manuscripti, sic ne quid à quo excidat.

Ibidem.

QVADRAGENA) Forte melius, quadringena maior sit summa.

Ibidem.

NE Senatus quidem affuisset) Libentius legerem, sic

Lib. 5. Epistola 1.

QVID, quæso, istuc erat?) Sic ex ingenio emendamus, à ueteribus codicibus destituti.

Lib. 5. Epistola 2.

RUFIO noster) Hic est C. Sempronius Rufus de in Fam. 116. eum nunc Rufionem appellat. quoniam cum Vestorio nescio quid ei erat controuersia: Cicero iudicem fecerant. ut de lite cognosceret. deinde cum ipse à Vestorio uideret obseruari (obseruabat autem Vestorius, ut si Rufio Ciceronem adisset, statim & ipse accurreret, transigendâq; controuersia iudicem admoneret quod Rufio nolebat, ut qui se non bonam habere causam intelligeret) hominem stratagemate percussit: nam ad Ciceronem non accessit. hunc Cicero gratam sibi rem fecit, quòd de controuersia audiri noluerit, id est, quòd se iudicem non accesserit, ut de controuersia, quam habebat cum Vestorio, transigeret.

Ibidem.

EPANSÆ uilla) uetus codex habet, epense uilla, corruptè omnino, sed unde facillè possit erui uera lectio: quã hãc esse putamus, è Pansæ uilla: quibus uerbis ostendit Cicero, quã alienus à transigenda controuersia Rufio fuerit, qui Ciceronẽ, ne cum eum quidẽ uidit, adire noluerit: tantũ, cum esset in uilla Pansæ, nũquid uellet, eum rogauit.

Libro 5. Epistola 4.

NOSTRIS possit &c.) Totum hunc locũ, adiuti tantẽ aliquatũ à libris manuscriptis, ex ingenio restituumus.

Ibidem.

CONSVLE, aut numeram) nam D C. ceperis) Cherippus fuit, opinor, gratiofus libertus senatoris, qui ne quid ad senatum referret, quòd cõtra existimationem aut contra uoluntatem suam esset; (puta de proroganda prouincia) Cicero ueretur. quoniam autem in ea re Cherippi opera sibi esse utendum uidet, qui quidem apud patronum gratia ualebat, ut facillè eum, quoquò uellet, mouere posset: cũ indignatione, ò prouincia, inquit, etiã me hic mihi curandus est? etiã me diligẽtia est ponẽda, ut liberti studiũ mihi conciliem? aut (inquit) consilium mihi da, quo pacto me gerã: aut, alia uia si non est, pecuniã liberto numeram: minimum in eo damni faciemus: nam capies eum D C. id est pecuniã nostratis aureis X V. qua summa facile adducetur, ut patrono, quod uolumus, persuadeat. ceperis, autem ex ingenio legimus, nõ, ceteris, mutatione serè nulla: & D C. pro de. qui error alibi etiã est in uulgatis libris, ex antiquarũ notarũ ignoratione, et literarũ similitudine ortus.

Ibidem.

M. ANNIVS, & Tullius) Pontinus, Annius, Tullius, Qu. Cicero M. Ciceronis in prouincia legati fuerunt.

k

itaque

itaque opinor hic esse legendum, M. Anneius, de quo
sto. Fam. lib. x. i. i. Epist. l. vi. & lib. xv. epist. i.

Libro 5. Epistola 5.

QVID narrē: noui enim nihil: Coniectura dicitur
emendauimus. uetustus codex habet, noui enim mihi
lectio nō dubito quin à doctis probetur, eo magis, quod
stola sequenti idem scribit. nec tamē, inquit, iam habeo
aut mandē tibi, aut narrē. mādāui omnia, quæ quidem
ut polliceris, exhaustis: narrabo, cū aliquid habebō.

Lib. 5. Epistola 10. prope finem.

ERAMVS inuicē) Cosmus Ghrius, Fannēsis episcopus
doctissimus & sanctissimus adolescēs: quē nisi moni-
tura nobis abstulisset, uerā antiquæ uirtutis imagi-
biturifuiimus: cum quartum abhinc annum Romā pro-
scens, eius uisendi, ac salutādi causa Fanū diuertissimū
locū ut ita emendarem, admonuit. cū ego quæsi-
castigatio ex ingenio esset, an ex lib. manuscripto
uetustū Patauij se uidisse affirmauit, in quo ita, ut
bat emendare, scriptum esset. postea in antiquo ex-
Caualcātis animaduerti, eramus inuicem, esse, ex quod
cissimus meus adductus erat, ut, inuicē, & ipse corre-

Libro 5. Epistola 11.

RELIQVOS BARONES) Epicureos philo-
phos per irrisionē Barones appellat. uide quæ diximus
illum locū epistole uitime libri I. x. ad Patum, ille h.

Libro 5. Epistola 13.

VERVNTAMEN de Cumanis uenissēm cū imp-
Sic habet codex Caualcantis. putat amicissimus me-
dum esse ueruntamen cum Romanus uenissēm &c. C.
enim Romanos odiant magistratus, quibus sacces pro-
rebauiur, ut libertati eorū quasi minari uiderentur.

tamen (inquit Cicero) alacres se obtulerunt tanquam si
Ephesius Prætor, hoc est, tanquam si ex ipsis unus essem,
non ut homini Romano, qui cum imperio uenissēm.

CLAVOM animo uerbis) Sic in libro manuscripto.
forte legendum, commouebis: ut sit quod superiore proximi-
ma epistola dixit: ταραχόμενα ἐκιδύοτον commoueto.

Libro 5. Epistola 15.

PRO MAGISTRIS scripturæ, & portus, & no-
strarum dicecesium) Sic habet codex ille Caualcantis anti-
quissimus. forte legendum est, & portus nostrarum dice-
cesium: ut sit sensus: dare poteris tabellarijs publicano-
rum, & dare item poteris scripturæ, & portus nostrarum
dicecesium pro magistris. qui autem uocem, pro magistris,
non intellexerant, per magistrōs, scripserant. in familia-
ribus (sic enim appellantur) epistolis. Terentius (inquit)
operas in scriptura pro magistro dat. ad Atticum autem
de eodem Terentio, operas in portu & scriptura pro ma-
gistro dedit. item orationum uol. I. in scriptura Sicilia
pro magistro est L. quidam Carpinatius.

Libro 5. Epistola 16.

TAÆDE T omnium nos uitæ) forte, omnino eos uitæ.

Lib. 5. Epistola 18.

SPERAMVS etiam manu. tuto consedimus &c.) alij
aliter emendant. nos codicem Caualcātis secuti sumus, nisi
quod, loco, ubi legebatur locum, ex ingenio castigauimus.
ideo autem legi non potest, Et in Amano tuto consedimus,
quod paulo antē in eadem epistola scribit Cicero se esse in
Cappadocia ad Cybistra: quod etiam epistola, quæ post se-
quentem legitur, his uerbis: cum dies quinque ad Cybistra
Cappadocia castra habuissēm, certior sum factus, Parthos

SCHOLIA

ab illo aditu Cappadociae longè abesse, Ciciliae magnè
minere: itaq; cōstitim iter in Ciciliā feci per Taurōpō
Tarsum ueni ad III. Non. Oct. inde ad Amanū conit

Libro 5. Epistola 19.

QVIN, ut Pompeium expectaris,) hunc locum
scriptum habet uetustissimus, idēque omnium, quom
uiderim, optimus Caualcantis codex. accipitur ac
VT, pro etiam si, hoc sensu: etiam si Pompeium Ro
expectaris dum Arimino rediret, tamen non dubitoq;
profectus in Epeirum sis. & dixit, etiam in Epeirum
tamen in Epeirum: ut in epistolis Famil. ego cum ma
quicquam nunc cuiuspiam est, etiam in meis esse me
Ibidem.

ROMAE iucundam) Rectius fortasse, mirè iucunda
Ibidem.

IN MILITIA) Suum in prouinciam itera
tiam appellat, ut etiam in hac (inquit) peregrinae
militiae nostra sepe incensum ira uidi, sepe plac
Ibidem.

SCRIBIS libenter repulsam tulisse eum,) Distin
scribis libenter, repulsam tulisse eum. scripserat enim
ticus, libenter se scribere de illius repulsa, qui cum Clu
ne certaret. cui respondens Cicero, quod (inquit) de
repulsa libenter scribere te dicis, magni amoris sig
Ibidem.

Libro 5. Epistola 20.

SYRIAM à Cicilia aquarum diuortio diuidit)
quæ diximus in illum locum epistolæ x. libri ad C
nem, diuisus aquarum diuortijs. sensus idem erit, si, ut
libris manuscriptis, legatur, in aquarum diuortio.

Eadem Epistola.

INTEREA è Cappadocia ne pilum quidem) Ha

IN EPIST. AD ATTICVM.

tum puto esse collocandū post illa uerba, penè dixi quā te.

Libro 5. Epistola 21.

STATVAS, eana τῆς ΔΕΙΤΤΑ prohibeo) Sic habet uetus
codex. sunt qui legēdū putēt, anea τῆς ΔΕΙΤΤΑ, id est aneas
quadrigas. Ioānes Scala existimat, sana, τῆς ΔΕΙΤΤΑ: nā in
libris manuscriptis F litera sepe reperitur, ubi in impressis
est E cuius rei exēpla possent afferri multa: sed omittimus,
& ne lōgiores in re propemodū manifesta uideamur, & q;
ea norūt, qui in legēdis uetustis codicibus sunt exercitati.

Eadem Epistola.

TORQUATO in Lenio tuo?) Vetus codices, alij
habent, & in Lenio tuo, alij, de M. Lenio tuo. castigau
ex ingenio, in Lenio tuo: ut sit sensus: Torquato in Lenio
tuo, cum idem peteret, neg. u. quod etiam libri sequentis
epistola 1. scribit his uerbis: si praefecturam negotiatori
datam Brutus queretur, quod ego Torquato nostro in tuo
Lenio, Pompeio ipsi in Sex. Statio negaui, &c.

Eadem Epistola.

VT & ea syngrapha esset,) Si coniecturis locus esset,
ita legerem, ture alio syngrapha ne esset. epistola enim 11.
libri sequentis, ita scribit: nunc ista syngrapha habet iuris
idem, quod ceteræ.

Libro 6. Epistola 1. in princip.

AD QUINTVM ter milia) Sic est in uetusto co
dice. puto legendum esse, ad V. III. Kalen. Ian. id est ad
quintum, tertium Calendas Ianuarias: ut binas literas se
accepisse ab Attico significet.

Eadem Epistola.

SI HVC Paulus uenerit?) Si, inquit, acciderit, ut L.
Paulus proconsul huc mittatur: malè cum Salamijs agetur:
Brutus enim contra eos omnia Scaptij causa impetrabit:

k 3 erat

erat enim Bruti affinis hic Paulus, propterea q̄ eius filius
Lepidus Tertullā, Bruti sororē, in matrimonium duxit.
Epistola eadem.

DE CN. FLAVIO Cn. F.) Legebatur antea, Cn.
Flauio Annij filio, corruptē, nam filij non à patris
mine, sed à prænominē ostendebantur. itaque uocem, An-
nij, prænomen esse debere semper credidi: mutare uerbum
audebam cum & à Plinio lib. x x i i i . cap. i. & à
lio lib. v i . cap. i x . hunc esse appellatum uiderem Cn. Fi-
lium Annij filium. postea cum Liuij libros percurrerem
eum locum libri i x . uenissim, in quo Flauium hunc
bam Cnei filium uocat: Cn. F. ego quoque in Cicero
scripsi. itaque Plinij, Gellijque locus erit castigandus.

Eadem Epistola.

INDICIBVS utuntur) Fortē, haud utuntur: ut
etiam omnes, inquit, ciuitates suis legibus, & iudicijs
reuixerunt.

Eadem Epistola.

TAMEN se à uoluptatē ad p̄tos putant.) Antea
se: nos, tamen se, ex codice Caualeantis emendauit
Ibidem.

ADSCRIPSERANT,) Scribendum est nunc
multitudinis, non, ut est in libris omnibus impressis,
in nostro, adscripserat. sic etiam Caualeantis codex habet
Eadem Epistola.

LITERAS accuratē scriptas de pantheris, sed à ciuita-
tibus) Ita legitur in libro patris mei, & in codice Cau-
cātis. rectius omnino, ut existimamus, legi possit, et de ci-
uitatibus, duabus tantū literis immutatis: nā in libris
manuscriptis particula, set, per t, scripta saepe reperitur, ut
per d, ut est in impressis: atque etiam, it, quit, non id, quod
alij

aliq̄; huius generis multa sensus hic est. scripserat ad Ci-
ceronē Caelius, ut & p̄thēras sibi mitteret, & M. Feridij
agros, qui ciuitatibus fructus p̄derēt, immunes esse uellet.
ad ea Cicero ita respondet. in mea prouincia nihil cuiquā
adimitur, nisi si quid debeat: nam, creditoribus ut satis fiat,
uolo. Itaq; nō est, quod petas, ut ciuitatibus adimā fructus,
qui ex agris capiūtur. uolo, inquit, audiri Romae, nullū in
mea prouincia numū, nisi in aes alienum, erogari. quod si
non audiretur, molestē ferrem. uult autem innuere, se non
latere in tenebris, sed esse in oculis hominum, & quaecunq;
faciat, Romam perferri: quare nihil sibi esse agendum, nisi
quod rectum, honestumq; sit. dicit autē, nec mihi concilia-
re pecuniam licere, nec illi capere, hoc est, nec me pecuniā,
quae nō debeat, cuiquam curare debere, nec illum capere.
significat autē, ut opinor, inter Feridij & Caelij conue-
nisse, ut, si Feridius à Caelio Ciceroni cōmendatus, de im-
munitate agrorū impetrasset, Caelio pecuniae quidpiā eius
rei causa numeraret: quod quidē flagitij nemini esse cōmit-
tendū, minime uerō omnium Caelio, qui eo crimine C. Anto-
nium Ciceronis in Cōsulatu collegā accusasset. itaq; dicit,
monuiq; eū, quē planē diligo, ut, cū alios accusasset, cau-
tius uiueret. id autē, quod sequitur, ad pantheras pertinet:
nam ita scripserat Caelius: Tu, si modo memoria tenueris,
et Cibratas accersieris, quod uoles efficies: loquitur enim
de pantheris.

Eadem Epistola.

LITERAS daturum prid. Cal. Ian.) locus ex epistola
Attici: ex quo loco suauē recordationē Cicero se dicit ha-
buisse clarissimi iurisiurandi, cum scilicet Remp. iurauit à
se esse seruātā. in Epist. Fam. lib. 5. Epist. 2. in Orat. Vol. 11.

Ibidem.

PRAETER Tusculanum) haec lectio est in codice Ca-

ualcantis, quā puto sinceram esse, & incorruptā: unde Cicero, Lentulū, præter Tusculanū, omnia proscripsi
Ibidem.

GENVARIOS) numi genus, ita dictum, quod nūx, quæ ciuitas est in Allobrogibus, cudebatur: ut P. P. a Philippis urbe Thessaliæ. & primum numi gra deinde pecuniæ summam posuit.

Lib. 6. Epistola 2.

M. CLVIO) loquitur de duobus Puteolanis quibus alibi quoque, itaque aliorum lectionem non sequi cum etiam in Calcantis codice scriptum sit, M. Cl. Eadem Epistola.

MAGISTRATVS ui fecerant) castigauit, magister sui fecerant.

Lib. 6. Epistola 3.

PROLIXIOR per ipsum) fortè, per Hypsæum Hypsæus Pompeij apud Ariobarzanem procurator: rit: nam etiam A Pompeij (inquit, de Ariobarzane quens) procuratoribus sexcentis præmi coeptus.

Eadem Epistola.

TIBI autem &c.) puto hunc locum sic esse restitutum. illi autem ualde solet in ore esse, grauitatem non temnere, sed Reges odisse superbos. uox autem illa grauitatem, uersus in fine fuit: quam sequitur uersus alter, contemnere, sed Reges odisse superbos. sensum fuisse non debere nos grauitatem contemnere, sed Reges odisse superbos. libro etiam secundo mirandum, inquit, in dum Reges odisse superbos. Brutū hic Cicero leniter refert, qui cum illud in ore solitus esset habere, Reges odisse superbos, ipse tamen arroganter, & superbe scribit.

Libro 7. Epistola 1.

DE CAELIO Trib. ple.) opinor esse legendū, ut

cem Tribb. Pleb. ut illud tēpus significet, cum de ratione Caesaris habēda latum est ab decem Tribb. Ple. nam etiam cur, inquit, tantopere pugnatum est, ut de eius absentis ratione habenda decem Tribu. Pleb. ferrent? & contendit, ut decem Tribu. Pleb. ferrent, ut absentis ratio haberetur. & Caesar de bello ciuili libro 1. latum ab decem Tribunis Pleb. contradicentibus inimicis.

Libro 7. Epistola 2.

LITERAE manus non amabam) fortè legendum est, literam autem non amabam: ut litera scriptū ipsum significetur: quæ admodū etiā in Epist. Fam. nullā partem literis, id est ex ipso scripto, percipi posse. mendii, ut opinor, origo illa fuit, quod imperiti scripserant, ad similitudinē tuæ literæ. deinde reliquū illud, autem non amabā, cum per se consistere non posset, mutarunt, ut legerent, manū non amabā. certè in duabus uocibus: literæ manū, error inest: nā illud, accedebat ad similitudinē tuæ, ipsum per se rectè habet, neq; iungi debet cum sequētibus. interpūgo autē post uocē tuæ: ut subaudiat, tur, manus.

Eadem Epistola.

PRUDENTIVS, quàm Lucius noster) nihil multo: refertur enim ad id, quod paulò post sequitur, non intelligunt se &c. in quo parum prudentes uideri possunt, cum Carneades in sua ratione non possit.

Ibidem.

LVCIVS noster) L. Saufeius, Ciceroni & Attico amicitia cōiunctus, qui cū Patrone Epicuri sectā sequebatur.

Libro 7. Epistola 3.

DE Serperastris) fortè, Cerberastris, ut, Cerberastris, dictum sit, quasi famelicis hominibus, & ad pecuniam, tanquam Cerbero ad offam, latrantibus. &

S C H O L I A

puto uerbum esse ex Attici Epistola.

Eadem Epistola.

AVCTIONEM) cum in libro manuscripto legitur, actionem: putavi una interposita litera esse legendum, auctionem, id est uenditionem: cum enim in omnia, quæ ad portam Flumentanam sunt, Cælius inrit, nescio, cur ego item omnia, quæ Puteolis sumam.

Ibidem.

QVID est, quod cum hi Luceijs sint addicti, ut codex habet, Euuci Luceijs sint addicti, ego credo legendum, quid est, quod ei nunc Luceij sint addicti, sensus, cum Luceij antea Cælium pessime oderint: quid scilicet est, cur eum nunc, ut scribis, tam ualde ament? Luceius autem Cælio propterea fuisse inimicos existimo, quod C. Hirrum cõpetitorẽ suum, qui Luceiæ gentis fuit, auitate deiecerat.

Lib. 7. Epistola 5.

PONTINVM sumã) dictionẽ, sumã, puto ex uenio additã ab aliquo, qui, Pontinum, nomẽ hominis duxit, cum hic loci sit: itaque, credere legendum, De Foro Tarracinã prid. Cal. Ian. inde Pontinum: inde hunc Põpeij.

Lib. 7. Epist. 8.

SENTENTIA ira relinquendæ urbis) sufficit in uoce, ira, mendum esse, eo magis, quod in caualcantis non, ira, sed, scriptum est.

Libro 7. Epistola 17.

AVDITVS in consilio) in lib. manuscripto legitur, auditus in consilio. puto legendum, haud ita est auditus in consilio: infert enim rationem reddens cur auditus non sit: Cato enim ipse iam seruire, quam pugnam uult.

Lib. 7. Epist. 15.

DE mandatis Cesaris, aduentuque Labieni, &

IN EPIST. AD ATTICVM.

sponsis Consulium ad Pompeium, scripsi ad te) Arbitror ita esse legendum, De mandatis Cesaris, aduentuque Labieni, & responsis Consulũ, ac Põpeij, scripsi ad te.

Libro 8. Epistola 3.

LEGIONEM à Fausto conscriptã, in Sicilia sibi placere à Consule duci) intẽ, à Cõs. id est, à Cõsulibus, emendauit, à Cõsule, ex Epist. ipsa, quam Põpeius Consulibus misit: sic enim in ea scribit Duellio mandauerã, quod maiores copias sperabã nos habituros, ut, si uobis uideretur, alteruter uestrum ad me ueniret, alter in Sicilia cum ea copia, quã Capuæ, & circum Capuã cõparastis, & cum ijs militibus, quos Faustus legit, proficisceretur.

Lib. 8. Epist. 6.

SV A sponte) locutio uidetur durior. tamen hoc in loco uetus codices sequi uolumus: in quibus, sua sponte, non mea sponte legitur.

Lib. 8. Epistola 8.

Πρὸς τὰυδ' ὅτι χρὴν) legendum est, Πρὸς τὰυτὰ κλέων, & παραμύθω, & τὰν ἐπ' ἐμοὶ τεκταίνεσθω. Aristophanis enim locus est, ex comœdia, quæ inscribitur, Ἀραχνῆς.

Lib. 8. Epistola 9.

VOS duo tales) tu, & Sex. Peduceus, qui Casari Romanam uenienti ad quintum miliarium obuiam processistis.

Eadem Epistola.

TULLIO) in libris manuscriptis & Tullio, & ullo, legitur. nos nõ dubitauimus, quin, Tullio, legendum esset, cum hic Cicero significet L. Volcatium Tullum, qui Cõsul fuit cum M. Aemilio Lepido, qui quidẽ Volcatius cognominari Tullius nõ potest: nã duæ familie simul essent, quæ esse non possunt, nisi per adoptionẽ: sed tum uetus nomẽ mutatur, ut in, anus, desinat. de qua ratione alibi

diximus. de Volcatio autē, & Lepido, qui cum Pōpeio ex Italia exire nolebāt, Episto. huius libri prima. Sic me, inquit, M. Lepidi, L. Volcatij comitū pœniteret. si (inquit Atticus) M. Lepidus, & L. Volcatius remanent, manendū puto. & alibi quoq; sed nō erimus in manifesta longiores. Ibidem.

C V I persuaderi posse non arbitror: nisi erit cōuentus) forte, cui persuaderi posse arbitror: nisi nō erit cōuentus: putabat enim Cicero entē Lentulū esse cū Pōpeio trāmissurū, quā à Balbo cōueniri posset, qui apertius scribit: cū habeo (inquit) rationē dierū, ac puto Lentulū trāmissurum, quā potuerit à Balbo cōueniri. & Roma scripsit Balbus, putare iam Lentulum Cos. trāmississe, nec eū à minore Balbo cōueniri.

Libro 8. Epistola 22.

NON mihi satis idonei sunt autores, qui à te probatur.) autores in Italia remanēdi: intelligit enim Atticus literas V I I I. Cal. Martij datas, quibus ille ita scripsit: si M. Lepidus, & L. Volcatius remanēt, manendū puto. ad quā partē Cicero respondēs, Nō mihi sunt, inquit, &c. Eadem Epist. prope finem.

Q V A M is Coreni habuerit) Corfinij, pro Coreno uidetur legendum: Corfinij enim magnam pecuniā habuerat Domitius: quā tamen Cæsar ei se reddidisset. I. de bello ciuili scribit his uerbis H-S. IX. quod ante adduxerat Domitius, atq; in publicū deposuerat, attē ad se ab Duūuiris Corfiniēsisibus, Domitio reddidit.

Libro 9. Epistola 6.

NON profectis) forte, nō profectos: ut sit sensus, quā si profectis, bonos uiros probare quæ fecerim, quā quā sciatis, qui ad Pōpeium profecti non sint, quorū in numero ego sum.

sum: ualde gaudeo.

Libro 9. Epistola 8.

M A G I V M Pompeij profectū deprehendi scilicet, & meo instituto usus sum) distinctione mutata, & particula, &, inducta, locum ita restitui: Magiū Pompeij profectum deprehendi: scilicet meo instituto usus sum.

Libro 9. Epistola 11.

Q V I eam maximē saluam uolebant) et si in nostro libro sic impressum est: tamē lectionem patris mei magis approbo, quæ hæc est, cum maximē saluum: quasi dicat, ueniet, ut eos maxime perdat, qui cum maxime saluum uolebant.

Libro 9. Epistola 12.

N I H I L interim ad me scire, nihil nisi fugam cogitare) interpūcta malè collocata. ego sic distinguo: nihil interim ad me: scire nihil, nisi fugam cogitare.

Libro 9. Epistola penultima.

E R O S Celeri) sic habet uetus codex. puto legendum, Eros Celeris, id est libertus: Celeris autem, Metelli.

Libro 10. Epistola 4. prope finem.

S T O M A C H O S I V S) uetus codex, stomacho si uis. coniectura ducti, stomachose si uis, alij corrigunt. ego, stomachosius, ueram lectionem existimaui.

Libro 10. Epistola 13.

R E G I N V S erat totus noster. huic nihil suspicabamur cū hoc mare negotij fore) Huius maris (inquit) curā apud Reginum fore nullam credimus. itaque non uideo, in Siciliam quomodo possim tuto nauigare.

Eadem Epistola.

NON committendū, ut etiam cum pacto prohibiti uideamur) Coniectura sum adductus, ut emendarem, pacto prohibiti. sensus enim hic est: occultè hinc uolo discedere.

re, ne meā profectiōe Cæsariani resciscāt: nā id si
ret. suspicari Pōpius posset accidisse me uolēte qui
profectus essem, ut impedire. nō cōmittēnā igitur
uidear cōpactō prohibitus. cōpactō, dixit, id est cōpactō
dedita opera. quā uoce Plautus sæpe in hūc sensum usq̄

Libro 11. Epistola 10.

M V L T A etiam Patris) Dictionē, Patris, primā
scripsimus grandiusculā, ut Achaiæ ciuitas significat
quā Q. Cicero pater in Marcum fratrem cum filio
xerat. de quo etiam his uerbis. Quintus auerissimē
animo Patris fuit. eodem Coreyra filius uenit.

Libro 12. Epistola ultima.

D E C A S A R E uicino &c.) in monte Quirini
Quirini tēplum erat, & Salutis ædes, Salutis augu-
dicta. cūm autem in Quirini, statuā sibi poni Cæsari
luisset: faceret ominatur Cicero, & ait, eum cōuocor
ni malo, quā Salutis: id est, Salutis in tēplo Cæsari
nolo, ut scilicet seruari ne possit: in Quirini uolo, ut
rannidē, quemadmodū ille crudeliter a suis ciuibus
datur. VICINO, autem intelligit Attici, qui domum
bat in colle Quirinali, ab auunculo hereditate reli-
bat in ipsius uita nepos tradit.

Libro 13. Pagina 386.

S I Canus haberes) Canus hic qui sit, ignoramus.
alibi mentionem eius inuenimus. forte legi posset, Ca-
ut sit Q. Gellius Canius Attici amicissimus, de quo in
uita Cornelius Nepos.

Libro 14. Epistola 11. in principio.

ITERADVM eadē ista mihi) Vulgata lectio est,
randū eadē ista mihi. ego locū ex ingenio emēdāui
tior enim, & usitator locutio, Iter adū eadē, quā,

dum eadē. præterea uidetur esse hemistichium ex ueteri poē-
ta, cuius totū uersum recitat Cicero Academicarū quæstio-
num 11. Age (inquit) adstra, mane, audi, iter adum eadē ista
mihi. itaq; etiā Tusculanarū 11. leg. rem potius, iter adū,
quā iter adum: quod tamen alij animaduertunt.

Libro 16. Epistola 3.

S C R I B I S te magis delectari O T I T E, S I Q U I D
E G O) Totū hoc. O T I T E S I Q U I D E G O, scripsi
litteris grandiusculis, ut intelligatur initium libri de senectute,
cuius libri lectione se delectari Atticus scripserat. dicit e-
nim, te delectari O T I T E S I Q U I D E G O, pro, te dele-
ctari libro, quē de senectute scripsimus, cuius est initium,
O T I T E, S I Q U I D E G O, sic etiā locutus est, O T I T E,
tibi prodisse letor: id est, letor, quod ea, quæ in libro de se-
nectute scripsimus, tibi ad ferendā senectutē prosint. non
enim alium eius loci sensum puto esse: quanquam sint, qui
aliter existiment. Eadem epistola.

T E S T I S utemur) Vtusti codices ita planē habēt. sed
alij mendosum locū arbitrati, legendum putarunt, testis: ut
de testis nauibus intelligatur. ego antiqui exemplaris lectio-
nem cōseruo, eāq; opinor esse uerā, & incorruptā: testa
enim nauiculae genus est, ut lembus, cymba, phasclus: testa
à teste similitudine sic appellata. eius meminit Iuuenalis
satyra x v. Et breuibus pictæ remis incumbere teste.

Libro 16. Epistola 5.

LEGIONEM sub signis ducere) In omnibus impressis,
legionē suis signis ducere. nos ex obseruatione Latinarum
locutionum, quarum genera in usum nostrum notare con-
sueuimus, & hic, & alibi mendum deprehēdimus: legiones
enim sub signis ducere, & sub signis habere, ueteres dice-
bant. Lucretius lib. v. At non multa uirū sub signis millia
ducta

ducta Vna dies dabit exitio. Cicero in epist. fam. legio
habeo quinque sub signis. Et legiones sub signis arma
tres. & Linius lib. 111 sub signis Urbē intrare. &
V 111 sub signis alij xv. ordines locabantur.

Libro 16. Epistola 6. prope finem.

M E Q V E Torquati negotiolo siturum puto) In
ptum est in Causalcatīs codice. locus restitui poterit
tera immutata, nempe si legas, negotiola. sunt qui ma
actuariolo iturum, uel, actuariolis iturum. quā lecti
tum probabimus, cū in ueteri codice uiderimus.

Libro 16. Epistola 3. prope finem.

Q V I N T V S tui patris nepos scribit ad patris ma
potē) Hoc dicit. Quintus sororis tuæ filius scribit ad
meū. & circuitione, ut interdū solet, eos significat. hui
tem locū ex ingenio castigauit amicissimus meus, qui
mibi in emendādis ueterū scriptis tāto sit adiuuētō, q
alius nemo: tamē, quā est modestia, nominari se nō pa
ut mibi ipse quodāmodo uidear ingratus esse: quanquā
neficiū qui memoria retinet, ingratus esse non pot

Lib. Epist. ad Brutum, Epistola 4.

C V I V S tantā autoritatē senatus, ac populus R. nō
esse patitur, sed etiā cupit, quāta maxima in libera ciu
esse potest.) Legebatur antea, quanta maxime. nos, me
ma, castigauimus: est enim usitatissima locutio, quā
Brutus usus est. at (inquit) dolore, quātum animo ma
capere possum. et Cicero de Oratore 1. eloquētia tā
quātā illa tēpora, atq; illa etas in hac ciuitate ferre me
mā potuit. et Celsus elegātissimus scriptor: ut tu mor
tus maximus esse potest. se ostēdat. & Linius, et ali
rū loca recitarē, si necessariū esse crederē. Cicero
et Celso qui grauiores Latinitatis autores desiderat, nō

nem opinor esse. Eodem lib. Epist. 7.

I N P A N S Æ locum petere constituit) Antiqua locu
tio: quā nemo hactenus agnouit: itaq; in omnibus impres
sis legebatur, is Pāse locū petere cōstituit: durior enim lo
quendi modus uidebatur, In Pansæ locū petere: quem nos
in libris rhetoricorū ad Herēniū inuenimus. lex (inquit)
iubet Augurem, in demortui locum qui petat, in concione
nominare. Augur quidā damnatus de pecunijs repetundis,
in demortui locum qui petat, nominauit.

Epistola 3. eiusdem libri.

O C T A V V M principē) Ordine in legione, ut primum
principem, secundum principem, &c. Linius lib. xxv 1.
M. Atilius legatus primi principis ex eadem legione.

Epistola 16. eiusdem libri.

V I N D I C I quidē alienæ dominationis, nō uicario, ec
quis supplicat, ut optime meritis de Repub. liceat esse: sal
uis?) Sensus est. si, ut scribis, Octauius uindex est alienæ
dominationis, qui Antonii à ceruicibus Reip. depulerit:
non est ei supplicandum, ut eos, qui itē de Rep. bene meriti
sunt, uelit esse saluos. quod tu cū facis, eū esse non uindicē,
& extinctorem tyrannidis, sed uicarium planē confiteris:
uindici enim alienæ dominationis, non uicario, ecquis sup
plicat, ut optime meritis de Rep. liceat esse saluis? hic autē
locus antea in omnibus impressis corruptē legebatur.

Lib. 1. Epist. ad Q. fratrem, Epist. 1.

L E N I T A S in discernēdo) Alij, decernēdo. ego nihil mu
to: est enim hic discernere idē quod cognoscere, & dijudica
re, ut unicuiq; quod suum est, tribuatur. quo uerbo Caesar
eodem sensu usus lib. v 1. si de finibus (inquit) controuersia
est, discernunt. Eadem Epistola.

G R Æ C I S id, quod acerbissimū est, quod sunt uestigales,

non

non ita acerbū uideri debet, propterea q̄ sine imperio
 puli R. suis institutis per se ipsi ita fuerūt. nomē autē
 blicani aspernari non possunt, qui pēdere &c.) Sen-
 opinor, hic est. Asia, cū populi R. prouincia nōdum
 Antiochi uestigalis erat. itaq; q̄ uestigal (inquit) nobis
 dat, queri nō debet, cum Antiocho antea pēderit. ac
 publicanis quidem nostris, cū antea uestigal, quod
 æqualiter descriperat. pendere sine suo publicano nō
 tuerit, quare cū omnino aliquē esse publicanū, uel Ro-
 nū, uel Asiaticū necesse sit: cū Asiaticū experta sit
 nus lenē: nō est, quod de Romano, quasi acerbiorē, qu-
 tur, qui datus ei sit, postquā suo repudiato nostrum
 taut.

Eadem Epistola, prope finem.

TANQUAM tertius actus) Nō q̄, in comædis
 tātūmodo tres sint, sed q̄ tertius annus administrā-
 uinciae quasi tertius actus Quinto sit: itaq; nō min-
 borādū esse in ultimo illo anno, quā ultimo in actū
 rare boni poetæ solēt. cōparat autē prouinciā theat-
 tertiu illū annū quasi tertiu actū esse uult, ut Quinti-
 ter, tāquā actor egregius, laudē in extremo quā
 mā ferat. alij legūt, tāquā extremus actus. quæ mi-
 ctio minus probatur, quā quæ in nostro libro, &
 lijs quoq; est: uitā enim Quinti in prouincia, similis
 que actores in scena, spectari dicit: & tres illos annos
 bus eā rexerit, quasi tres actus esse: quorū tertiu, nō
 atq; actum perfectissimum, & ornatissimum esse debet.

Lib. I. Epist. ad Q. fratrem, Epist. 2.

ALTERA est de Blādenio Zeuxide) Emendandū
 deno: csi in nostro libro nescio quomodo impressum
 Blaudenio. βλαυδος, inquit Stephanus, ciuitas est in
 gia, unde Blaudenus.

Lib. 2. Epist. ad Q. fratrem epist. 3.

NERIO Pupinia) Nerius ē tribu Pupinia fuit: ciues au-
 tem Romanos interdū à tribubus ostendi solitos, alibi di-
 ximus. Eodem lib. 2. Epist. 6.

SEX. Caelio) Fortē, Sex. Clodio, qui his tēporibus accu-
 satus, & absolutus est, paulō antē, quā M. Caelius accusa-
 retur: ut ex oratione, quā pro eo Cicero habuit cognosci-
 tur: cum de eiusdem M. Caelij iudicio paulō post agatur.

Eodem lib. Epist. 11.

DECIMVS erat Caelio dies) Quorū reorū nomē delatū
 erat, ij Prætoris edicto intra decimū diē iubebātur adesse.
 id ita fieri solitū, Ex Asconio didicimus, qui in argumēto
 orationis pro Cornelio ita scribit cum P. Cassius Prætor
 decimo die, ut mos est, adesse Cornelii iussisset. dies igitur
 (inquit Cicero) decimus erat Caelio: cū scilicet eius agi cau-
 sam oportebat: quæ ideo acta nō est, q̄ Domitius Prætor
 iudices ad numerū nō habuit, ac scio fuisse, qui legendū cre-
 derēt, dictus erat Caelio dies, qui cū Asconij locū uiderint,
 non dubito quin ueterē lectiōnem libentissimē conseruent.

Eodem libro, Epistola ultima.

PHILOTIMO tribulibus commendatis) Ut eis meo
 nomine ad spectādos ludos locum daret: moris enim erat,
 ut amicis, & tribulibus & in circo, & in foro locus ad
 spectandum daretur. Cicero pro Murena.

Lib. 2. Epist. ad Q. fratrem epist. 1.

DIPHILVM Diphilo tardiorē.) Erat enim Diphil-
 lus natura tardus, quem tamen multo, quā antea, tardio-
 rem sibi esse uisum Cicero scribit: quasi dicat, Diphilus se
 ipsum tarditate superauit.

F I N I S.

